

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KORUNAN ALANLARDA YÖNETİM PLANININ GELİŞİMİ: PATARA ÖZEL
ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ YÖNETİM PLANI ÖRNEĞİ**

Erdem SATILMIŞ

**Danışman
Prof. Dr. Ziya GENÇEL**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2015**

© 2015 [Erdem SATILMIŞ]

TEZ ONAYI

Erdem SATILMIŞ tarafından hazırlanan "**KORUNAN ALANLARDA YÖNETİM PLANININ GELİŞİMİ: PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ YÖNETİM PLANI ÖRNEĞİ**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman **Prof. Dr. Ziya GENÇEL**
Süleyman Demirel Üniversitesi

Jüri Üyesi **Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAKIR**
Akdeniz Üniversitesi

Jüri Üyesi **Prof. Dr. Ali TÜRK**
Süleyman Demirel Üniversitesi

Enstitü Müdür V. **Doç. Dr. Yasin TUNCER**

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Erdem SATILMIŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL TEMELLER.....	5
2.1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişimi	5
2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı	6
2.1.2. Dünyadaki Gelişim	11
2.1.3. Türkiye’deki Gelişimi.....	21
2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	28
2.3. Koruma Olgusu ve Planlama.....	35
2.3.1. Korumanın Önemi ve Gerekliliği.....	39
2.3.2. Korumada Dünya Çapında Kurumsal Yapılanma Örnekleri.....	42
2.3.3. Türkiye’de Koruma Süreci ve Gelişimi	55
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	69
3.1. Alan Yönetimi ve Planlama	69
3.1.1. Alan Yönetimi ve Yönetim Planı Önemi.....	71
3.1.2. Uluslararası Yaklaşım Modelleri	73
3.1.3. Ulusal Yönetim Planı Örnekleri	76
3.2. Alan Yönetimi ve Yönetim Planındaki Genel Ölçütler	79
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	82
4.1. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının İrdelenmesi.....	82
4.1.1. Araştırma Alanı ve Özellikleri.....	82
4.1.2. Araştırma Alanının Kurumsal Yapılanması.....	89
4.1.3. Yönetim Planında Getirilen Öneriler	92
4.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Belirlenen Ölçütlerle Karşılaştırılması.....	102
4.3. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Uygulanmama Nedenleri	120
4.4. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Uygulamaya Geçirilebilmesi için Çözüm Önerileri	122
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	127
KAYNAKLAR	133
ÖZGEÇMİŞ	137

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KORUNAN ALANLARDA YÖNETİM PLANININ GELİŞİMİ: PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ YÖNETİM PLANI ÖRNEĞİ

Erdem SATILMIŞ

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ziya GENÇEL

Bu çalışmanın konusu, iş yerlerinde organizasyonel performans sağlamak için gerçekleştirilen bir süreç olarak tanımlanan, yönetim planıdır. Dünyada son yirmi yılda yönetim planı, kentsel ve doğal çevrenin ile kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi sürecinde de uygulanmaya başlandı. Çalışmada, alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili uluslararası yaklaşımlara yer verilerek bu kavramların ulusal mevzuattaki yerine ve ülkemizde yapılan yönetim planı örneklerine değinilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi için 1997 yılında mülga Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ile Mülga Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde hazırlanan yönetim planı ele alınmıştır. Söz konusu planın eksiklikleri ve uygulanamama nedenleri irdelenerek bunların giderilmesi adına yapılması gerekenler tartışılmış ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Korunan Alanlar, Koruma Planlaması, Yönetim Alanı ve Yönetim Planı, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi.

2015, 137 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

THE DEVELOPEMENT OF MANAGEMENT PLAN IN PROTECTED SITE AREAS: THE CASE OF PATARA SPECIAL ENVIRONMENTAL PROTECTION AREA MANAGEMENT PLAN

Erdem SATILMIŞ

**Süleyman Demirel University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of City and Regional Planning**

Supervisor: Prof. Dr. Ziya GENÇEL

The subject of this study is the management plan that defined as a process in which they actualize to ensure organizational performance in work places. In last two decades in the world, management plan has started to be applied in the development processes of the protection of urban and natural environment and cultural heritage. In this study, the position of field management and management plan in national legislation and examples of management plans that are made in our country are mentioned by featuring field management and the international approaches dealing with management plan. In this context, management plan of Patara Special Environmental Protection Area that is prepared in coordination of Ministry of Environment / Special Environmental Protection Agency Headship and Ministry of Culture / General Directorate of Protection of Cultural and Natural Heritage in 1997 has discussed. By explicating the deficiencies of that plan and the reasons not to applied, needs to be done to overcome them are discussed and solution proposals are developed.

Keywords: Sustainable Development, Site Areas, Conservation Planning, Management Area and Management Planning, Patara Special Environmental Protection Area.

2015, 137 page

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazım aşamasında, yoğun çalışma temposu içerisinde her türlü yardımını benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ziya GENÇEL'e,

Beni her koşulda destekleyen, halen çalışmakta olduğum kurumdaki idari amirlerime ve tüm iş arkadaşlarıma,

Her zaman yanımda olan; desteklerini ve sevgilerini her an kalbimin en derinlerinde hissettiğim sevgili anneme, babama ve kardeşlerime,

Son olarak hiçbir zaman sabrını, bilgisini, desteğini ve yardımlarını benden esirgemeyen, her zaman her koşulda yanımda olan sevgili eşim Ezgi ERÖZGÜN SATILMIŞ'a,

Ve son olarak da hayatımıza güneş gibi doğan oğlumuz Demir'imize teşekkür ederim.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Ekonomi ve çevreye ilişkin yapılan uluslararası düzeydeki çalışmalar	20
Şekil 2.2. (a) ve (b). Sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeni	29
Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları	29
Şekil 4.1. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi ve yerleşim alanları	83
Şekil 4.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi ve korunan alanlar	85
Şekil 4.3. Patara ÖÇK Bölgesi arkeolojik sit alanları	87
Şekil 4.4. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesindeki korunan alanlarda yetkili kurumlar	90
Şekil 4.5. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı eylem alanları.....	94
Şekil 4.6. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı mekansal düzenlemeler	95
Şekil 4.7. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı öneri kurumsal yapı	97
Şekil 4.8. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı sektörel önerilerin mekansal dağılımı	99
Şekil 4.9. Patara koruma amaçlı imar planı.....	101
Şekil 4.10. Patara yönetim planı öneri kurumsal yapılanma modeli	123
Şekil 4.11. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesindeki potansiyeller doğrultusunda geliştirilen öneri gelişim şeması.....	125

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. Earth Trends'e (2004) göre çeşitli ülkelerdeki milli parkların sayısı, toplam alanları, ülke yüzölçümüne oranları - 2004	50
Çizelge 2.2. Türkiye'de farklı kurumların bünyesinde olan korunan alanların 31.12.2013 tarihi itibarıyla sayıları ve brüt toplam alanı	66
Çizelge 2.3. Ülke genelindeki korunan alan sayıları ve kara üzerindeki korunan alan büyüklüğü ve oranı	67
Çizelge 2.4. Doğa koruma yatırımlarına ayrılan yıllık toplam bütçe	67
Çizelge 4.1. Yönetim ve organizasyon	103
Çizelge 4.2. Katılım kapasitesi	106
Çizelge 4.3. Uygulanabilirlik kapasitesi	111
Çizelge 4.4. Uygulama Süreci	114
Çizelge 4.5. Güncellenebilirlik	118
Çizelge 4.6. SWOT analizi	120

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

CITES: Convention on International Trade of Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme)

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GEF: Global Environmental Facility (Küresel Çevre Fonu)

IUCN: The World Conservation Union-International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (Dünya Doğayı Koruma Birliği)

IUPN: International Union for the Protection of Nature (Uluslararası Doğa Koruma Birliği)

ICCROM: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma Araştırma Merkezi)

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

ÖÇKB: Özel Çevre Koruma Bölgesi

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu

UÇEP: Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı

UNCED: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı

UNEP: United Nations Environment Program (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)

1. GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte yaşanan hızlı değişim sonucunda, dünyanın her tarafında birbirine benzer niteliksiz bir yapılaşmanın yaygınlaşması, tarihsel, kültürel, doğal değerlerin mimari detaylarının bozulması, çevresinin değiştirilmesi ve bir bölümünün yok edilmesi sonucu doğal ve kültürel varlıklarının özgün yerleşim dokularının bozulma sürecine girmesi ile kültürel kimliğini korumaya çalışan her ülkede doğal ve tarihsel çevreyi yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak, bireylerin önemli görevlerinden biri haline gelmiştir. Bugün, doğal ve kültürel mirasın varlığı ve korunmalarının sağlanması toplumların kimliklerinin oluşmasındaki en önemli belirleyici olarak kabul edilmektedir.

Başlangıçta özelliği olan tekil yapılarla ortaya çıkan koruma düşüncesi zaman içinde ölçeğini genişleterek doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması şeklinde bir gelişim göstermiştir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de benzer süreçler yaşanmaya; kültürel ve doğal değerlerin çevre ölçeğinde korunması gereği, merkezi ve yerel yönetim birimleri tarafından benimsenmeye başlanılmış, konu ile ilgili yasal önlemler alınmış, saptama ve belgeleme çalışmaları hızlandırılmıştır. Özellikle, 1970’li yıllardan sonra planlamanın korumaya dahil edilmesi ile korumada önemli bir adım atılmış, koruma amaçlı imar planı söylemi planlama literatüründe kendine yer bulmuştur. 1980’lerle birlikte korumada örgütsel yapılanma gerçekleştirilmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere karşın doğal ve tarihi çevrelerin bozulma süreci denetim altına alınamamıştır.

Günümüzde bütün dünyada başta biyolojik çeşitlilik olmak üzere, bütün doğal ve kültürel varlıkların korunması için tedbirler alınması çalışmaları gündemin ön sıralarında yer almaktadır. Bu konularda ülkelerde iç yasal düzenlemeler ve uygulamalar yapılmasının yanı sıra çeşitli milletlerarası anlaşma ve sözleşmeler uygulamaya konulmakta ve bunları takip edecek kuruluşlar oluşturulmaktadır (Arda, 2003:1). Değişen değerler dünyada sürdürülebilir kaynak yönetiminin oluşturulmasını gündeme getirmiştir.

Uluslararası alanda gerçekleştirilen hemen hemen her çevre koruma çalışmasında, çözüm için sürdürülebilir kalkınma ve katılım kavramlarının öne çıktığı görülmektedir (Ege, 2006: 3). Çevre koruma politikaları, bu iki kavramı içine alan yönetim anlayışına dayandırılmıştır; hedeflenen bu yeni modelde halkın katılımının sağlandığı sürdürülebilir bir çevre yönetimi benimsenmeye başlanılmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı kapsamında, çağdaş koruma anlayışında taşınır ya da taşınmaz kültür varlıklarının, tarihi ve doğal çevrelerin korunması bu alanların ait olduğu ülkenin sınırlarını aşarak, bölge ve dünya ölçeğine doğru kapsamını genişletmiştir. Özgünlüğün ve farklılığın saygı duyularak korunması gerekliliği konusunda uluslararası fikir birliği oluşmuş, uluslararası pek çok sözleşme kabul edilmiş, pek çok ülkenin taraf olduğu kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Kültürel ve doğal değerlerin tek yapı ve çevre ölçeğinde korunmasını ele alan ve korumanın bir aracı olan planlara sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde yeni türler de eklenmiştir. Yönetim planı bunlardan birisidir. Sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturan stratejik planlamanın alt ölçekli planları niteliğindeki yönetim planları, korunan alanlarda çok boyutlu ve kapsamlı planlar olarak ortaya çıkmıştır. Yönetim planları, bir yandan disiplinler arası konumundan yönlendirici, yaptırımcı işlevlerine, oradan sağlıklı olarak uygulanmasına kadar geçen süre ve süreç içinde olumluluklar sağlarken bir yandan da mevcut değerler ile geleceğin değerleri arasında denge kurmak, bu nedenle doğru yönlendirmeleri önermek durumundadır.

Bu çalışma sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde korunan alanlarda yeni bir yaklaşım olarak ortaya çıkan yönetim planının gelişimini ve bu kapsamda Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı örneğini irdeleme amacı ile hazırlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, koruma ve planlama kavramlarını temel alan çalışmada, planlamanın korumaya etkileri üzerinde durulmuştur.

Araştırma Sorunsalı

Bu çalışma kapsamında, 2863 sayılı Yasa çerçevesinde korumanın bir aracı olarak hazırlanan Yönetim Planlarının mevzuatta getirilen değişiklikler de göz önüne alınarak uygulanabilirliği tartışılacak olup; bu bağlamda tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunmasını hedefleyen ve yeni bir yönetim modelini oluşturan bir plan olması gerektiği üzerinde durulmuş, ancak planın uygulanamamasının altında yatan nedenler bu çalışmanın sorunsalını tanımlamıştır.

Bu doğrultuda, yönetim planının olmazsa olmaz ölçütleri tezin konusu olan Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planıyla karşılaştırılarak tespit edilen sorunlara bir sistem önerisi çerçevesinde çözüm aranılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamanın en önemli göstergesi planlı büyümeyi yönetebilmektir. Bu nedenle, uluslararası ve ulusal yazında sık sık yer alan stratejik planlar önem kazanmıştır. Stratejik planların korunan alanlar için geliştirilen bir modeli olan yönetim planları mevcut değerler ile geleceğin değerleri arasında denge kurmak, bu nedenle doğru yönlendirmeleri önermek durumundadır. Ancak, bu planların hayata geçirilmesi sırasında pek çok sorun ile karşılaşmakta, planlar kağıt üzerinde rafa kaldırılan belgeler olmaktan öteye geçememektedir. Bu nedenle yönetim planının, tek yapı ve çevre ölçeğinde, her yerleşme veya yörenin özgünlüğünü değerlendiren, yerelin güçlenmesini olanaklı kılan, bu bağlamda doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasını hedefleyen bütüncül bir plan olarak ele alınmasının önemi vurgulanacaktır.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın konusunu, koruma yazınında üst başlık olarak karşımıza çıkan ve geniş kullanım alanı bulunan doğal ve kültürel değerlerin korunması kavramının bir aracı olan yönetim planları temel alınarak işlenmiştir. Bu doğrultuda, yönetim planı

konusu Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı kapsamında ele alınıp irdelenmiştir.

Planlamanın korumayla ilişkisinin irdelenmesine ilişkin dört bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde sürdürülebilir kalkınma ve gelişimi ile korumanın planlama ile olan ilişkisi; ikinci bölümünde alan yönetimi ve planlama ile yönetim planının genel ölçütleri üzerinde durulacak; üçüncü bölümde araştırmanın örnek alanı olan Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı belirlenen genel ölçütler çerçevesinde ele alınıp, planın sorunları belirlenerek bu sorunlara çözüm arayışında bulunmak için bir SWOT analizi ve bir sistem önerisi sunulacaktır.

2. KAVRAMSAL TEMELLER

2.1. Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişimi

Son birkaç yüzyıl içerisinde yeryüzündeki doğal kaynakların kullanımı bütün yaşamsal süreçleri olumsuz yönde etkileyecek bir noktaya ulaşmıştır. Sanayi devrimiyle hız kazanan üretim artışı ile dünya nüfusunun hızla artmasının çevre ve doğal kaynaklar üzerinde yol açtığı baskılar ve bunların neden olduğu çevre problemleri 1970'lere kadar göz önünde bulundurulmamış, bu dönemde klasik iktisatçılar ülkelerin kalkınma politikalarında doğal kaynakların sınırsız olduğu varsayımıyla üretim artışı sağlanarak ekonomik büyüme amaçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ise Keynesyen iktisatçılar öncelik olarak ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, işsizliğin önlenmesi veya enflasyonun kontrol altına alınması gibi konulara yoğunlaşmış ve üretimin artırılmasını amaçlamışlardır (Yıkılmaz, 2011: 11).

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kalkınma ekonomisine yönelik eleştiriler artmaya başlamış, artan dünya nüfusu ve ihtiyaçları ile küreselleşmenin doğal kaynaklar üstündeki baskıyı günden güne arttırarak doğanın taşıma kapasitesinin sınırlara dayanması sonucu, ilk kez 1970'li yıllarda toplumların gelişiminin devamlılığının yalnızca ekonomik açıdan değerlendirilmesi yerine ekonomik, sosyal ve çevresel unsurları bir arada barındıran daha kapsamlı bir değerlendirmeye gidilmeye başlanılmış; ekonomi, çevre unsuruyla birlikte tartışılmaya, ekonomik kalkınmanın doğal çevre üzerinde yarattığı sorunların giderilmesine yönelik çözümler aranmaya başlanılmıştır. Bu arayışlar, 1980'lerde yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuş, sürdürülebilir kalkınma kavramı tartışılmaya başlanılmıştır. Bu yaklaşım kalkınmanın, ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşebileceğini savunmuştur.

2.1.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilir kalkınma kavramına değinmeden önce, kalkınma kavramı üzerinde durmakta fayda vardır. Kalkınma en temel anlamıyla bir konu veya alanda gelişme/ilerleme, ulusal ekonominin bütüncül olarak ele alınarak istenilen düzeye ulaşması olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar yalnızca üretim ve kişi başına düşen gelirin artışı olmayıp sosyal, kültürel ve ekonomik yapının değişimi, üretim faktörlerinin etkinliğinin ve miktarlarının değişimi, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi öğeleri içinde barındırsa da klasik ekonomi kuramlarında salt ekonomik bir çerçevede, kişi başına düşen gelirin arttırılması olarak tanımlanmıştır (Özmehmet, tarihsiz: 2).

Kalkınma, toplumların gelişim süreçlerinden itibaren farklı dönemlerde farklı anlamlarda kullanılmış; kimi zaman sanayileşme, modernleşme, ilerleme, büyüme gibi kendine yakın anlamlar taşıyan ifadeler yerine kullanılmış, onlarla iç içe geçerek ifade edilmiştir (Aksu, 2011: 5). Kalkınma, toplumdan topluma farklılıklar gösteren bir olgudur.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası sistemde gündeme gelen sürdürülebilir gelişme, anlam ve tanım bakımından kesin olarak sınırları belirlenememiş bir kavramdır. Sürdürülebilir Kalkınma kavramı terimsel olarak ilk kez 1980 yılında, *Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUNC)* tarafından hazırlanan *Dünya Koruma Stratejisi (World Conservation Strategy)* adlı kaynakta yer almıştır. 1983 yılında kurulan *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development)* ise, geleceğe yönelme ve gelecekteki kuşakların çıkarlarını güvenceye alma görevini üstlenmiştir. Ancak, kavram tüm dünyada yaygın olarak 1987 yılında *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu* tarafından hazırlanan ve Komisyon Başkanı Gro Harlem Brundtland'ın adıyla anılarak *Brundtland Raporu* olarak da bilinen *Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)* adlı yayınlı kullanılmaya başlanmıştır. Bu raporda, sürdürülebilir kalkınma “gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yetenek ve olanaklar

kısıtlanmaksızın, bugünkü ihtiyaçların karşılanması" olarak tanımlanmaktadır (Gönel, 2002: 1).

Gönel'e (2002: 1) göre; bu tanımda dikkati çeken üç önemli unsur vardır. Bunlardan ilki, kalkınma kavramı içerisinde ihtiyaçların sadece ekonomik ihtiyaçlarla sınırlandırılmayıp daha geniş ele alınması; ikincisi kuşaklar arası eşitliğin gözetiliyor olması; tanım içerisinde açıkça bahsedilmiyor olsa da, raporun genelinden çıkartılabilen üçüncü nokta ise, hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içlerinde kuşak içi eşitliklerin de gözetiliyor olmasıdır.

Sürdürülebilir kalkınmaya getirilen pek çok farklı tanım bulunmaktadır. Keleş'e (1998: 112) göre "Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararlarını da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşüdür." Sürdürülebilir kalkınmayı Altunbaş (2006) "İnsan sağlığını ve doğal dengeyi koruyarak sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkan verecek şekilde, doğal kaynakların akılcı yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak yaklaşımıdır" şeklinde; Torlak (2004: 264) "temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunabildiği gelişme" olarak tanımlamaktadır. Demirayak (2002: 4) konuyu daha çok biyoçeşitlilik açısından değerlendirerek "insanoğlunun parçası olduğu ve varlığını sürdürebilmesi için temel desteği sağlayan ekosistemlerle uyumlu ve denge içinde, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve geliştirilmesi" tanımını yapmış; Fisunoğlu (1998: 13) ise kavramı ekonomik yönüyle ele alarak sürdürülebilirliğin "iktisadi çevre ve kültürel kaynaklar arasında uzun dönemli entegre ve sistematik bir denge sağlamayı gerekli ve kaçınılmaz" kıldığını belirtmiştir.

Klasik ekonomi kuramlarında sadece kişi başına reel üretim veya tüketimin, düşük ve istikrarlı bir enflasyon ortamında, finansal istikrarla birlikte büyümesi olarak tanımlanan kalkınma kavramının aksine sürdürülebilir kalkınma, söz konusu bu

ekonomik büyümenin nicel yönünün yanı sıra nitel yönüne de dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma kavramı, insanoğlunun refahına ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyuttan yaklaşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarına ilerleyen bölümlerde detaylı olarak değinilecektir.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Amaç ve Hedefleri

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan, *Brundtland Raporu* olarak da bilinen *Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)* raporunda sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri: büyümeyi canlandırmak; büyümenin kalitesini değiştirmek; iş bulma, yiyecek, enerji, su ve sağlık konularındaki temel ihtiyaçları karşılamak; sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garanti altına almak; kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek; teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek; karar verme sürecinde çevre ve ekonomiyi birleştirmek olarak tanımlanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınmanın amaçları ise ekonomik, toplumsal ve çevresel olarak ayrı ayrı ele alındığında (Aksu, 2011, 6):

- Ekonomik açıdan yaşam tarzının değiştirilerek verimliliğin artırılması, enerji ve doğal kaynakların kullanımında daha dikkatli davranılması, kaynak kullanımını minimize edecek temiz üretim teknolojilerinin kullanımı, dengesiz gelir dağılımının düzeltilmesi ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, eğitim ve sosyal hizmetlere ulaşımada adaletin sağlanması,
- Toplumsal açıdan nüfus artışının dengelenmesi, kırsal kalkınmayı sağlayarak şehirlere göçün engellenmesi, kentleşmenin yarattığı çevresel sorunların mümkün olduğunca azaltılması, eğitim standartlarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin artırılması, kültürel çeşitliliğin korunması, sosyal durumun iyileştirilmesi, çevre koruma eğitiminin başlatılması/ yaygınlaştırılması,
- Çevresel açıdan su kaynakları ile tarım arazilerinin kullanımında verimliliğe önem verilmesi, verimin artırılması amacıyla teknolojilerin geliştirilmesi, biyoçeşitliliğin korunması, doğal kaynakların korunması, sulama tekniklerinin daha dikkatli kullanılması, yüksek verimli tarım arazilerinin tarım dışı aktivitelerde kullanımının önlenmesi, dağ yamaçlarındaki steplerde bulunan

tarım arazilerinin genişletilmesinin engellenmesi, ormanların ve sulak alanların yok edilmesinin durdurulması veya minimuma indirilmesi şeklinde sıralanabilir.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Gereklilikleri

Sürdürülebilir kalkınmada başarının sağlanabilmesi için beraberinde bazı koşulların da bulunması gerekmektedir. Beyhan'a (2008: 13) göre bunlar: büyümenin dinamikleştirilmesi ve kalitesinin değiştirilmesi; temel insan ihtiyaçların sağlanması ve ülkeler için sürdürülebilir bir nüfus düzeyinin garanti altına alınması; doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması; doğal çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması; kurumsal altyapının ve politikalar arası uyumun sağlanması; etkin bir para politikasının uygulanmasının sağlanması; sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması; siyasal iktidarların rolü; bilimde ve teknolojiye iyileşmelerin sağlanması; toplumun eğitilerek bilinçlendirilmesi ve beşeri sermaye indeksinin yükseltilmesi; finansal sürdürülebilirliğin sağlanması; çevresel politikalar ile ekonomik ve sosyal politikalar arası uyumun sağlanması; uygulanan politikaların performans ölçümünün yapılması, uygulaması ve sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda uygun gösterge seçiminin tespitinin yapılmasıdır.

Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini engelleyecek pek çok faktör de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: tüketim ve üretimdeki kalıpların değiştirilmesinin oldukça zor olması; ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşebilmesi için doğal kaynakların doğru stratejilerle yönetilememesi; ulusal ve uluslararası boyutlarda gelir dağılımındaki eşitsizliğin artışının küresel refah, güvenlik ve dengeye tehdit unsuru oluşturması; tükenen kaynaklar iklim, sel değişimlerine sebep olurken, özellikle fakir ülkelerde karşılaşılan bir çok hastalığın başlıca nedeni haline gelmesi ile kötüleşen çevresel koşullar; küreselleşme ile gelen yeniliklerin ve kazancın ülkeler arasındaki düzensiz dağılımı; ulusal ekonomilerdeki yabancı sermaye yetersizliği veya dış yardımların etkin kullanılmaması; ulus devlet anlayışına yönelik küresel tehditler olarak sıralanabilir (Beyhan, 2008: 13).

Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri

Sürdürülebilir kalkınma kavramının gündeme gelmesiyle nasıl en iyi şekilde ölçüleceği, izleneceği ve değerlendirileceği ile ilgili tartışmalar ortaya çıkmıştır. Oldukça kapsamlı bir kavram olması nedeniyle sürdürülebilir kalkınma göstergeleri tüm dünyada oldukça geniş bir çalışma alanına sahiptir.

Bu göstergelerin odağında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) kavramı yer almaktadır (Yıkılmaz, 2011: 43). Ancak, gösterge gruplarından kimisi çevresel alıcı sistemler üzerindeki baskılarla ilgili olanlarla bunların ekonomik, toplumsal ve çevresel sonuçlarıyla ilgili göstergeleri birbirinden ayrı kullanmaktayken, bir diğer grup gösterge sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarına uygun olarak gruplanmasıyla oluşturulur (Aksu, 2011: 7-8). Alansal olarak yerel, ulusal ve uluslararası biçimde ya da hava, su, toprak gibi çevresel koşullarla ilgili göstergeler de bulunmaktadır. Bunun yanında aralarında hiyerarşik olarak sıralanan gösterge grupları da mevcuttur.

Sürdürülebilir kalkınma göstergeleri sosyal güvenlik ve refah, sağlık, öznel yaşam koşulları, konut ve barınma, kültür ve boş zaman etkinlikleri, sosyal dayanışma ve katılım, gelişme, işbirliği, eğitim ve bilim, bilgi, fiziksel güvenlik, uluslararası ticaret ve uluslararası rekabet, iç piyasa, istihdam, araştırma-geliştirme ve teknoloji, üretim, tüketim, hareketlilik, zararlı maddeler, toprak, su, hava, iklim, alan kullanımı, biyoçeşitlilik, enerji ve ormanlar (Mengi ve Algan, 2003: 11) şeklinde başlıklar altında toplanmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında çevresel, ekonomik ve sosyal göstergelere yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (UNCSD) tarafından, çevresel, ekonomik ve sosyal yönlerden sürdürülebilir gelişmeyi sağlama yolunda karar alma sürecine yardımcı olan bu göstergeler, sürdürülebilirlik konusunda ne kadar ilerleme kaydedildiğini, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını ölçmeyi amaçlamaktadır.

2.1.2. Dünyadaki Gelişim

Temel hedefi kalkınmanın çevre ile birlikte uyumlu olarak devam ettirilmesi olan sürdürülebilir gelişme, Sanayi Devrimi ile başlayan ve çevrenin hızla kirletilmesi sonucunda meydana gelen çevre sorunları ve kaynakların tüketilmesi sürecinde ortaya çıkmış bir kavramdır (Eğre, 2006: 22). Özellikle İkinci Sanayi Devriminden sonraki dönemde başlayan kalkınma yarışı, kaynakların hızla tüketilmesine, dünyanın kirletilmesine yol açmıştır (Eğre, 2006: 22).

Kalkınma ve çevrenin ortak bir paydada buluşma sürecinin başlangıcı çok da eskiye dayanmamaktadır. Ancak çevre sorunlarının etkisinin gün geçtikçe belirginleşmesi ve çok farklı boyutlarda gözlenmesi bu sorunların bütüncül olarak ele alınması ihtiyacını doğurmuş, önceleri ulusal düzeyde değerlendirilen çevre sorunları 1970'li yıllardan itibaren uluslararası düzeye taşınmaya başlamıştır (Aksu, 2011: 11).

1960'ların başında büyüme ve gelişme, yeryüzünde denizlerin, nehirlerin ve havanın kirlenmesiyle birlikte ters orantılı olarak gelişmiştir. Bundan sonraki dönemde dikkatler endüstrilerin korunmasından, doğal kaynakların korunması üzerine yoğunlaşmış; özellikle 1973 ve 1979 yıllarındaki enerji krizlerinden sonra sınırlı kaynakların tasarruflu kullanılması, yeni kaynakların aranıp bulunması ve yenilenebilir kaynakların tercih edilmesi konularında uluslararası alanda tartışmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Aksi takdirde bir önlem alınmazsa doğal kaynakların bir gün tükenebileceği ve gelişmenin bu şekilde devam edemeyeceği anlaşılmıştır. Çevreyi düşünmeden kalkınmayı amaçlayan klasik gelişme düşüncesi yerini, çevreyi korumayı esas alan bir anlayışa bırakmış; sürdürülebilir gelişmenin temeli, bu anlayışa dayanmıştır (Eğre, 2006: 23).

Sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde biyolojik çeşitlilik kaybı, kıyı ve deniz alanlarının kirliliği, orman alanlarının yok olması, toprak kaybı, kimyasal ve radyoaktif maddelerden kaynaklanan çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi problemlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve ortadan kaldırmak için pek çok uluslararası stratejiler, programlar, planlar, hukuksal düzenlemeler yapılmaya

başlanmış; ulusal, uluslararası ve bölgesel düzeyde kurum ve kuruluşlar, hükümetler, hükümet dışı örgütler, gönüllü kuruluşlar, çözüm üreten aktörler konumunda olmuşlardır.

Büyümenin Sınırları (Limits to Growth)

Ekonomik ve doğal çevrenin karşılıklı bağımlılığının kalkınma politikalarında ele alınmasına gereksinim olduğuna dair ilk kapsamlı çalışma 1972 yılında, bir grup bilim insanı, eğitimci, ekonomist, sosyolog, sanayici, ulusal ve uluslararası çalışandan oluşan Roma Kulübü'nün *Büyümenin Sınırları (Limits to Growth)* isimli raporuyla yapılmıştır. Bu rapora göre; küresel trendlerin bu hızla devam etmesi gerek endüstriyel anlamda gerekse nüfus anlamında tahmin edilemez sonuçlar doğuracak ve nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde yarattığı büyük baskıdan ötürü büyümenin sınırlarına ulaşılmış olacaktır (Aksu, 2011: 12). Bunun sonucunda dünya, çok ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalacaktır.

Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı

Aynı yıl (1972) içerisinde Stockholm'de gerçekleştirilen *Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı*'nda ekoloji ve kalkınma arasındaki dengeyi ön plana çıkaran politikalar tartışılmıştır. Bu Konferans sonucu yayınlanan Stockholm Bildirgesi'nde, çevrenin taşıma kapasitesine dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyeti gözetken, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler, sürdürülebilir kalkınma kavramının temel dayanaklarını ortaya koymuştur (Beyhan, 2008: 14). Bu bildirge ile sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez uluslararası belgelerde yerini almıştır. Konferans, tüm dünyayı ortak bir amaç için ilk kez bir araya getiren en yaygın platform olma özelliğini taşımaktadır. Konferansta; yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi, doğal kaynaklar ve deniz kirliliği, uluslararası düzeyde çevreye zararlı maddelerin tanımlanması ve denetimi, çevre sorunları ile ilgili eğitim, bilgi, sosyal ve kültürel politikalar ve çevre eylemlerinde ulusal örgütlerin mevcudiyeti ile ilgili tartışmalar yapılmıştır (Aksu, 2011: 13).

Akdeniz Eylem Planı

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulmasıyla birlikte Akdeniz'in korunması, öncelikli hedefler içine alınmış, 1974 yılında da "Bölgesel Denizler Programı Faaliyet Merkezi" kurularak Akdeniz Eylem Planı (MAP) tasarısı hazırlanmıştır. Akdeniz'e kıyısı olan 16 ülke tarafından Barselona'da yapılan hükümetler arası toplantıda kabul edilen plan, bugün 21 Akdeniz ülkesi ve AB tarafından yürütülmektedir. Akdeniz'de yaşanan çevresel sorunları disiplinler arası ve bütüncül bir boyutta ele almak ve bölgesel düzeyde işbirliğini sağlamak amacıyla kabul edilen plan, 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı'nın ardından sadece deniz kirliliğini önleme üzerine hazırlanmış bir çalışma olmaktan çıkarak Akdeniz Bölgesi'nde sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir plan halini almıştır. Bu bağlamda; deniz kirliliğini incelemek ve kontrol etmek; doğal kıyı ve liman alanlarında sürdürülebilir yönetimi sağlamak; çevreyi sosyal ve ekonomik kalkınmaya entegre etmek; deniz çevresinde ve kıyı bölgelerinde kirliliği önlemek ve azaltmak, kara ve deniz kaynaklı kirliliği mümkün olduğunca engellemek; doğal ve kültürel mirası korumak; Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmek ve hayat kalitesinin artırılmasına katkıda bulunmak temel amaçlar olarak belirlenmiştir (Aksu, 2011:13).

Brundtland Raporu (Ortak Geleceğimiz (Our Common Future))

1983 yılında dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Komisyonun kurulmasında, kalkınma uğruna çevreden özveride bulunulması yönündeki kaygı temel alınmıştır. Bu doğrultuda, 1987 yılında pek çok ülkeden temsilcilerden oluşan grup tarafından *Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)* adlı rapor hazırlanmıştır. Bu raporda; çevrenin korunmasıyla kalkınma arasındaki bağlantıya vurgu yapılmış, uluslararası düzeydeki çevresel sorunların önemi farklı açılardan değerlendirilmiştir. Raporda, çevre ile ekonomik sorunların birbiriyle ilişkili olduğu, insanların ihtiyaçlarının karşılanması için doğal kaynakların korunmasının gerektiği vurgulanarak sürdürülebilir kalkınma stratejisi ortaya sürülmüş ve "Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak" olarak tanımlanmıştır (Aksu, 2011: 14). Bu rapora göre, kalkınmada,

evre ve kalkınma arasındaki dengeyi sağlamak, evre üzerindeki baskıyı artırmadan ve kaynakları tüketmeden ekonomik büyümeyi sağlamak esastır.

Rio Konferansı

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ilk resmi tanımının yapıldığı Brundtland Raporu’nun ardından 1992’de gerçekleşen Rio Konferansı’nda evre ve kalkınmaya yönelik stratejiler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. 178 ülkenin katılım sağladığı konferans uluslararası alanda en fazla katılımın sağlandığı Dünya Zirvesi olarak anılmaktadır. Konferansta; iklim değişikliği, ormansızlaşma, biyolojik çeşitliliğin ve denizlerin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi önlem alınması gereken ekonomik ve sosyal sorunlar ile izlenecek politikalar ve kalkınmanın evre üzerindeki baskısı, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk ve gelişmişlik düzeyleri, üretim-tüketim alışkanlıkları ve uluslararası ekonominin etkileri üzerine tartışmalar yürütülmüştür (Aksu, 2011: 14).

Konferansta Birleşmiş Milletler’in evre sorunları dahilinde tek küresel yetkili kurum olduğu kabul görmüş, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla Birleşmiş Milletler İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler evre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi kuruluşların çalışmalarının Birleşmiş Milletler bölgesel ekonomik konseylerinin yardımlarıyla güçlendirilmesi gereği ortaya konulmuştur (Aksu, 2011: 14).

Rio Zirvesi, yalnızca sürdürülebilir kalkınma kavramını literatüre sokmakla kalmayarak, katılımcı mekanizmaların ve süreçlerin önce Birleşmiş Milletlerce, ardından da tüm hükümetler ve diğer kurum ve kuruluşlarca benimsenmesini ya da dikkate alınmasını sağlamıştır (Beyhan, 2008: 15).

Ekonomik faaliyetler sürdürülürken çevrenin göz ardı edilemeyeceğine yönelik ilkelerin benimsenmesi adına oldukça önemli bir adım olan konferansın sonunda uluslararası seviyede beş temel belge ortaya çıkmıştır.

- **Rio Bildirgesi:** Bildirgede Stockholm Konferansı’nın ilkelerine bağlı kalındığı, bunu sağlamak amacıyla ülkeler ve toplumlar arasında küresel işbirliklerinin

oluşturulması, uluslararası antlaşmalarla birlikte evre ve kalkınma sistemleri arasındaki entegrasyonun ve herkesin ortak menfaatinin korunması vurgulanmıştır (Aksu, 2011: 15).

- **Gündem 21:** Sürdürülebilir kalkınma tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiştir. “İnsanlık tarihi bir dönüm noktasındadır” ifadesiyle başlayan Gündem 21 (Agenda 21) 1990’lı yıllardan başlayarak 2000’li yıllar süresince evre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılması ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılması amacıyla belirlenen ilke ve eylemleri ortaya koymuştur (Aksu, 2011: 15).
- **İklim Değişikliği ereve Sözleşmesi:** 1994 yılında yürürlüğe giren BM İklim Değişikliği ereve Sözleşmesi (UNFCCC) Biyolojik eşitliliğin Korunması Sözleşmesi ve Orman Varlığının Korunmasına dair Bildiri ile birlikte sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal erevesi oluşturulmuştur (Aksu, 2011: 15). Sözleşmenin temel amacı; karbondioksit (CO₂) ve diğer sera gazı emisyonlarının azaltılması, atmosferdeki sera gazı birikimlerini iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde tutulması, az gelişmiş ölkelere bu yönde kaynak ve teknoloji transferi sağlanmasıdır.
- **Biyolojik eşitliliğin Korunması Sözleşmesi:** Rio Konferansı sırasında imzaya açılmış, Aralık 1993 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yer alan üç temel amaç şu şekilde ifade edilmiştir: biyolojik çeşitliliğin korunması, biyolojik çeşitlilik bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı, genetik kaynakların kullanımından doğan faydanın adil ve eşit paylaşımı (Aksu, 2011: 16).
- **Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri:** Bildirinin amacı gerek doğal gerekse sonradan oluşturulan ve tüm coğrafi bölgelerdeki ve iklim kuşaklarındaki orman varlıklarının korunması ve yönetimidir. Bildiri ilkelerine göre tüm ölkeler ağaçlandırma ve korumayla dünyanın yeşillendirilmesi çalışmalarına katılım sağlamalı, orman işletmeleri gelecek nesillerinde ihtiyacını karşılayacak biçimde yönetmeli, ormanların öлке içi ve

ülke dışı güçler tarafından istismar edilmemesi için gereken tedbirleri almalı, ticari, teknik ve ekonomik tedbirlerle ormanların zarar görmesini engellemeli, asit yağmurları gibi ormanlara zarar veren kirleticiler için gerekli tedbirleri almalı ve önlenmelidir (Aksu, 2011: 16).

İklim Değişiklikleri Üzerine Çerçeve Anlaşması

1992 yılının Eylül ayında Filipinlerde ilk *Sürdürülebilir Kalkınma için Ulusal Konseyler (National Councils for Sustainable Development-NCSD)* toplantısı yapılmış ve İklim Değişiklikleri Üzerine Çerçeve Anlaşması, bağlayıcı bir uluslararası anlaşma olarak imzalanmıştır. Bu anlaşma ile, küresel ısınmaya yol açan özellikle karbondioksit ve metan gibi gazların havaya karışmasının azaltılması ve sınırlandırılması amaçlanmıştır (Gönel, 2002: 2).

Maastricht Anlaşması

Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleri tarafından 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Topluluğu Avrupa Birliği adını almıştır. Anlaşmanın hedefleri; çevre kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, insan sağlığının korunması, doğal kaynakların dikkatli ve rasyonel kullanımı, bölgesel ya da evrensel çevre sorularıyla, uluslararası düzeyde mücadele edilmesi olarak belirlenmiştir. Komisyon, Maastricht Anlaşması'nda 'çevreye verilen zararların kaynağında düzeltilmesi' ve 'kirleten öder' ilkelerini geliştirerek yine 1992 yılında ana teması çevrenin kirlenmeden önce korunması ve ortak sorumluluk ilkeleri olan 5. *Çevre Eylem Planı*'nı kabul etmiştir. Bu eylem planının faaliyet alanları; doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilecek biçimde kullanılması, kirlilik kontrolü ve atık yönetimin aynı paralelde yürütülmesi, yenilenemeyen enerji kaynaklarından mümkün olduğunca az yararlanılması, kentsel alanlarda çevre kalitesinin yükseltilmesi ve yerleşime ilişkin tedbirlerin alınması, kamu sağlığı ve güvenliğinin yerleştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Bio-Çeşitlilik Anlaşması

1994 yılında bio-çeşitlilik ile ilgili anlaşma devreye girerek, biyolojik kaynakların korunması ve ulusal kontrollerinin güçlendirilmesi ile ilgili önlemlerin alınması ön plana çıkartılmıştır. Aynı şekilde, bağlayıcı olmayan ve dünyanın geri kalan

ormanlarının korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi ile ilgili bir anlaşma da yürürlüğe sokulmuştur (Gönel, 2002: 3).

Wellington Protokolü

1995 Wellington Protokolünün ardından ise, UNDP, UNEP ve Dünya Bankası arasında Global Çevre Faaliyetlerinin düzenlenmesi ile ilgili bir işbirliği oluşturulmuştur (Gönel, 2002: 3).

Kyoto Protokolü

Rio Konferansı'nda hazırlanan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nde sera gazı emisyonlarının azaltılması için ülkelerin tedbirler alması gereği ortaya çıkmıştı. Ancak bu sözleşmenin herhangi bir bağlayıcılığı bulunmadığından beklenenin aksine sözleşme sonrasında sera gazı emisyonlarında kayda değer bir düşüş gözlenmemişti (Aksu, 2011: 16). Bu nedenle, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra 1997 yılında Birleşmiş Milletlerin Japonya'nın Kyoto kentinde düzenlediği toplantıda Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içerisinde katılımcı hükümetler tarafından Kyoto Protokolü imzalanmıştır. Protokol, 2008-2012 yılları için özellikle havaya karışan karbondioksit sınırları ile ilgili hedefler koymaktadır.

Kyoto Protokolü şimdiye kadar imzalanmış en geniş kapsamlı çevre işbirliği anlaşması olarak tarihe geçmiştir. Bu anlaşmaya göre ülkeler Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sözleşmeye göre (Aksu, 2011: 17);

- Atmosfere salınan sera gazı miktarı %5,2'ye çekilecek,
- Endüstriden, motorlu taşıtlardan, ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuat yeniden düzenlenecek,
- Daha az enerji ile ısınma, daha az enerji tüketen araçlarla uzun yol alma, daha az enerji tüketen teknoloji sistemlerini endüstriye yerleştirme sağlanacak, ulaşımda, çöp depolamada çevrecilik temel ilke olacak,
- Atmosfere bırakılan metan ve karbon dioksit oranının düşürülmesi için alternatif enerji kaynaklarına yönelinecek,
- Fosil yakıtlar yerine örneğin biodizel yakıt kullanılacak,

- Çimento, demir-çelik ve kireç fabrikaları gibi yüksek enerji tüketen işletmelerde atık işlemleri yeniden düzenlenecek,
- Termik santrallerde daha az karbon çıkartan sistemler ve teknolojiler devreye sokulacak,
- Güneş enerjisinin önü açılacak, nükleer enerjide karbon sıfır olduğu için dünyada bu enerji ön plana çıkarılacak,
- Fazla yakıt tüketen ve fazla karbon üreten daha fazla vergi alınacaktır.

Yürürlüğe girişinden itibaren tüm dünyada oldukça ses getiren bu protokol, kendi içinde de belirtildiği gibi herkese *ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar* düştüğünü göstermektedir.

Buenos Aires Toplantısı

1998 yılında yapılan Buenos Aires toplantısı, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma için uluslararası işbirliğine nasıl katılacakları üzerinde yoğunlaşmış ve bu konuda yapılacaklar beş ana başlıkta toplanmıştır (Gönel, 2002: 4-5):

1. Gelişmekte olan ülkelerin ticaret, yatırım, kalkınma ve çevre politikaları arasındaki uyumun güçlendirilmesi
2. Sürdürülebilir kalkınma için ulusal stratejilerin saptanması ve hazırlanması
3. İklim değişiklikleri ve bio-çeşitlilik gibi global çevre konularına dikkat çekilmesi
4. Daha temiz teknolojilerin hızla yayılmasının sağlanması
5. Gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmelerinin ölçülmesi ve izlenmesi.

Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi

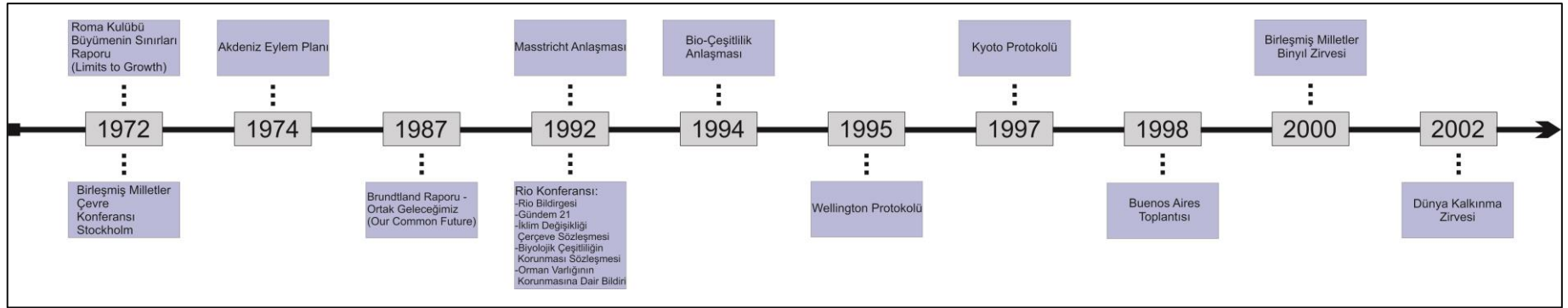
2000 yılının Eylül ayında dünya liderleri Birleşmiş Milletler'in New York'taki ofisinde toplanarak *Binyıl Deklerasyonu*'nu yayımlamışlardır. Bu zirve 1990'lı yıllardan bu yana yapılan bölgesel, ulusal ve uluslararası konferansların doruğu olarak kabul edilmektedir. Yayımlanan deklarasyonla insanlığı açlık, yoksulluk, hastalık ve ayrımcılıktan kurtarmak; barış, huzur, adalet ve refah içinde bir dünya düzeni kurmak için zaman kısıtlaması da içeren bir dizi taahhütte bulunulmuştur (Aksu,

2011: 18). Binyıl Kalkınma Hedefleri yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, temel eğitim hakkı, kadınların konumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ölümlerine yönelik tedbirler, anne sağlığını iyileştirmek, salgın hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınmaya yönelik küresel ortaklıkların geliştirilmesi gibi 8 amaç ve bu amaçların altındaki 18 hedeften oluşmaktadır.

Dünya Kalkınma Zirvesi (Rio+10)

2002 yılına gelindiğinde Rio Konferansı kararlarının uygulanmasında daha etkili sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin oluşturulması hedefiyle Johannesburg'ta "BM Çevre ve Kalkınma Konferansı kararlarında 10 yıllık ilerleme ve gelişme" konulu Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve, Rio Konferansı'ndan 10 yıl sonra gerçekleştirilmesi nedeniyle Rio+10 olarak da ifade edilmektedir. Zirveye 104 devlet ve hükümet başkanının yanında heyetler ve sivil toplum kuruluşlarından geniş bir katılım gerçekleşmiştir.

Bu zirvenin amacı Rio Konferansı sonrası geçen süreçte konferansta alınan kararların uygulanmasındaki etkinliğin değerlendirilmesi, karşılaşılan güçlükler ve bu güçlükleri aşmak yönünde alınacak tedbirler ile daha etkili kalkınma stratejilerinin oluşturulmasıdır. Zirvede yoksullukla mücadele, doğal kaynakların kullanımı ile kalkınma ve çevre arasındaki bağlantılar irdelenmiş, az gelişmiş ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki uçurumun artmaya devam ettiği ve iki ucun da sorunlara farklı bakış açılarına sahip olduğunun altı çizilmiştir. Zirve sonunda Johannesburg Deklarasyonu ve Uygulama Planı olmak üzere iki belge hazırlanmıştır (Aksu, 2011:19).

Şekil 2.1. Ekonomi ve çevreye ilişkin yapılan uluslararası düzeydeki çalışmalar

Dünyada, sürdürülebilir kalkınma çabaları her ne kadar gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeleri kapsıyor olsa da, çalışmaların önderliğini uluslararası kuruluşlar ile gelişmiş ülkelerin yaptığı görülmektedir. Başta, Birleşmiş Milletler (BM) ve yan örgütleri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme-UNEP), Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Teşkilatı (United Nations Industrial Development Organization-UNIDO), Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization-FAO), Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Population Fund-UNFPA), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD) vb. ile İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (The Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD), Dünya Bankası (World Bank-WB), Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO), Dünya Doğayı Koruma Vakfı (World Wild Fund for Nature-WWF), Sürdürülebilir Kalkınma için Dünya İş Konseyi (World Business Council on Sustainable Development-WBCSD) ve Avrupa Birliği (European Union-EU) gibi uluslararası kuruluşlar konu ile ilgili faaliyetlerin esas yürütücüsü durumunda, bu alanda yoğun olarak çalışmaktadırlar.

2.1.3. Türkiye’deki Gelişim

Türkiye’de sürdürülebilirlik uygulamaları, çevre ve ekolojik duyarlılık anlayışları toplumda yeni yeni yeşermektedir. Türkiye’de çevre konusuna olan ilgi 1970’li yılların sonlarına denk gelmektedir. 1978 yılında, çevre ile ilgili ulusal ve uluslararası faaliyetlerle ilgilenmek üzere, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı’nın kurulmasıyla devlet politikasında yerini almıştır. Türkiye’de çevre konusundaki bilinçlenmenin ancak 1990 ve 2000’li yıllarda dikkate değer artış gösterdiği ve diğer ülkeler ile paralel olarak geliştiği söylenebilir.

Türkiye’de çevre ve çevrenin korunması ile ilgili başta Anayasa olmak üzere, çok sayıda yasa, tüzük ve yönetmelik yürürlükte bulunmaktadır. Ayrıca, birçok uluslararası ve bölgesel hukuki düzenlemelere de imza atılmıştır.

Yasal Mevzuat

Anayasa: 1982 Anayasası'nın kabulü ile çevre koruması kavramı ilk defa anayasaya girmiştir. Ancak, bu anayasada çevre sağlığı ve dengesinin önemi vurgulanırken, ideal çevrenin nasıl olması gerektiği veya hangi unsurları barındırması gerektiğine dair herhangi bir düzenleme bulunulmamaktadır (Özmehmet, tarihsiz: 16-17).

Çevre Yasası: 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Yasa'nın amacı, 'çevreyi bir bütün olarak ele alıp, sadece çevresel kirliliği önlemeyi değil, aynı zamanda da doğal kaynakların ve toprağın yönetimine de izin vermek' olarak tanımlanmıştır. Çevreyle doğrudan ilgili olan bu Yasa'nın 1. maddesinde yer alan "....doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan ile doğal ve tarihsel zenginliklerin korunarak bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi...için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri ile uyumlu...olarak düzenleneceği" ifadesi ile sürdürülebilir kalkınma kavramının temelinde yatan anlam vurgulanmaktadır.

Diğer Yasal Düzenlemeler: Çevre Yasası'nın sonrasında; aynı yıl Milli Parklar Kanunu, 1989 yılında ise Özel Çevre Koruma Alanlarına ilişkin Kanun çıkarılmıştır. Ayrıca, 1986'da Hava Kalitesi Kontrol, Gürültü Kontrolü, 1988'de Su Kalitesi Kontrolü, 1991'de Katı Atık Kontrolü, 1992'de Çevresel Etki Değerlendirme, 1993'te Tıbbi Atık Kontrolü, Toksik Kimyasal Ürünler ve Maddelerin Kontrolü ve Zararlı Atık Kontrolü Yönetmelikleri yayınlanmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 19).

Kalkınma Planları

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmanın yer aldığı ilk yasal altlıklar Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan kalkınma planları olarak değerlendirilebilir. Bu planlar incelendiğinde, Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınma politikalarının zaman içindeki değişim ve gelişimi izlenebilmektedir.

Küresel anlamdaki çevre koruma eğilimlerinin yansıdığı çevre olgusunun geniş bir şekilde ele alınıp, ayrı bir bölüm olarak yer aldığı ilk kalkınma planı 1973-1977

yıllarını kapsayan 3. Beş Yıllık Kalkınma Planıdır. Bu planda 1972 Stockholm Konferansı'ndan sonra Türkiye'de çevre bilincinin gelişmeye başlamasının bir göstergesi olarak, kalkınma planlarında ilk kez çevre sorunlarına ayrı bir yer verilmiştir (Özmehmet, tarihsiz: 17-18).

5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar çevreye ilişkin düzenlemelerde ağırlık verilen husus, çevre kirliliğinin azaltılması olmuştur; Beşinci Plan'dan itibaren ise, doğal kaynakların etkin kullanımının ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarımının da en az çevre kirliliğinin engellenmesi ya da ortadan kaldırılması kadar önem taşıdığı görüşü benimsenmeye başlanmıştır.

1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda ağırlıklı biçimde ele alınan sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen yaklaşım, ilk kez 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde, endüstriyel kalkınmaya ayak uyduramayan Çevre Müsteşarlığı yerini, 1991 yılında Çevre Bakanlığı'na bırakmış, altı ilde Özel Çevre Koruma Müdürlükleri merkeze bağlı müdürlükler olarak yapılandırılmış ve Yerel Gündem 21 eylem planı uygulaması başlamıştır (Özmehmet, tarihsiz: 17-18).

Bunu takip eden 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, sürdürülebilir kalkınmayı, ekonomik ve toplumsal politikalarla çevre politikalarını uyumlaştırarak uluslararası anlaşmalarla bağlılığı, toplumsal uzlaşma ve kitlesel katılımları desteklemeyi ilke edinmekte, değerlerin ve eylemlerin rehabilitasyonu ile toplumsal, kurumsal ve hukuksal yapılarda reformu öngörülmektedir.

Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)

1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda kabul edilen Gündem 21 uyarınca, katılımcı ülkeler, sürdürülebilir kalkınma dahil olmak üzere Gündem 21 çerçevesinde belirlenen hedeflere uyum sağlamak amacıyla, bir ulusal çevre programı geliştirmeyi kabul etmişlerdir. Türkiye, kendi ulusal çevre eylem planını hazırlama çalışmalarına 7. Beş Yıllık Kalkınma Planının devamında başlamış ve çalışmalar 1998 tarihinde tamamlanarak "Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)" adlı belge ile ortaya konmuştur.

UÇEP'in hazırlanmasında çok boyutlu katılım sağlanması hedeflenmiştir. Planın hazırlanma süreci Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) koordinatörlüğü, Çevre Bakanlığı'nın teknik ve Dünya Bankası'nın mali desteği ile, üniversitelerin, farklı meslek gruplarının ve sektörlerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Çevre açısından öncelikli faaliyet alanlarını belirlemekte olan UÇEP'te, insan ve çevre sağlığı açısından tehdit oluşturan kirlilik kaynaklarını tanımlanmakta; ayrıca, Türkiye'nin uzun dönemli çevresel hedeflere ulaşması için etkili bir çevre yönetimi sisteminin geliştirilmesi için bir dizi girişim önerilmekte; çevreyle ilgili enformasyonun ve duyarlılığın güçlendirilmesi gereği vurgulanmakta ve Avrupa Birliği'nin çevre standartlarının ve düzenlemelerinin benimsenmesine yönelik adımlar atılması öngörülmektedir (Özmehmet, tarihsiz: 18).

UÇEP'in hedefi yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımının teşvik edilmesi, çevre ile ekonomiyi birlikte sürdürülebilir kılacak politika, proje, program ve önerilerin geliştirilmesidir. Hedef, sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması, sürdürülebilir kaynak kullanımının teşviki, sürdürülebilir çevresel uygulamaların desteklenmesidir. Plan, uygulama süresi olarak 20 yıllık bir zaman kesiti öngörülmektedir.

UÇEP'in Türkiye çevre politikası açısından önemi; ilgili tüm kamu kuruluşları yanı sıra, STK'lar, özel sektör ve bilimsel kuruluşlardan çok sayıda temsilcinin katılımı ile hazırlanmış olmasıdır.

Taraf Olunan Uluslararası ve Bölgesel Hukuki Düzenlemeler

Türkiye birçok uluslararası ve bölgesel hukuki düzenlemelere de imza atmıştır. Çevre ile ilgili uluslararası düzeydeki sözleşmelerin bir kısmına taraf olma, dahil olduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına da katılım yoluyla Türkiye çevre alanında uluslararası iş birliğine destek vermektedir. Türkiye'nin taraf olduğu antlaşma ve protokoller en az Çevre Kanunu niteliğinde olup, ulusal mevzuatın da bir parçasını oluşturmaktadır (Aksu, 2011: 21).

“Akdeniz’in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)” ve eki protokollerinin uygulanmasına ilişkin olarak 1975 yılından günümüze Akdeniz Ülkeleri ve Avrupa Topluluğu tarafından yürütülen ve Akdeniz’deki çevresel sorunların bütünsel olarak ele alındığı ve bölgesel düzeyde işbirliğinin oluşturulmasını sağlamak amacıyla kabul edilmiş olan **“Akdeniz Eylem Planı”**, 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı’nın ardından sadece deniz kirliliğine yönelik alınacak önlemler olmaktan çıkmış, Akdeniz’de sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir plan halini almıştır. Türkiye Barselona Sözleşmesi ve protokollere taraf olduktan sonra Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı’nı oluşturmuş, pek çok yerde Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmiştir.

1972 yılında düzenlenen Stockholm Çevre Konferansı’nın ardından belirlenen hususlar doğrultusunda 1979 yılında imzalanan **“Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)”**ne 1984 yılında Türkiye de taraf olmuştur. Türkiye’nin taraf olduğu bir diğer sözleşme de 1975 yılında yürürlüğe giren **“Özellikle Su Kuşları Yaşam Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)”**dir (Aksu, 2011: 21).

Çevre Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü’nün (UNDP) ortaklaşa çalışmaları, Johannesburg Dünya Zirvesi için başlatılan ulusal hazırlıkların koordinasyonu ve UNDP’nin ortaklaşa yürüttüğü **Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı** çerçevesinde oluşturulan Proje Koordinasyon Birimi tarafından sağlanmıştır (Özmehmet, tarihsiz: 19). 1992 yılından itibaren bu birim tarafından yapılan bazı çalışmalar; Türkiye’de Çevresel Kurumsal Yapılanma ve Yönetim Ulusal Programı başlıklı T.C Hükümeti ile İşbirliği, GAP Bölgesel Çevre Yönetimi Çalışması, Eko-Kent Planlaması.

1996 yılında İstanbul’da düzenlenen **Birleşmiş Milletler Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi)** ile Rio Konferansı sonrası kabul edilen Gündem 21 Türkiye’de tanınmaya başlamıştır. Gündem 21’in özellikle “Sürdürülebilir insan yerleşimleri gelişmesinin desteklenmesi” konulu 7. Bölümü, Habitat II Gündemi’nin belkemiğini oluşturmuş; bu bağlamda, Habitat Gündemi’nin iki ana hedefini

oluşturan ‘Herkes yeterli konut sağlanması’ ve ‘Kentleşen dünyada sürdürülebilir yerleşmeyi gerçekleştirmek’ hedefleri, Gündem 21 ile kopmaz bağlar oluşturmuş, sürdürülebilir kalkınma kavramının, temel insan haklarına ve kentsel haklara uzanan geniş bir çerçevede ele alınması gereğinin altı çizilmiştir (Beyhan, 2008: 15). Habitat Gündemi’nde, sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez temelini demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler olduğu; bu Gündem’in etkin olarak yaşama geçirilmesinin önkoşulunun, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer yerel aktörlerin etkin katılımı olduğunu vurgulayarak son bulmaktadır. Böylelikle, 21. yüzyılın başlarına damgasını vuran *yönetişim* ilkesinin de temel çerçevesi çizilmiştir.

Konferans sırasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından uluslararası bir program olarak benimsenen Yerel Gündem21 uygulamaları, Türkiye’nin de içinde bulunduğu 80’i aşkın ülkede, yaygın biçimde desteklenmeye başlanmıştır. Katılımcı yaklaşımların küresel dayanakları olarak, Rio “Yeryüzü Zirvesi”nin açmakta zorlandığı kapıyı İstanbul “Kent Zirvesi” aralamış ve yerel yönetimlerimizin Yerel Gündem 21 ile tanışmasını ve sahiplenmesini sağlamıştır (Beyhan, 2008: 16).

1997 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi içerisinde katılımcı hükümetler tarafından imzalanan **Kyoto Protokolü**’ne uzun müddet taraf olmayan Türkiye, 2009 yılında protokole taraf olmaya karar vermiştir. Protokolün ilgili listesinde yer almaması nedeniyle 2012 yılına kadar sayısallaştırılmış herhangi bir yükümlülüğü olmayan Türkiye, 2013 sonrası dönem için çalışmalarını sürdürmektedir (Aksu, 2011: 21).

Mayıs 1999’da Nairobi’de düzenlenen ve Gündem 21 ile Habitat II Gündemi arasındaki eşgüdümün sağlanmasını amaçlayan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Komisyonu 17. Oturumunda üye ülkeler tarafından kabul edilen “**Habitat Yerel Eylem Planlaması Ortaklar Elkitabı**”nda, Habitat ilkelerinin yaşama geçirilmesindeki en güçlü mekanizma olarak Yerel Gündem 21 gösterilmiştir (Beyhan, 2008: 16).

Türkiye'nin 2002 yılında **Johannesburg Zirvesi**'nde sunmuş olduğu **Ulusal Rapor**, 1992 Rio Konferansı'ndan 2002 yılına kadar geçen on senede ülkemizin sürdürülebilir kalkınma yolundaki çabalarının bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu rapor, ilgili bakanlık ve kamu kuruluşlarını, sivil toplum örgütlerini ve çeşitli sektörleri içine alan katılımcı bir süreç çerçevesinde hazırlanmış olup, Türkiye'nin 2002 yılı itibarıyla sosyal, ekonomik ve çevresel durumunu iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin korunması, yönetim, yoksullukla mücadele, sanayi/sektörler ve bilgi/iletişim başlıkları çerçevesinde değerlendirmektedir (Özmehmet, tarihsiz: 19).

Türkiye'de sürdürülebilirliğin işletmelerin bireysel çabalarıyla başarabilecekleri bir amaç olmadığı, ancak küresel anlamda devletler, işletmeler, sivil toplum örgütleri ve bireylerin işbirliği ile sürdürülebilirlik hedefine ulaşılacağı gerçeğinden yola çıkarak oluşturulan bir diğer örgütlenme ise **Sürdürülebilir Gelişme İçin Çevre Platformu**'dur (Özmehmet, tarihsiz: 19). Bu platform 2003 yılında, çevre ile uyumlu sürdürülebilir bir gelişmenin gerçekleşmesine katkıda bulunmak amacıyla, Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı, Deniztemiz Derneği, İstanbul Sanayi Odası, Türkiye Kalite Derneği, Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği, TEMA ve TÜSİAD tarafından kurulmuştur.

Diğer yandan, Ankara'da 2004 yılında faaliyete geçen **Bölgesel Çevre Merkezi (REC)**, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini kolaylaştırarak ve Rio Dünya Zirvesi'nde kabul edilen 6. Çevre Eylem Planı sözleşme ve tavsiyelerinde belirtildiği şekilde bölgedeki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarını teşvik ederek desteklemektedir (Özmehmet, tarihsiz: 20).

Ayrıca, bunların yanında Türkiye'nin taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmelerden bazıları; Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Ozon Tabakasını İncelten Maddelerle İlgili Protokol (Montreal), Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolü Sözleşmesi (Basel), Nesli Tehlikede Olan Yaban Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi'dir. Bölgesel hukuki düzenlemelerden bazıları ise, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi

(Barselona), Avrupa Yaban Hayatını ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik sözleşmesi, Birleşmiş milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'dir.

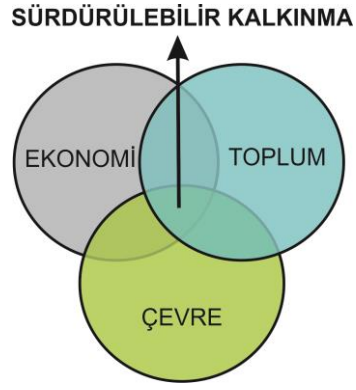
2.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Araştırmacılar, sürdürülebilir kalkınmanın, tanımı çerçevesinde şematize edilmesi neticesinde üç daire modeli (three pillar veya three circles model) ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Bu modele göre ancak ekonomik, sosyal (Toplumsal) ve çevresel anlamda eş zamanlı ve eşit kalkınmanın sürdürülebilirliği getirebileceği belirtilmektedir (Aksu, 2011:6). Bir diğer şekilde, çevresel açıdan refaha ulaşılmadıkça toplumsal ve ekonomik açıdan da refahtan söz edilmesi mümkün değildir.

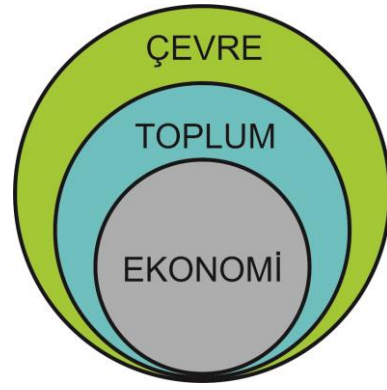
Campbell (1996), planlama literatüründe de yer alan bu üçgen modelin sürdürülebilir kalkınmanın planlamaya yol göstermesi açısından faydalı olup olmadığını sorgulamak için kullanmıştır. Campbell (1996: 297) planlamadaki çelişkileri anlayabilmek ve sürdürülebilir planlamayı sağlamak için planlıların ekonominin büyümesini, bu büyümenin eşit dağıtılmasını ve bu süreçte ekosistemin dengesinin sağlanmasını hedeflemeleri gerektiğini iddia etmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1970'li yıllardan günümüze ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulmak istenen dengenin bir anlatımı olarak ortaya çıkmıştır (Gürlük, 2010: 86).Bu doğrultuda, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluk ve ekonomik çözümleri bir arada sağlamayı hedefleyen sürdürülebilirliği oluşturan üç temel bileşen öne çıkmaktadır: **ekonomi**, **çevre** ve **toplum**.

Önceleri birbirinden bağımsız olarak ele alınan ve ayrı ayrı ele alındığında üretilen sonuçların diğer bir bileşen için uzun vadede sorun teşkil ettiğinin anlaşıldığı bu kavramlar, sürdürülebilirlik olgusunun ortaya çıkmasıyla birbirinden bağımsız düşünölemeyen, birbirleriyle ilişkilendirilmesi gereken unsurlar olarak gelişmiştir.

Şekil 2 (a)

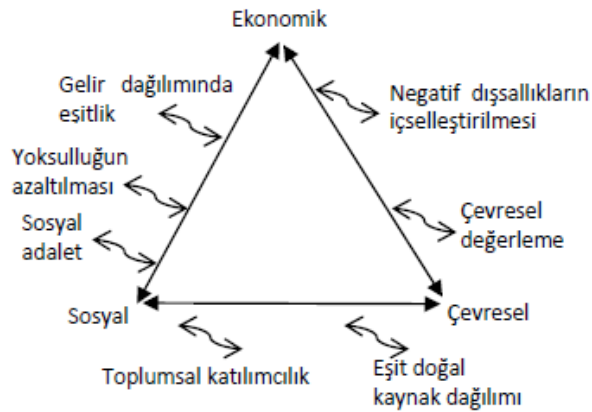

Şekil 2 (b)

Şekil 2.2.(a) ve (b). Sürdürülebilir kalkınmanın üç bileşeni

Şekil 2.2.(a)'da üç farklı bileşenin kesişmesi ile tanımlanan sürdürülebilirlik kavramı, Hart (1999) tarafından farklı bir gösterim ile tanımlanmış; Şekil 2.2.(b)'de yer alan bu gösterime göre, ekonomi toplumun içinde; toplum ise ekonomi ile birlikte çevrenin içinde var olmaktadır (Özmehmet, tarihsiz: 4). Neticede, her iki gösterimde de, sürdürülebilirliğe ulaşmanın yolunun, çevre, toplum ve ekonominin bir bütün olarak ele alındığı çözümlerle mümkün olduğu görülmektedir.

Toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel açılardan dengesini anlatan sürdürülebilir kalkınma, Munasinghe (2001) tarafından Şekil 2.3'teki gibi şematize edilmiştir (Gürlük, 2010: 86).

Şekil 2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları (Gürlük, 2010: 87)

Küreselleşme sürecinde rekabetin önem kazandığı ve devletlerin ekonomik güçleri ile ayakta kaldığı bir dönemde, marjinal ekonomik büyümeyle marjinal ekolojik kaynak kullanma arasında bir ikilem oluşmaya başlamıştır. Son yüzyıllarda insanlığın karşılaştığı en önemli üç sorun; nüfus artışı, bireyler arası paylaşım sorunu ve işsizliktir. Bu sorunların çözümünde sorunun çevresel boyutu hep ihmal edilmiş, dolayısıyla gerçek ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlanamamıştır.

Yeni tanımlanan ekonomik faaliyetlerle, bir ülkede kalkınmanın sağlanabilmesi, ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşecektir. Yani kuşaklararası kaynak kullanım etkinliğine sahip sürdürülebilir kalkınma olgusu; doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinimlerine sahip çıkan, ekonomi ile eko-sistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan bir ekonomik kalkınmadır (Beyhan, 2008: 12). Bu nedenle, bu çalışmada, Üç Daire Modeli'nin ekonomi, çevre ve toplum yönü ayrı ayrı ele alınmıştır.

Ekonomi Boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın üç farklı boyutundan, ekonomik boyut, kıt olan kaynakların kullanımıyla ilgilidir. Ekonomik yaşamda sermaye stoğu, doğal kaynaklar ve ihtiyaçlar iç içedir. Sınırlı kaynakların en uygun şekilde dağılımı (optimum kaynak dağılımı), ekonomik sistem içerisindeki alıcılar, satıcılar ve tüketiciler için oldukça önemlidir (Gürlük, 2010: 86).

Neo-klasik ekonomi teorilerine göre, sürdürülebilirlik tüketimden elde edilen yararın maksimizasyonu ile insan refahının artırılması olarak tanımlanmaktadır (Harris, 2000:8). Ancak, küreselleşen günümüz dünyasında Hızla artan dünya nüfusu, dolayısıyla hızlı sanayileşme, dünya kaynaklarının da aynı hızda tükenmesine neden olmaya başlamış; kontrolsüz büyüyen ve gelişen ekonomilerde, dünya üzerindeki doğal kaynak rezervlerinin giderek azalması nedeniyle, çevrenin göz ardı edilmemesi gerçeğiyle yüzleşilmiştir. Sürdürülebilirliği düşünmeden planlanan, doğal kaynakların bir defada kullanılarak tüketildiği ve atıkların üretildiği ekonomik büyümelerin tam hedefi bulamaması ve sadece gayri safi milli gelir düzeyindeki artış ile ekonomik büyümeyi saptamanın kalkınma için yetersiz kalması sonucunda klasik ekonomi

teorilerden farklı olarak, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik geliştirilen yeni ekonomi modellerinde kaynakların daha etkin kullanılması konusu tartışılmaya başlanılmıştır.

Yeryüzündeki tüm kaynakların sınırlı olduğunun kavranılması sonucu, kaynak ne olursa olsun, bu kaynağın insan yaşamının kalitesini arttırabilecek ve devamlılığını sağlayabilecek biçimde etkin kullanılması gerektiği gündeme gelmiş; ekonomik hayatla çevrenin uyumlu entegrasyonunun sağlanması amaçlanmıştır.

Gönel (2002: 6) makalesinde bu durumu oldukça açıklayıcı bir şekilde özetlemektedir:

“1980'lerin ortalarından itibaren değişmeye başlayan ekonomik faaliyetler sonucu, yeşil yatırım hizmetleri, çevre kaynaklarını israf etmeyen veya aşırı kirliliğe yol açmayan şirketlerin hisselerinden oluşan portföyler hazırlamaya başlar. İlk girişimler, endüstriyel bölgelerin çevreyi kirlletmeleri sonucu temizleme maliyetlerini ödemek zorunda kalan sigorta şirketlerinden gelir. Finans piyasalarının önemli kurumlarından bankalar, uzunca bir süre hizmet üretimlerinde doğal kaynak kullanmadıkları ve havayı kirlletmedikleri gerekçesiyle bu sürecin içerisinde yer almayı gereksiz görürler. Ancak, ABD'de bazı mahkemelerin, finans yapıları itibariyle belirli tipte mülkiyet ve idari özelliklere sahip şirketlerin sebep olduğu çevresel zararlardan bankaların da sorumlu tutulabileceğini karara bağlaması ile, bankalar da konuya daha dikkatli eğilmeleri gerektiğini düşünmeye başlamışlardır. Bunun sonucu, Haziran 1992'de UNCED tarafından düzenlenen Dünya Zirvesinde Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma üzerine Bankalarca Hazırlanan bir Bildirge pek çok banka tarafından imzalanır.”

Bu durum, devletlerin artık gerek ulusal gerekse uluslararası anlaşmalar ve yasalar ile güçlü bir finans piyasası ve çevre ilişkisinin kurulmasını sağlamaya çalıştığının bir göstergesidir. Hükümetler tarafından belirlenen stratejiler ile ekonomik faaliyetlerde hangi teknolojinin kullanılacağı, nerede ve ne kadar yatırım

yapılabileceği belirlendiği gibi konulan vergiler ya da hava kirliliği ile ilgili emisyonlarda konulan ilave fiyatlar gibi kısıtlamalarla ekolojik dengeyi korumaya ve ekosistemin devamlılığını sağlamaya yönelik ekonomik önlemler alınmaya başlanılmıştır. Kısacası, uygulanan ekonomi politikalarının çevreye etkileri araştırılmadan çevresel bozulmalarla ilgili sorunların çözümü mümkün olamayacağından bu bağlamda çevresel değerlendirme çalışmaları oldukça önem kazanmaktadır.

Çevre Boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, biyolojik ve fiziksel sistemlerin (ekosistemler) dengeli olmasını öngörür. Burada amaç ekosistemlerin değişen koşullara adapte olmasının sağlanmasıdır. Biyolojik çeşitliliğin korunması bu noktada büyük önem taşır. Zira geri dönülemeyecek kadar önemli hasar yaratan çevre kirlilikleri, biyolojik çeşitlilik kaybına neden olurken, gelecek nesiller bir önceki neslin sahip olduğu miktarda biyolojik çeşitliliğe sahip olamayacaktır (Gürlük, 2010: 87).

Ekonomistler hayatın devamını sağlamanın yolunu, üretimi paraya çevirmekte arayarak, ekonomik göstergelerin yükselmesi ile ilgilenmekteydi. Bunun tersine, çevreciler, milyonlarca türün, birbirlerine besin zincirleri, hidrolojik döngüler ve iklim sistemi ile bağlanmış şekilde yaşadıklarını ve zincirdeki en ufak kopmanın dengeleri alt üst edeceğini iddia ederler. Ayrıca, her tür ekonomik faaliyetin dünyanın ekosistemine dayalı olduğunu belirterek, üretime yönelik faaliyetlere karşı oldukça çekinceli bir davranış sergilerler. Ekologlar, doğal kaynakların canlı doğal kaynaklar, cansız doğal kaynaklar ve enerji kaynakları olarak üç grupta toplanabileceğini belirterek sürdürülebilir kalkınma için, ormanlar gibi canlı doğal kaynakların tüketilmeden kullanılmasını, madenler gibi cansız doğal kaynakların yeniden kullanılmasını, enerji kaynaklarının ise yenilenebilir olup olmadığının kullanım açısından önemini vurgulayarak petrol gibi tükenebilecek enerji kaynaklarının yerine rüzgar ve güneş enerjisi gibi farklı enerji kaynaklarının kullanılması gerektiğini vurgularlar.

Çevrenin içinde yaşadığımız yer olduğu; kalkınmanın ise o çevrede durumumuzu iyileştirmek için yaptığımız faaliyetlerin bütünü olduğu düşünöldüğünde bu noktada, çevrenin mi ekonominin, yoksa ekonominin mi çevrenin bir parçası olduğunun ayırt edilmesi önemlidir. Ekonomistler çevreyi ekonominin alt dalı olarak görürken, çevreciler bunun tam tersini savunurlar. Bu durum sonucunda iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır: insan merkezci (antropocentric) ve çevre merkezci (ecocentric) yaklaşımlar.

- **İnsan Merkezci (Antropocentric) Yaklaşım**

İnsan merkezci yaklaşım; insanı merkeze yerleştirmekte, insanın bugün ve gelecekteki temel gereksinimlerinin karşılanmasına odaklanmaktadır. Bu yaklaşımda insan, evrenin ortasında yer alan anahtar varlık olarak görülür ve bütün evrenin kendine göre tasarlanmış olduğuna inanır.

- **Çevre Merkezci (Ecocentric) Yaklaşım**

Çevre merkezci yaklaşımda, ekolojik denge merkeze yerleştirilmiş ve insanın gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılan girişimler sonucu çevrenin bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri karşılayabilmeye yönelik doğal yeteneğinin engellenmemesi amaçlanmıştır. Ecocentric görüşü savunanlar yapılaşmış çevrenin ötesindeki gerçek doğayı görmek isterler. Ekosentrik düşünce merkezli bir birey, atıkların geri kazanılmasında veya geri dönüşümünde, su ve enerjinin verimli kullanılmasında çevrenin korunmasını ön planda tutar (Erten, 2007: 69).

Hızlı nüfus artışı ve sanayileşme sonucunda özellikle sanayileşmiş ölkelerin veya çevreye duyarlı olamayan işletmelerin ortaya çıkardığı atıklar doğada yayılarak bütün insanlığı ve doğal yaşamı tehdit etmeye başlamıştır. Dünya genelinde 1970’li yıllardan sonra etkisini hissettirmeye başlayan çevre felaketleri, çevreyi korumanın kalkınmanın önemli bir aracı olduğu görüşünü gündemine getirmiştir.

İnsanın kendini her şeyin merkezinde ve bütün değerlerin kaynağı olarak gördüğü insan-merkezli anlayış, 21. yüzyıl ile birlikte değişmeye, yerini çevre merkezci ve bütöncöl bir anlayışa bırakmaya başlamıştır. Başta çevre ahlakı ve çevre hukuku gibi

kavramlar bu yeni anlayışın bir ürünü ve sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Özdemir, 1998: 68). Bunun sonucunda, doğal dünyanın kendi değeri ve fiziksel taşıma kapasitesi göz ardı edilerek yaygınlaşan ekonomik faaliyetler yerini çevreye daha az zarar veren ekonomik kalkınma modellerine bırakmaya başlamış, çevre korumada toplumsal bilincin artmaya başlaması ile çevre öncelikli, doğal kaynakların devamlılığını sağlamaya yönelik, ekonomik kalkınma yaklaşımları için devletler gerek ulusal gerekse uluslararası önlemler almaya başlamıştır. Çevre yalnızca bir hammadde kaynağı olarak değil, sürdürülebilir kalkınmanın olmazsa olmaz bir parçası olarak önem kazanmıştır.

Toplum Boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal boyutu, insan odaklıdır. Sosyal ve kültürel sistemlerin devamlılığının sağlanmasını amaçlar. Toplumlararası eşitliğin sağlanması (yoksulluğun azaltılması), çoğulculuk, kültürel çeşitliliğin korunması toplumsal boyutun önemli gerekleridir (Gürlük, 2010: 87). Harris (2000: 6) sosyal olarak sürdürülebilir bir sistemin, eşitlik dağılımını; sağlık ve eğitimi, cinsiyet eşitliğini, politik sorumluluk ile katılımı içeren sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde gerçekleştirilmesini sağlaması gerektiğini savunur.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanan kalkınma çabaları, silahlanma yarışı, tahrip gücü yüksek silahların kullanıldığı savaşlar, nükleer denemeler, yeryüzünü tehdit eder hale gelmiş, ekolojik denge bozulmaya başlamış; diğer yandan hızla artan dünya nüfusu ve yükselen yaşam standardı beklentisi sonrası artan çevre kirliliği, hızla tükenen doğal kaynaklar, azalan biyoçeşitlilik yaşamı tehdit edici düzeye ulaşmış, bu durum toplumsal açıdan da pek sorun yaratmaya başlamıştır. Bu durum, yeni oluşan bu sorunları önleyici çözümler arayışına gidilmesine yol açmıştır.

Refah, hak ve sorumlulukların ülkeler arasında ve aynı ülkedeki farklı sosyal gruplar arasında adil şekilde paylaştırılması kaygısı gündeme gelmiş; bugünkü insanlar ile gelecek nesiller arasında da, doğal kaynaklar anlamında adaletin sağlanması

amaçlanmıştır. Ancak ne var ki gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında bu dengenin kurulması oldukça güç bir hale gelmiştir.

Dünya ülkeleri arasında daha fazla ekonomik aktivitenin ön planda tutan ve sürekli büyümeye odaklanan sistemlerin oldukça yaygın olduğu 1950-1960 döneminde ülkeler daha çok üretmeye odaklanmıştır. Ancak 1970’li yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan yoksulluk, dünya ülkelerini gelir dağılımını dikkate alan politikalar üretmeye yöneltmiştir. Bir diğer şekilde, üretim ve ekonomik etkinliğe odaklı kalkınma çabaları, yerini gelir dağılımı ve yoksulluğun azaltılması, sosyal adaletin sağlanması gibi sosyal amaçları da kapsayan daha dengeli kalkınma modeline bırakmıştır (Gürlük, 2010: 87).

Özetle; sürdürülebilir kalkınma, kalkınmada bu üç faktörün dengeli bir biçimde dikkate alınmasını gerektirir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların kendi aralarında bağlantıları oldukça önemlidir. Ekonomik ve sosyal boyutlar gelir dağılımı, yoksulluğun azaltılması, işsizlik sorunlarının çözümü gibi konularda etkileşim halindedir. Gürlük’e (2010: 87) göre; toplumun sosyo-ekonomi koşulları istikrarlı hale geldiğinde, çevreye yaklaşımı da sürdürülebilir bir hal alacaktır. Sosyal ve çevresel boyut, gelir dağılımındaki eşitlik yanında, doğal kaynakların da eşit bir şekilde kullanılmasını gerektirir. Ekonomik ve çevresel boyut, çevresel değerlendirme ile ekonomik aktivitelerin yarattığı olumsuzlukların içselleştirilmesini öngörür.

2.3. Koruma Olgusu ve Planlama

Koruma, geçmişte yaşamış toplumların doğal, tarihi ve kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmayı amaçlayan ve oldukça eskilere tarihlenen bir olgudur. Bu nedenle koruma, geçmiş, bugünü ve geleceği kapsayan çok boyutlu bir kavramdır.

Ulusal ve uluslararası yazında birbirine benzer içerikte pek çok koruma tanımı yer almaktadır. Koruma; kentbilim terimleri sözlüğünde *kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin*

kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması (Keleş, 1998) olarak tanımlanmaktadır.

Kültür varlıklarının korunmasına ilişkin 2863 sayılı Yasa’da ise koruma; *taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım onarım ve restorasyon işleridir* şeklinde ifade edilmektedir.

Uluslararası bir örgüt olan ICOMOS’a göre ise koruma; *kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar* olarak tanımlanmaktadır.

Önceleri salt tarihi ve kültürel değerleri korumakla yola çıkılmış, ancak gelişen ve değişen ekonomik, sosyal ve çevresel koşullar, doğanın da korunması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu nedenle, koruma, bir yapıyı, bir kalıntıyı ya da antik dönemlere ait bir yerleşim yerini korumayı içerdiği gibi, kentsel hayatın süregeldiği ve oluşmaya başladığı dönemden izler taşıyarak gelişen kentsel ve doğal alanları da kapsamaktadır.

Avrupa Birliği müktesebatının yirmi dokuz bölümünden biri olan “Çevre” konusunun dokuz alt başlığından birisi de “Doğa Koruma” dır (Arda, 2003: 11). Doğa koruma kavramının bugüne kadar tam bir tanımlaması yapılmamış olup bu konuda çoğu açık olmayan, farklı tanımlar bulunmaktadır. Örneğin; Wildermuth doğa korumayı, çevre korumanın bir parçası olarak kabul etmektedir. Pelzer’e göre doğa koruma ile çevre koruma arasındaki en önemli fark, yararlanma düşüncesindendir. Erz ise doğa korumayı; serbest yaşayan bitkiler, hayvanlar ve onların yaşam temellerinin bütün bir peyzaj (ekosistem) içinde teşvik edilmesi ve korunması amacıyla yapılan bütün önlem ve işlemler olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda çevre koruma, insanın yaşam temellerini korumaya çalışır, doğa koruma ise insanı göz önünde bulundurarak doğal kaynakları korumaya hizmet eder denilebilir. Doğa koruma,

bugün çevre korumanın vazgeçilemez bir bölümü durumundadır. Scherzinger'e göre de doğa koruma; yaban hayvanlarını, bitki türlerini, bunların doğal yaşam topluluklarını, doğal koşulları altında peyzajı ve peyzaj parçalarını güvence altına alan bütün teşvik edici ve koruyucu önlemleri kapsamaktadır. (Arda, 2003: 12-13)

Arda (2003: 13) doğa korumanın genel amaçlarını yaşam alanlarının doğal şeklinin korunması; hayvan ve bitki türlerinin bütününe kendi habitatlarında, doğal seleksiyon koşullarında güvence altına alarak, türlerin doğal gelişiminin ve evrimin engelsizce gelişmesinin sağlanması; biyolojik çeşitliliğin korunması; abiyotik doğal kaynakların korunması; bitki ve hayvan popülasyonlarının genetik çeşitliliğinin korunması; doğal koşullar ve organizmaların doğal evrim seyirlerinin korunması; farklı biyolojik çeşitliliğe sahip peyzaj ve peyzaj parçalarının korunması, tür koruma ve alan koruma şeklinde sıralamıştır.

Koruma, sürekliliği olan; zaman içinde değişen koşullara uyum sağlayarak, her neslin doğal, tarihi ve kültürel değerlerini bir sonraki nesle emaneti ile devam ettirilmesi esas olan bir süreçtir. Bu özelliğiyle, her bireye bir önceki dönemden edindiği kültürel değerlere yenilerini ekleyerek, yeni kuşaklara aktarması sorumluluğunu yüklemektedir (Tekeli, 1988).

Özetle, koruma geçmişten gelen değerleri, geleceğe aktarmak; diğer bir deyişle doğal, tarihi ve kültürel değerleri çevreleri ile yaşatmaktır. Bu nedenle, koruma eylemi her üç zaman kesitini de kapsamaktadır. Koruma özünde, ekonomik, politik, toplumsal ve mekansal boyutları da olan kültürel bir eylem; bir bilinçlenme ve kültür meselesidir (Kiper, 2004: 13). Çağdaş koruma anlayışı, korunması gerekli doğal, tarihi ve kültürel çevrelerin, içinde yaşayan sosyal doku ile birlikte fiziksel mekanı korumayı ve bulunduğu kent bütününe parçası olan bir kentsel mekan haline getirebilmeyi sağlamalıdır.

Uzunca bir süre, ekonominin gerekleri ile çevre korumanın birbirinin karşısında olduğu düşüncesi egemen olmuş; ekonomik büyüme hep niceliksel büyüme olarak algılanmış ve temel hedef bu büyümeyi gerçekleştirmek olmuştur. Bu süreçte,

ekonomik büyüme gerçekleştirilirken ortaya çıkacak çevre zararlarının daha sonra giderilebileceği savunulmuştur. Ne var ki, ekonomik büyüme sürecinde ortaya çıkan çevre sorunlarının boyutları ve niteliği, bu zararların kolay kolay giderilemeyeceğini gözler önüne sermiştir.

Çevre sorunları 1970'li yılların başında özellikle uluslararası düzeyde ele alınırken, 1980'li yıllarda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ele alınmaya başlanılmış, 1987 yılında yayımlanan Ortak Geleceğimiz Raporunun temel söylemi olan "Sürdürülebilir Gelişme" kavramı ile de tamamen önem kazanmıştır.

1992 Rio Zirvesi ile birlikte başlayan biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kılınması politikalarında koruma alanlarının etkili ve verimli bir strateji olarak ulusal düzeyde temsili ve etkili bir koruma alanı yönetimi ile mümkün olabileceği görüşü benimsenmiştir (Yılmaz, 2010: 212). Bu bölgelerin etkili ve verimli bir yönetime sahip olması ekolojik, kültürel, tarihi öne çıkan değerleri ölçüsünde değerlendirilmesiyle mümkün olabilir. Bu bağlamda, koruma alanları yönetiminde planlama aşamasının oldukça belirleyici olduğu söylenebilir.

1960'larda uygulanan ekonomik politikalarla hız kazanan sanayileşme ve kentleşme, özellikle kentlerin merkezlerinde kalan ve toprak rantı çok yükselen doğal ve tarihi kent dokularında tahribatı artırmış, buna koşut olarak ülkenin planlama sistematigi metropoliten planlama ve kentsel koruma planlaması kavramıyla tanışmıştır.

Ülkemizde, dünyada gelişmeye başlayan dönemin yeni planlama anlayışının yasası olarak, kentlerde planlamayı belediye sınırları dışında mücavir alanlara taşıyan, büyüyen kentlerin imar sorunlarına bir yanıt arayışını yansıtan nitelikteki düzenlemeleriyle planlama sadece imar kanunu ile anılmıştır. Bu kanun ile valilikler, belediyeler ile İmar İskan Bakanlığını planlamada yetkili kılınmıştır.

Eski eserlerin imar planlarında korunması düşüncesinin tartışmasız kabul edildiği yıllarda yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu, umulanın tersine eski eser ve tarihi çevre koruma konusuna uygulama yönünden bir açıklık getirmemiş; ancak 25.

maddesi ile yeni yapıların komşu sınırlarına, yol ve su kenarlarına kara ve demiryollarına ve eski eserlere yaklaşma uzaklıklarının özel nizamnamelerle belirlenmesini öngörmüştür (Kejanlı, Akın ve Yılmaz, 2007: 187).

Bu dönemlerde, koruma sadece tarihi ve kültürel değerler ölçeğinde ele alındığından doğal değerlerin ve çevrelerin planlarla korunması yasal mevzuata konu olamamıştır.

Korumanın planlanması en geniş kapsamda ilk olarak 2863 sayılı Yasa'da yer bulmuştur. Bu Yasa uyarınca koruma amaçlı imar planları; belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlardır.

2.3.1. Korumanın Önemi ve Gerekliliği

Koruma kavramı, 18. Yüzyıldan itibaren ivme kazanmıştır. İlk zamanlar kazılardan elde edilen eserlerin korunmasını kapsarken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren anıt eserlerin korunmasını da kapsamaya başlamıştır. I. ve II. Dünya Savaşlarının olduğu dönemde kültürel mirasın korunması konusunda fazla bir gelişme gözlenmemiştir. Ancak, daha sonraki yıllarda İtalya'da "Carta del Restauro" ve Venedik Tüzüğü'yle ivme kazanan çalışmalar, 1972 yılında UNESCO'nun (Birleşmiş

Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi kabul etmesini sonuçlamıştır. Sonraki süreçte 1975 Amsterdam Bildirgesi, 1985 Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1987 yılından itibaren ICOMOS'un (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) girişimleri ile kabul edilen çeşitli sözleşmeler, tüzük ve belgelerle kültürel mirasın korunması konusunda önemli gelişme kaydetmiştir (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2009: 180).

Doğal mirasın korunması çalışmaları da Endüstri Devrimi'nin yarattığı evre sorunlarının ortaya çıkışıyla paralellik gösterir. Önceleri ABD'de milli park hareketiyle başlayan doğal alanların korunması çalışmaları daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. 1948 yılında UNESCO'nun önderliğinde Dünya Doğayı Koruma Birliği'nin (IUCN) kurulması ile örgütlü hale gelmiştir. Bu konudaki girişimlerin 1970'li yıllardan itibaren hız kazanmış; bu yıllarda Ramsar Sözleşmesi, CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme) Sözleşmesi, Bonn Sözleşmesi ve Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi gibi dört önemli uluslararası sözleşme imzalanmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren dünya ve Avrupa leğinde geliştirilen çeşitli koruma programlarının da katkısıyla, günümüzde dünya yüzeyinin % 10'undan fazlasını çeşitli statülerde koruma başarısına ulaşılmıştır (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2009: 180). Doğa koruma çalışmaları sonucunda tüm Dünyada ve Türkiye'de milli parklar, doğal sit alanları, tabiat parkı, tabiat anıtı, yaban hayatı geliştirme sahası, sulak alanlar ve özel evre Koruma Bölgesi gibi muhtelif koruma statüleri ortaya çıkılmıştır.

Kaynakları giderek tükenen günümüz dünyasında başta ormanlar olmak üzere doğal bitki dokuları, çevresel zenginlikler, antik kalıntılar ve folklorik miraslar gibi toplumun ve yaşanılan coğrafyanın kültürel kimliğini oluşturan değerlerin bozulma ve kaybolma risklerinin insanlık üzerinde yarattığı kaygılar, koruma olgusunda yeni açılım ve stratejilerin gelişmesini sağlamış; bunun sonucunda kültürel ve doğal değerlerin tüm dünya ve insanlığın ortak mirası olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2009: 179-180).

Ünlü kent bilimci Lewis Mumford, *Kentlerin Kültürü* adlı yapıtında, “*Kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir*” demektedir. Bir kentin kültürü, tarihin ve doğanın o kente bıraktığı birikim ile oluşur. Bu nedenle fiziksel ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması korumanın ana amacı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, kültürel sürekliliğin sağlanması, fiziksel ve kültürel mirasın yaşatılarak gelecek nesillere aktarılması, bu değerlerin özel bir çaba ile korunması ve canlı tutulması ile olanaklı hale gelecektir.

Tankut’un (2004:12) belirttiği gibi, doğal ve tarihi çevre “*mirasımızdır, zenginliğimizdir, kimliğimizdir, bütünlüğümüzdür*”; bu anlamda, koruma *hem kültürel, hem siyasal, hem ekonomik, hem sosyal bir güçtür*. Bu nedenle, *tüketiminde kısıtlayan bir tutuma, kullanımda ise koruyucu bir yaklaşıma gidilmeli* (Tankut, 1975); bir yandan tarihi ve kültürel değerleri insanlığın verecekleri zararlardan korurken diğer yandan onun değerlerinden yararlanmak gerekmektedir.

Dünyada çapında hızla devam eden ekonomik gelişme ve büyüme beraberinde pek çok çevre sorununu getirmektedir. Doğal kaynakların kontrolsüzce ve hatalı kullanımı doğal hayatın tüketilmesine neden olmaktadır. Yaşam için zorunlu olan ve tekrar üretilmesi mümkün olmayan su, hava ve toprak içinde yaşayan canlılarla birlikte kirletilmekte ve yok edilmektedir. Bu durum, doğal hayatın ve içinde yaşadığımız çevrenin korunması gerekliliğini gözler önüne sermiş; çevre koruma ve özel koruma alanları kavramlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Çevre korumanın temel amacı, insan ve çevresini antropojenik ve doğal etkilerden koruyarak, oluşan zararları mümkün olduğunca ortadan kaldırmaya çalışmaktır (Karakoç ve Erkoç, 2001: 32). Burada hedef, kirletmeden önce korumak, koruyarak kullanmak ve geliştirerek korumaktır. Burada doğa koruma;, doğada var olan tüm canlı varlıkların habitatları ile birlikte korunması ve çevre kalitesinin sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak algılanmalıdır.

2.3.2. Korumada Dünya Çapında Kurumsal Yapılanma Örnekleri

Her ne kadar korumaya ilişkin ilk adımlar oldukça eskilere dayandırılrsa da, koruma bilincinin oluşması çok sonraları gerçekleşmiştir. Koruma kavram ve yaklaşımlarının geliştirilmesinde, genelde Batı dünyasının etkili olduğu görülmektedir.

Dünyada çevre yönetimi için başlıca iki yöntem vardır. Kimi ülkelerde sadece çevre sorunlarıyla sorumlu bir Çevre Bakanlığı bulunmaktadır. Bakanlık ya kendi başına bağımsız olarak, ya da sağlık, imar, konut gibi bakanlıklarla birleştirilmiş olarak kurulmuştur. Hollanda'da Kamu Sağlığı ve Çevre Sorunları Bakanlığı, Avusturya'da Sağlık ve Çevre Koruma Bakanlığı ve İtalya'da Kültür ve Çevre Bakanlığı bu tür örgütlenmeye örnek olarak gösterilebilir (Eğre, 2006: 53). Bazı ülkelerde ise çevre yönetimi görevi, bakanlık statüsünde olmayan merkezi kuruluşların sorumluluğunda yürütölmektedir. ABD'deki Çevre Koruma Yönetimi, Japonya'da Çevre Sorunları Yönetimi ve İsviçre'de Federal Çevre Ofisi, bu tür kuruluşlara örnek olarak gösterilebilir (Eğre, 2006: 54). Ülkeden ülkeye farklılık gösteren çevre örgütlenmelerinin görevleri de, buna paralel olarak değışebilmektedir. Merkezdeki bu çevre örgütlerinin görevleri; çevre yönetimini doğrudan yürütme, çevre yönetiminde yer alan örgütlenmeler arasında eşgüdüm sağlama, hem çevre yönetimini yürütme, hem de bu amaçla kurulmuş örgütlenmeler arasında eşgüdüm sağlama olmak üzere başlıca üç grupta toplanabilir (Eğre, 2006: 53-54).

Dünyada doğal kaynakların sorumsuzca kullanımı ve doğal faktörlerin tahribi yeni olmadığı gibi, doğayı korumak için alınan önlemler de yeni değildir. Doğa koruma bilinci Dünya genelinde oluşmadan önce de, bugünkü anlamda ve doğa koruma adı altında olmasa bile bazı çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Ant ve Stipproweit bundan 2000 yıl önce Roma'da meyve ağaçlarının korunması için önlemler alındığı, 1343 yılında Dortmund'da (Almanya) tarım alanları ve otlakların ağaçlandırılması belirli yasalara bağlandığı, 1250 yılında İngiltere'de kartal, doğan, atmaca ve balıkçıl kuşlarının korunmasının istenildiğini belirtmektedir (Yücel ve Babuş, 2005: 6). De Melo Manganini, bir alanın sahip olduğu peyzaj güzelliğı, florası, faunası ve halkın belirli bir süre için de olsa yararlanması amacıyla koruma altına alınma fikrinin

Hollanda'da doğduğunu, 1576 yılında Orange Prensi ve Lahey Valisi'nin, Lahey Ormanı'nın değiştirilmeden korunması konusunda anlaşmalarını vurgulamaktadır (Yücel ve Babuş, 2005: 6).

18. yüzyıldan sonra daha çok eski eserlere yönelik koruma çabaları önem kazanmış, Avrupa'da özellikle Helen ve Roma dönemine ait eserlere ilgi artmaya başlamıştır. Bu dönemde, bazı ülkelerde eski eser dışatımı yasaklanmış, saray ve kale gibi eserlerin korunmasına yönelik önlemler getirilmiş, bazı ülkelerde ise eski eserlerin korunması yönünde yasalar hazırlanmaya başlanılmıştır.

19. yüzyılda Avrupa'da gelişen milliyetçilik akımları ve ulus-devlet politikaları, koruma çabalarını desteklemiştir. Bu dönemde, koruma konusunda bilimsel tartışmalar yoğunlaşmış ve arkeolojik kazılar yapılmıştır. Ancak, koruma yine de önemli yapılar ölçeği ile sınırlı kalmış, uzunca bir dönem de koruma anlayışı tek yapıların korunması ölçeğinden öteye geçememiştir. Ne var ki, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında sanayileşmeye paralel olarak şehirlerdeki bozulma ve yıkım süreci hız kazanmıştır. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı dönemindeki yoğun yıkımlar sonucunda ortaya çıkan olumsuz tablo, daha sonraki koruma tartışmalarının da temelini oluşturmuştur (Kiper, 2004: 31). Bu dönemde, özellikle Avrupa ülkelerinde tek yapının korunmasından çok planlama sorunu ele alınmış, envanterleme sistemleri oluşturularak koruma amaçlı planlar üretilmeye başlanılmış; tarihi kent merkezlerinin katılımcı bir modelle korunması düşüncesi gelişmeye başlamıştır.

Doğa korumaya yönelik yasal önlemlerin alınması, yasalar çerçevesinde sistemli doğa koruma çalışmalarının yapılması ve koruma alanlarının ayrılması, bu konuda bilimsel çalışmaların yapılarak, uluslararası kuruluşların ortaya çıkması ancak 19. ve 20. yüzyıla rastlamaktadır (Yücel ve Babuş, 2005: 6).

Doğal, tarihi ve kültürel bu değerlerin aynı zamanda insanlığın ortak mirası olduğu ve bu nedenle de korumanın uluslararası ortak bir sorumluluk olduğu her ne kadar son dönemlerin söylemi ise de 'ortak miras' söylemi 1970'li yıllardan çok önce de kullanılmış, 1933 tarihli Atina Şartı'nda mimari mirasın insanlığın ortak değerleri

olduğundan söz edilmiştir. Ancak, bu kavram 1970'lerin sonuna doğru yaygınlaşıp kurumsallaşmaya başlamıştır.

19. yüzyıl ile başlayan koruma sürecinde ise halkların korumaya eğilimi ve bilinçlilik düzeyi artmış, devlet korumaya kurumsal ve yasal yollarla katılmıştır.

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde giderek artan çevre sorunları, ulusal ve bölgesel sınırları aşmaya başlamış; uluslararası ilişkilerde çevre konuları ön plana çıkmıştır. Bu dönemden itibaren koruma konusunda uluslararası örgütlenmeler gündeme gelmeye başlamıştır. Geliştirilen politikalar ve oluşturulan birliklerle korumaya ilişkin pek çok uluslararası kuruluş oluşturulmuştur.

1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan Stockholm Konferansı bu uluslararası koruma çalışmalarına hız kazandırmış, korumada ulusal boyutun ötesine vurgu yapılmaya, bu bağlamda *küresel mallar* ve *ortak miras* söylemlerinin oluşmasına ve yaygınlaşmasına yol açmıştır (Kiper, 2004: 36). Böylece, tarihi ve kültürel değerlerin *ortak miras* olarak korunması için uluslararası ortak bir sorumluluktan söz edilmeye başlanılmıştır.

1972 yılındaki UNESCO Genel Konferansında, dünyada giderek yok olan özgün doğal ve kültürel değerleri korumak üzere *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması* ile ilgili sözleşme kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı'nda üretilen Stockholm Bildirgesi, Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda üretilen Rio Bildirgesi, Habitat II-İnsan Yerleşimleri Doruğu, İstanbul Bildirgesi ve Gündem 21, Aalborg Şartı, Malmö Bakanlar Bildirgesi koruma konularının vurgulandığı diğer uluslararası belgelerdir (Kiper, 2004: 44-45). Bugün gelinen noktada, koruma alanında çalışmalar yürüten uluslararası örgütlerin sayısı artmıştır. Halen, aralarında ICOMOS, UNESCO ve ICCROM'un da bulunduğu, çevre koruma konularında çalışan yaklaşık 2000-2500 adet uluslararası örgüt bulunduğu belirtilmektedir (Kiper, 2004: 40). Dünya Tabiatı Koruma Birliği (IUCN), Dünya Yaban Hayatı Koruma Vakfı (WWF), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

(FAO) bunlardan önemlileri olmakla birlikte bunların dışında da pek çok ulusal ve uluslararası örgütlenme mevcuttur.

Korunan alanların isimleri ve statüleri ülkelere göre farklılıklar göstermesine karşın Dünya Tabiatı Koruma Birliği (IUCN) tarafından belirlenen 6 temel statü bulunmaktadır. IUCN'in Koruma Alanları Yönetimi Kategorileri için Rehberinde (Guidelines for Protected Area Management Categories-IUCN 1994) belirtilen statü ve kriterler şu şekildedir (Kaplan, 2003: 29-30):

Kategori 1. Mutlak Korunan Doğal Rezerv/Yaban Hayatı Koruma Alanı. Bilimsel amaçlar ve yaban hayatının korunması için yönetilen alanlardır (Türkiye'de Tabiatı Koruma Alanları).

Kategori 1a. Mutlak Korunan Doğal Rezerv. Yalnız bilimsel araştırmalar yapılması amacıyla yönetilen koruma alanlarıdır. Alan ya da bölgede değişik ekosistemler, jeolojik ya da fizyolojik yeryüzü şekilleri, bitki ve hayvan türleri bulunur. Bilimsel araştırmalar ve çevre izleme faaliyetleri yapılabilir.

Kategori 1b. Yaban Hayatı Koruma Alanı. Doğal yapısının muhafaza etmek için korunan ve yönetilen, doğal karakterini muhafaza eden çok az değişikliğe uğramış ya da hiç değişikliğe uğramamış kara ve su ekosistemlerinin korunması amacıyla yönetilen koruma alanlarıdır.

Kategori 2. Milli Park. Rekreasyon ve ekosistemin korunması amacıyla idare edilen koruma alanlardır (Türkiye'de Milli Parklar).

Kategori 3. Tabiat Anıtı. Özel bir doğa oluşumunun ve özelliklerinin korunması amacıyla yönetilen koruma alanlarıdır (Türkiye'de Tabiat Anıtı).

Kategori 4. Habitat/Türlerin Korunması Yönetim Alanları. Habitat ve tür devamlılığı sağlamak için müdahalelerde bulunulan koruma alanlarıdır (Türkiye'de Tabiat Parkları).

Kategori 5. Peyzaj Koruma Alanı/Deniz Peyzajı. Karasal/deniz peyzajının korunması ve rekreasyonu için yönetilen koruma alanıdır. Estetik, ekolojik ve kültürel değerlere sahip ve halk ile karşılıklı etkileşim sonucu oluşan yüksek biyolojik çeşitlilik içeren, içinde dinlenme amaçlı rekreasyon yapılabilen kara ve deniz alanlarıdır (Türkiye'de Doğal Sit Alanları).

Kategori 6. Doğal Kaynak Koruma Alanı Yönetimi. Yönetimi, doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımına hizmet eden koruma alanıdır (Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Muhafaza Ormanları).

Değişik koruma statüleri içerisinde doğa korumada önemli yeri olan Milli Parklar ve Doğa Koruma Alanları ile ilgili uluslararası düzeydeki tarihsel gelişmeler Yücel ve Babuş (2005) tarafından 4 döneme ayrılarak irdelenmiştir.

1. Başlangıç Dönemi (19. yüzyılın sonu - 1945)

Bu dönem, daha önce herkesin kullanımına açık park anlayışından, 19. yüzyılın sonlarına doğru doğal kaynakların korunmasına yönelik milli park anlayışının ortaya çıkması ile başlamıştır.

Doğal alanların korunmasına yönelik dünya çapındaki ilk çalışmalar ABD'de ortaya çıkmıştır. 1872 yılında ABD'nin Yellowstone yöresinde avcılıkla geçinen bir grup insan, bölgenin hayvan ve bitki varlığının korunması, jeolojik yapısı ve gayzerlerin yarattığı estetik görüntülerinin gelecek kuşaklara bırakılması gereken bir miras olduğunu düşünerek bu alanın korunması için çalışmalar başlatmışlardır (Kaplan, 2003: 29). Bu alan için koruma sistemi getiren bir yasa teklifi hazırlanmış, Amerikan Kongresi'nin 1872 yılında Bu yasa teklifini kabul edilmesi ile Dünya'da ilk olarak 8.670 km² büyüklüğündeki "Yellowstone Milli Parkı" ilan edilmiştir.

Bu yasa teklifinin kabul edilmesi ile 'Milli Park' kavramı ortaya çıkmış; bu tarihten itibaren milli park çalışmaları tüm dünyada hızla yayılmıştır. Amerika'daki milli parkları Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Meksika ülkelerindeki parklar izlemiştir. Avustralya'nın ilk milli parkı 1879 yılında kurulan Royal Milli Parkı'dır. Kanada 1885 yılında Banff, Yeni Zelanda 1897 yılında Tongariro ve Meksika 1898 yılında El Chico Milli Park'larını ilan etmişlerdir (Yücel ve Babuş, 2005: 7).

Avrupa'da ilk milli park ise Amerika'dan 37 yıl sonra daha çok bilimsel çalışma amaçlı olarak 1909 yılında İsveç'te, ikincisi de 1914 yılında İsviçre'de ilan edilmiştir. 1. Dünya Savaşı'na kadar 11 tanesi Avrupa'da olmak üzere, dünyada yaklaşık 40 milli

park ilan edilmiş; bu sayı 2. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa'da 31'e, Dünya'da 300'e ulaşmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 7).

Amerika'daki milli park anlayışı büyük doğal alanların ziyaretçilere kapalı olarak korunması fikrini taşıırken, Avrupa'daki milli parklar "İnsan-Doğa" ilişkisini ön plana alarak, bilim ve araştırmaların yapılmasının yanında, ziyaretçilerin de doğaya zarar vermeden turistik amaçlı kullanmalarına izin vermiştir (Yücel ve Babuş, 2005: 7).

Doğa Anıtlarının korumaya alınması yönündeki ilk çalışmalar da yine ABD'de gerçekleşmiştir. 1906 yılında Kongrenin onayladığı "Antiquities Act" ile tarihi değeri olan eserlerin de korunması istenilmiş;. ilk olarak 300 metre boyundaki volkan kayaları korunmuştur. 1916 yılında ABD 16 adet milli park ile 21 doğa anıtını koruma altına almış; bu sayı 1957 yılına kadar 28 milli park ve 86 doğa anıtına ulaşmıştır. (Yücel ve Babuş, 2005: 7)

Bugünkü koruma statüleri içerisinde türleri korumanın dışında alansal korumanın temeli 'Milli Park'lar sayılabilir. 19. Yüzyılın sonlarında korum alanlarına yönelik farklı ülkelerde çıkartılan farklı yasalar ile milli park kavramının yanında başka yeni koruma statüleri de ortaya çıkmıştır.

Doğa korumaya yönelik uluslararası ilk girişim 1910 yılında Graz'da 8. Uluslararası Zooloji Kongresi ile yapılmış, 'Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu' kurulması istenilmiş ancak komisyon o dönemde kurulamamıştır. Sonrasında 1913 yılında Bern'de 13 ülkenin katıldığı ilk "Uluslararası Doğa Koruma Konferansı" yapılmış ve bu konferansta ilk defa "Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu" oluşturmuştur (Yücel ve Babuş, 2005: 8). Ancak 1. Dünya Savaşı sürecinde uluslararası çalışmalarda bir duraklama gözlenmiştir.

Savaştan sonraki ilk uluslararası girişim ise 1923 yılında " Uluslararası Doğa Koruma Kongresi" adı altında Paris'te yapılabilmıştır. 1930'lu yıllar daha çok bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik çalışmalarla geçmiştir.

1933 yılında Londra'da yapılan "Afrika'nın Flora ve Faunasının Korunması Kongresi"nde ilk kez, milli park kavramının uluslararası tanımı yapılmış ve şu şekilde ifade edilmiştir; "Devlet denetimi altında ve sınırları yetkili organlar dışında hiç bir biçimde değiştirilemeyecek, doğal öğeleri yapısında taşıyan, toplumun beğenisi yönünden estetik, jeolojik, prehistorik, arkeolojik nesneleri içeren; flora, fauna ve bilimsel değerdeki doğal varlıkların korunması amacıyla ayrılmış alanlardır" (Arda, 2003: 15). Aynı Kongrede "Afrika'nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu sözleşme, nesli tehlike altındaki veya nadir türlerin korunduğu ve bir kıtanın tümünü kapsayan ilk sözleşme özelliğindedir (Yücel ve Babuş, 2005: 8). 19. yüzyılın sonlarına doğru birçok ülkede doğa koruma ile ilgili gönüllü kuruluşlar oluşturulmuştur.

2. Kurumsallaşma Dönemi (1945-1970)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsviçre Doğa Koruma Birliği farklı ülkelere 16 doğa korumacı ile 1913 yılından sonraki gelişmeleri devam ettirmek istemiş, ancak başarılı olamamıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 8). 1948 yılında Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun girişimi ile bütün dünyadaki doğal kaynakların çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak, ekolojik devamlılığı sağlamak, kaynakların amaçlara uygun bir şekilde kullanımını sağlamak, ülkelerin koruma alanları konusunda bilgi alışverişlerini ve birbirlerini daha iyi anlayabilmelerini sağlamak, milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde geliştirmek amacıyla "Uluslararası Doğa Koruma Birliği" (International Union for the Protection of Nature-IUPN) kurulmuş; birliğin adı 1958 yılında Atina'daki 6. Genel Kurul toplantısında "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği" (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN) olarak değiştirilmiştir. 1990 yılında ise IUCN kısaltması aynen kalmak koşuluyla birliğin yeni adı "Dünya Doğayı Koruma Birliği" (The World Conservation Union) olmuştur (Yücel ve Babuş, 2005: 8).

Dünyanın ilk uluslararası doğa koruma organizasyonu olan, bünyesinde 140'tan fazla ülkeden, yaklaşık 980 ülkesel organizasyon veya gönüllü kuruluşlardan üye bulunan IUCN varoluş hedefini doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak, doğal kaynakların eşit ve ekolojik sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, dünya

düzeyindeki tüm toplumları etkilemek, cesaretlendirmek ve desteklemek olarak tanımlamaktadır (Yücel ve Babuş, 2005: 9). IUCN özellikle tehlike altındaki bitki ve hayvanların korunmasında, milli park ve diğer koruma alanları oluşturulmasında, tür ve ekosistemlerin koruma statülerinin belirlenmesinde ve bunların restorasyonunda uzmanlaşmıştır (Arda, 2003: 15). Birliğin önemli aktiviteleri; doğa koruma için bilimsel temelleri hazırlamak; uluslararası lobi faaliyetleri, örneğin uluslararası sözleşmelerin taslaklarını hazırlamak veya stratejiler geliştirmek; hükümetler ve gönüllü kuruluşlar için danışmanlık yapmaktır.

IUCN, Eğitim ve İletişim Komisyonu (CEC), Ekosistem Yönetimi Komisyonu (CEM), Çevre, Ekonomi ve Sosyal Politika Komisyonu (CEESP), Çevre Mevzuatı Komisyonu (CEL), Türlerin Yaşaması Komisyonu (SSC) ve Korunan Alanlar Dünya Komisyonu (WCPA) olmak üzere 6 değişik komisyondan oluşmaktadır. Bu yapısı ve programı ile hem geniş alanlara ulaşmayı hedeflemekte, hem de doğa koruma ve sürdürülebilir gelişmeyi desteklemektedir. Komisyonlarda dünyanın değişik ülkelerinden çoğu gönüllü olan uzmanlar çalışmaktadır.

IUCN tarafından ilki 1962 yılında düzenlenen ve her 10 yılda bir tekrarlanan “Dünya Milli Parklar Konferansı”nda doğal alanlarla ilgili beş önemli terimin tanımlanması yapılmıştır: Milli Parklar, Milli Koruma Alanları, Doğa Anıtları, Yaban Hayatı Mutlak Koruma Alanları ve Göçmen Kuşların bulunduğu alanlar. Konferansta ayrıca, özellikle Dünya’da milli park hareketlerinin gelişmesi için çalışmaların yapılması da amaçlanmış ve Dünya’daki milli park sayısındaki gelişmelerin de araştırılması istenilmiştir. İlerleyen yıllarda yapılan araştırmalar sonucu Dünya’da 1914 yılında 40 adet, 1939 yılında 300 adet, 1971 yılında yaklaşık 1.200 ve 2003 yılı itibarıyla de Dünya’da 8.800 adet milli park olduğu saptanmıştır (Tablo 3.1) (Yücel ve Babuş, 2005: 10).

Çizelge 2.1. Earth Trends'e (2004) göre çeşitli ülkelerdeki milli park sayısı, toplam alanları, ülke yüzölçümüne oranları - 2004

Ülke Adı	Milli Park Sayısı (adet)	Milli Parkların Toplam Alanı (ha)	Milli Parkların Ülke Yüzölçümüne Oranı (%)
ABD	805	54 317 500	15.5
Avustralya	2 295	43 695 300	7.5
Azerbaycan	12	74 300	4.6
Brezilya	312	20 972 600	18.0
Bulgaristan	54	75 100	10.1
Çin	54	44 939 300	7.8
Kanada	1 816	45 636 200	6.3
Yunanistan	13	79 200	3.2
İran	16	1 619 800	6.5
İspanya	34	160 400	9.2
Japonya	53	637 800	14.0
Pakistan	5	714 500	9.2
Rusya	108	25 203 200	7.6
Türkiye	33	686 486	0.8
Dünya	8 800	438 448 000	10.8

(Kaynak: Yücel ve Babuş, 2005: 10)

Milli Parklarla ilgili halen temel felsefe olarak kabul edilen ilkeler 1969 yılında IUCN'nin "Yeni Delhi Genel Kurul Toplantısı"nda ortaya çıkmış, bu kongrede milli parklarda bulunması gereken özellikler 3 ana başlık altında özetlenerek toplanmıştır (Arda, 2003: 16):

- 1- İnsan kullanımı ve uğraşı ile özünde değişiklik olmamış, birçok ekosistemi içeren, doğal manzara güzelliğine sahip, eğitsel, bilimsel ve rekreasyonel özel önemi olan yerler ile jeomorfolojik yöreleri, bitki ve hayvan türlerini içinde barındıran,
- 2- Tüm alan içerisindeki kullanımların önlenmesi ya da kısıtlanmasına ilişkin önlemlerin, ülkenin en yüksek yetkili organınca alınması gerekli olan,
- 3- Kültürel, ruhsal, eğitsel ve rekreasyonel amaçları içeren, özel durumlarda ziyaretçilerin girişine izin verilen oldukça büyük alanlardır.

IUCN'den başka uluslararası alanda doğa koruma konusunda önemli çalışmalar yapan "Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi" (ICBP) 1922 yılında Londra'da, "Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu" (IWRB) 1947 yılında yine Londra'da, "Dünya Yaban Hayatı Fonu" (WWF) 1961 yılında, "Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi" (CDSN) 1967 yılında kurulmuşlardır (Yücel ve Babuş, 2005: 10). Kurumsallaşma dönemi, daha çok uzmanların faaliyetlerinin ön plana çıktığı bir dönemdir.

3. İstikrar Dönemi (1970-1990)

1970'li yıllarda kamuoyunda çevre bilincinin gelişmeye başlamasıyla birlikte doğal kaynakların korunması ve doğa koruma konusunda uluslararası çalışmalar önem kazanmıştır. Bu dönemin başlangıcında gerçekleşen en önemli adım 1970 yılında UNESCO'nun 16. Genel Kurulunda kabul edilen "İnsan ve Biyosfer" (MAB) Programıdır (Yücel ve Babuş, 2005: 11). 1972 yılında yayınlanan Roma Kulübünün "Büyümenin Sınırları", 1980 yılında yayınlanan ABD Başkanlığının "Global 2000" ve 1987 yılında yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" isimli Brundland Raporu çevre bilincinin gelişmesindeki diğer önemli belgelerdir.

Bu dönemde ayrıca, 1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de "Birinci Dünya Çevre Konferansı" yapılmış, konferansta dünyanın ekolojik açıdan duyarlı bir şekilde yönetimi için bir dizi ilkeler üretilmiş, konferansın sonucunda "Birleşmiş Milletler Çevre Programı" (UNEP) kurulmuştur. UNEP'in kurulmasından hemen sonra toplanan "Yönetim Konseyi" Akdeniz'in korunmasını öncelikli hedefleri arasına almıştır (Arda, 2003: 17). Aynı yıl UNESCO'nun Paris'te toplanan 17. Oturumunda, kültürel ve doğal mirasın yalnız bulunduğu ülke için değil, bütün insanlık için önem taşıdığı ve bu değerlerin giderek artan bir biçimde yok olma tehdidi altında bulunduğu nedeniyle, bu değerlerin korunmasının milletlerarası sözleşme konusu yapılması kararlaştırılmış, 16 sözleşmeye taraf olan her devletin, kültürel ve doğal mirasının bir parçasını teşkil eden ve "Dünya Miras Listesi"ne girebilecek varlıkların en kısa sürede envanterini yapmaları istenmiştir (Arda, 2003: 17)

Yine 1972 yılında ABD'de Grand Teton Milli Parkı'nda gerçekleştirilen "2. Dünya Milli Parklar Konferansı"nda Yellowstone Milli Parkı'nın 100. yıldönümü kutlanmış ve IUCN tarafından geliştirilen ve birçok dünya ülkesinin uygulamaya koyduğu 10 koruma kategorisi (Bilimsel Rezervler, Milli Parklar, Doğa Anıtları, Doğa Koruma Rezervleri, Peyzaj Koruma Alanları, Kaynak Rezervleri, Antropolojik Rezervler, Çok Yönlü Kullanım Alanları, Biyosfer Rezervleri ve Dünya Miras Alanları) belirlenmiştir. (Yücel ve Babuş, 2005: 11)

1974 yılında UNEP tarafından “Bölgesel Denizler Programı Faaliyetleri Merkezi” kurulmuş ve “Akdeniz Eylem Planı” tasarısı hazırlanmıştır. Akdeniz Eylem Planı tasarısı Akdeniz’e kıyısı olan 16 ülke tarafından 28 Ocak- 4 Şubat 1975 tarihlerinde Barselona’da yapılan hükümetler arası toplantıda kabul edilmiştir (Arda, 2003: 17).

1976 yılında Avrupa Çevre Bakanlarının Brüksel’de yaptıkları konferansta, etkin bir yaban hayatı politikasını gerçekleştirmek üzere yasal düzenlemeye gidilmesine ilişkin bir tavsiye kararı alınmış ve bunun sonucunda 1979 yılında Bern’de “Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)” imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeye 1984 yılında taraf olmuştur.

IUCN, 1978 yılında “Koruma Alanları Yönetim Kategorileri Amaçları ve Kriterleri” hakkında bir rapor yayınlamış ve bu rapora göre koruma alanları Bilimsel Rezervler/Mutlak Tabiat Rezervleri, Milli Parklar, Tabiat Anıtları, Tabiatı Koruma Alanları, Korunan Peyzajlar, Kaynak Rezervleri, Tabii Biyotik Alanlar, Çok Amaçlı Kullanım Alanları, Biyosfer Rezervleri ve Dünya Miras Alanları olmak üzere 10 kategoriye ayrılmıştır (Arda, 2003: 18). Ancak, bu kategoriler çok yaygın kullanılmasına rağmen zaman içerisinde bazı problemleri çözmede yetersiz kaldığı, kategoriler arasında kesin bir ayırım yapılamadığı gibi nedenlerle 1978 yılında yayınlanan “Koruma Alanları Yönetim Kategorileri Sistemi” revize edilerek 6 kategori halinde 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kategoriler daha önce yukarıdaki bölümlerde belirtilmiştir.

1982 yılında Bali’de gerçekleştirilen “3. Dünya Milli Parklar Konferansı”nda toplumların kalkınmasında korunan alanların rolü tartışılmış; ülkelerden doğa koruma ile ilgili yaptıkları çalışmalarda ülke alanlarının %4’üne kadar bir kısmın koruma bölgesi olarak ilan etmeleri ve korumaları istenmiştir.

Bu dönemde birçok uluslararası sözleşme yürürlüğe girmiştir. Bunlardan en önemlileri; “Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme” (Ramsar Sözleşmesi 1971), “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (1972), “Nesli Tehlikede Olan Yabani

Hayvan ve Bitki türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES-Washington Sözleşmesi 1973), Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına Dair Sözleşme (Bonn Sözleşmesi 1979), Akdeniz'in Korunmasına Dair Barselona Sözleşmesi (1976), Karadeniz'in Korunmasına Dair Bükreş Sözleşmesi (1992), Yüksek Dağ Bölgelerinin Korunmasına Dair Alpler Sözleşmesi (1992).

Bu sözleşmelerin dışında 1973 yılında amacı, Avrupa'daki parklar arasında işbirliğinin sağlanması, doğal ve kültürel peyzajın korunması, mevcut korunan alanların iyileştirilmesi ve yeni alan ilanlarında karşılıklı yardımlaşma olan "Avrupa Milli Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu (FNNPE)" kurulmuştur.

1949 yılında insan haklarını ve sosyal yapıyı güçlendirmek amacıyla kurulan Avrupa Konseyi 1970 ve 1995 yıllarını "Avrupa doğayı koruma yılı" olarak ilan etmiştir. 1970 yılında, Konseye üye ülkeler yıl boyunca canlı doğal kaynakların korunması alanında başta nesli tehlike altında olan türlerin korunması olmak üzere, tüm türlerin ve türlerin yaşadığı alanların korunmasına öncelik vermişlerdir (Yücel ve Babuş, 2005: 12). 1995 yılında ise, korunan alanlar dışındaki alanların da korunması ile doğanın her yerde korunması amaçlanmıştır.

4. Yakınlaşma Dönemi (1990 sonrası)

1990 yılında Doğu Bloku'nun çökmesi sonucu soğuk savaş döneminin de sona ermesiyle uluslararası doğa koruma faaliyetlerinde önemli ilerlemeler ve yakınlaşmalar görülmektedir. Özellikle "Avrupa Çevre Ajansı (1990)", "Avrupa Birliği Flora-Fauna-Habitat Direktifi (1992)", "Avrupa Korunan Alanlar Programı-Natura 2000 (1992)", "Çevre Programlarını Mali Destek Aracı-Life (1993)", gibi uluslararası çalışmalar Avrupa doğa koruma politikasının temelini oluşturmuşlardır (Yücel ve Babuş, 2005: 12).

1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda ülkeler, küresel düzeyde doğal kaynakların azalmasında, hatta tehlikeye girmesinde iklim değişikliğinin, orman tahriplerinin, çölleşmenin ve biyolojik çeşitlilik kaybının önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Bu konferans, çevre

ve kalkınma konularında ülkeleri küresel düzeyde ilk kez biraraya getiren bir toplantı olması ve Rio Deklarasyonu, Gündem 21, Orman Prensipleri, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi önemli belgelerin ortaya çıkmasına vesile olması açısından oldukça önemlidir. Rio Konferansı'nın, doğanın korunması yönünden en önemli katkısı Türkiye'nin de 1996 yılında imzaladığı "Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi"nin imzaya açılmış olmasıdır (Yücel ve Babuş, 2005: 13).

Yine aynı yıl 140 ülkeden yaklaşık 1.700 delegenin katılımıyla gerçekleştirilen "4. Milli Parklar Konferansı"nda politik yaklaşımlar, korunan alanlarda sorunlar ve çözüm önerileri, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi, global olarak korunan alanlara genel bakış, korunan alanların toplumun ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı, değişen dünyada korunan alanlar, korunan alanlar ve bölgesel planlama ve korunan alanlar yönetiminin güçlendirilmesi ana başlıklı konular üzerinde 50 çalışma grubu faaliyet göstermiştir. Toplantının sonunda çalışma gruplarının hazırladığı raporlardan elde edilen bilgilerle "Karakas Deklarasyonu" yayınlanmış ve ülkelerin korunan alan miktarlarını artırmaları ve yüzölçümlerinin %10'una çıkarmaları istenmiştir (Yücel ve Babuş, 2005: 13).

1992 Rio Konferansının son 10 yıllık değerlendirmesi 2002 yılında Güney Afrika'nın başkenti Johannesburg'da yapılmıştır. Rio zirvesinin sonuç belgeleri daha sonra düzenlenen Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı (Kahire, 1994), Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (Kopenhag, 1995), İkinci İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II (İstanbul, 1996) ve Binyıl Zirvesi (New York, 2000) gibi başlıca toplantıların gündemini de etkilemiştir (Arda, 2003: 21-22).

2003 yılında "5. Dünya Milli Parklar Konferansı" 170 ülkeden yaklaşık 2.800 delegenin katılımıyla gerçekleştirilmiş; konferansta, 1992 yılında kararlaştırılan korunan alanların oranının dünya karasal alanların %10'una çıkarılmasının fazlasıyla gerçekleştiği (%12,7) belirlenmiş, ancak çoğunluğunun kağıt üzerinde kaldığı ve etkili bir korumanın yapılamadığı saptanmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 14).

Bu dönemde, gelişmekte olan ÷lkelerin uluslararası sözleşmeleri kendi yasal düzenlemelerine uyarlamaları için yardım amacıyla bir mali destek aracı olan “Küresel Çevre Fonu” (Global Environment Facility- GEF) oluşturulmuştur. Yine bu dönem gerçekleştirilen “Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (1994)”, “Biyosfer Rezervleri Sevilla Stratejileri (1995)” gibi faaliyetler doğanın korunması yönünde atılmış önemli adımlardır.

2.3.3. Türkiye’de Koruma Süreci ve Gelişimi

Türkiye, iklimsel özellikleri ve coğrafi konumundan dolayı doğal, kültürel, tarihsel ve arkeolojik değerler açısından oldukça zengin bir ÷lkedir; yer altında, yer üstünde ve su altında yoğun olarak bulunan doğal ve kültürel varlıklarla çevrili özel bir coğrafyada yer almaktadır. Anadolu, yüzyıllar boyunca çeşitli uygarlıkların bir arada yaşadığı bir yer olmuş; bu nedenle her türlü kültür varlığı ve yerleşmelerin yanı sıra, çok zengin doğal kaynaklar da bulunmaktadır. Asatekin (2004) bunu şu şekilde anlatmaktadır ; "bazen nadir coğrafi, topoğrafik, ya da jeomorfolojik oluşumlar, bazen çok özel bir floranın ya da bir canlı türünün yaşadığı bir ortam, bazen de insan eliyle oluşturulan fiziksel çevre ile doğal niteliklerin birlikteliğinden doğan güzellikler, doğal varlıklar olarak ortaya çıkmaktadır (Vuruşkan ve Ortaçalışma, 2003: 180).

Türkiye’de koruma; gelişmiş ÷lkelerdeki koruma gelişimini daima geriden takip etmiş; mimari ve kentsel kültür mirasının korunması amacıyla kamu müdahalesini düzenleyen, yönlendiren önemli yasal mevzuatı oluşturmaya çalışmış ve sonuçta da ÷lke bütününde, bölge, kent ölçeğinde yetki dağılımını sağlayıcı tedbirler alınması aşamasına gelmiştir (Kejanlı, Akın ve Yılmaz, 2007: 179). Doğal ve kültürel mirasın korunması çalışmaları, dünyadaki girişimlere göre oldukça geç başlamıştır.

Türkiye’de koruma alanlarının doğal ve kültür varlıkları yönünden korunmasına ilişkin koruma statüleri ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle oluşturulmuştur (Yılmaz, 2010: 103). Anayasa, Kanunlar, Yönetmelikler ve doğa korumaya yönelik uluslararası sözleşmeler (Biyolojik Çeşitlilik, Paris, Ramsar, Bern, CITES, Çölleşmeyle Mücadele gibi) Türkiye’deki doğal alanların

korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır (Demirayak, 2002: 20). Fakat Türkiye'deki koruma yönetimi anlayışı, koruma-kalkınma dengesini ön planda tuttuğu için koruma alanlarının yönetilmesinde sürdürülebilir bir koruma politikasının yerleşmesi gecikmiş ve eksik kalmıştır.

Kurumsal Yapılanma

Diğer pek çok alanda olduğu gibi Türkiye'de çevre koruma anlamında kamu hizmetlerini sunulması açısından iki temel sistem bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yönetim yapılanmasının merkezde yer alan bir otoriteye bağlandığı ve kamu hizmetlerin buradan alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirildiği, merkezi yönetim örgütlenmesi; ikincisi ise siyasal erkin, merkezdeki bir otoritenin dışında yer alan birimlerce kullanıldığı ve hizmetlerin bu birimler tarafından gerçekleştirildiği yerel yönetim yapılanmasıdır (Eğre, 2006: 52-53). Türkiye'nin yönetim yapılanmasının ağırlığı merkezi yönetimdedir. Yerel yönetimler, yetersiz kaynağa sahip ve merkezi yönetimden bağımsız karar alamayan birimler olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye'de merkezi örgütlenme, hem çevre yönetimini yürütme, hem de bu amaçla kurulmuş örgütlenmeler arasında eşgüdüm sağlama şeklinde bir görev sistematğine sahiptir. Merkezi yönetim, hem ülkenin çevre politikasını uygular, hem de yönetimdeki diğer aktörler arasında koordinasyonu gerçekleştirir.

Türkiye'de doğrudan çevre korumaya yönelik örgütlenme çalışmaları, 1970'li yılların ortalarına doğru ortaya çıkmıştır. 1972 yılında UNCED'in (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı) başlattığı çevreci hareket sonucunda Türkiye'de de pek çok girişimler başlamış; bu dönemde üniversitelerde çevre korumaya yönelik dersler konulmuş, çevre konusundaki araştırmalara ağırlık verilmiş, Türkiye Bilim ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kapsamında ilgili birimler oluşturulmuş, gönüllü kuruluşların konuya ilgileri artmış, yeni yasal düzenlemeler hazırlanmış, yeni bir örgütsel yapılanmaya gidilmiş, çevre sorunları ilk kez 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında ayrı bir bölümde düzenlenmiştir (Eğre, 2006: 54-55).

İlk kez, 1974 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı başkanlığında, “Çevre Sorunları Daimi Danışma ve Koordinasyon Kurulu” oluşturulmuş ve Kurul UNEP için, Türkiye Raporu hazırlamıştır. 1978 yılında, çevre konusunda bakanlıklar arası eşgüdümü gerçekleştirmek amacıyla “Başbakanlık Çevre Örgütü” kurulmuş; önceleri Çevre Müsteşarlığı olarak çalışan bu birim, 1984 yılında Genel Müdürlük şeklini almış, 1989 yılında yeniden müsteşarlık olarak düzenlenmiştir. Çevre konusunda bir bakanlık örgütü oluşturulması, ancak 1991 yılında gerçekleştirilmiş, çevre örgütlenmesi ilk olarak Çevre Bakanlığı şeklinde oluşturulmuş, yetki, görev ve sorumluluklar merkezi yönetim yapılanmasında birleştirilmiştir. Bu durum, 2003 yılına kadar sürmüş, bu döneme kadar ayrı bir bakanlık statüsüne sahip olan, Orman Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı, 2003 yılında birleştirilerek Çevre ve Orman Bakanlığı halini almıştır.

Kurumsal yapılanma bakımında zaman içerisinde pek çok değişiklikler yapılmış, Bakanlıklar birleştirilip ayrıştırılmış, yeni birimler oluşturulmuştur. Günümüzde çevre koruma konusunda doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu birimler; öncelikli olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı merkezi ve yerel yönetim birimleri ile bazı bakanlıkların birimleri, üniversiteler, TÜBİTAK, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve gönüllü kuruluşlar olarak sıralanabilir.

Yasal Düzenlemeler

Zengin bir biyolojik varlığa ve kaynak çeşitliliğine sahip olan ülkemizde doğal mirasın korunması çabalarından ilki, Osmanlı Dönemi’nde çıkarılan kanunname ve nizamnamelerle ormanların koruma altına alınmasıdır. Ancak bu girişimlerde, doğal dengeyi korumadan çok, ormanlardan daha fazla yararlanma düşüncesi ağır basmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 16-17). Örneğin, 1858 yılında çıkarılan “Arazi Kanunnamesi”nde toprak mülkiyeti konusu ele alınarak, toprakla ilgili hukuksal karışıklığa son verme amaçlanmıştır. Bunun yanında Arazi Kanunnamesi’nin 104. maddesinde ormanlar, “herkesin yararlanmasına özgü dağlar (cibal-i mubaha)” kabul edilerek, bu şekilde ormanları kesme hiçbir denetime bağlanmadan, herkesin ortak malı sayılmıştır. Ekolojik değerlerin hızlı bir şekilde yok olduğunu gören devlet, 1870 yılında “Orman Nizamnamesi”ni çıkararak, ormanları koruma altına almaya

çalışmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 17). Daha sonra 1937 yılında kabul edilen 3167 sayılı “Kara Avcılığı Kanunu” ile “Türkiye’de yabancı olarak yaşayan faydalı ve zararlı hayvanların her türlü vasıta ile avlanmaları” hüküm altına almıştır.

Osmanlı Dönemi’nde 19. Yüzyılın ilk yarısından itibaren daha çok taşınır kültürel varlıkların korunması sağlanmış; Atatürk konuya önem vermiş ve 1920 yılından itibaren koruma kurulları ve müzeler oluşturarak kültürel mirasın korunmasını sağlamıştır (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2003: 180). Ülkemizde alansal olarak ilk koruma girişimi Ankara Kalesi’nin koruma altına alınmasıdır.

Ülkemizde doğanın gerçek anlamda ve belli yasal düzenlemeler çerçevesinde korunması için yapılan çalışmaların tarihi oldukça yenidir. Bugünkü anlamda koruma bölgelerinin gündeme gelmesi 1940’lı yıllara rastlamaktadır. Ülkemizde ilk kez Prof. Selahattin İnal 1948 yılında yayınladığı “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı eserinde "Milli Park" deyimini kullanılmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 17).

Doğa koruma ile ilgili ilk önemli girişimler II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunluk kazanmış, yasal ve kurumsal düzenlemeler ve milli parkların ilanı 1950’li yıllarda başlamıştır (Vuruşkan ve Ortaçeşme, 2003: 180). Doğa koruma ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı 1950’li yıllar içerisinde “Türkiye Tabiatını Koruma Derneği” kurulmuştur. Bu dernek Türkiye’de doğa koruma bilincinin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır ve halen aktif olarak çalışmalarını devam ettirmektedir.

1956 yılında çıkarılan 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 4. ve 25. maddeleri ile "Milli Park" terimi Türk mevzuatına girmiş ve “Milli Parklar Şubesi” kurulmuştur. Ülkemizdeki ilk korunan alan 1958 yılında ilan edilen "Yozgat Çamlığı Milli Parkı"dır. Sonraki yıllarda milli parkların uluslararası turizm yönünden önemi vurgulanarak, 1969 ve 1970’li yılların başında çevre politikaları kurumsallaşmaya başlamış, bu dönemde uluslararası düzeydeki milli park planlaması uzmanlarıyla beraber yapılan çalışmalar sonucunda koruma özelliği olan bazı alanlar için “Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları (UDGP)" hazırlanmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 21). Yozgat Çamlığı

Milli Parkı'nın ilanından sonraki yıllarda 35 adet milli park, 35 adet doğa koruma alanı, 17 adet doğa parkı, 101 adet doğa anıtı ve 14 adet özel çevre koruma bölgesi tespit ve ilan edilmiştir (Yücel ve Babuş, 2005: 21).

Günümüzdeki anlamda doğa koruma bilincinin Dünya genelinde 1960'lı yıllarda yayılmaya başlamasından sonra, ülkemizde de sistemli olarak doğa korumaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Doğal ve özellikle kültürel değerlerin bir alan bütünlüğü içinde tanımlanması, sınıflandırılması ve buna göre koruma önlemlerinin alınması ilk olarak 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile mevzuatımıza girmiş; daha sonra bu Yasanın yerini 1983 yılında çıkarılan ve halen kullanılmakta olan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu almıştır. Bu yasalar, ülkemiz kültürel mirasının korunmasına yönelik en önemli yasal düzenlemeler olmuş; ilk kez 'sit' kavramı tanımlanmış, sit kavramı yanında anıt, külliye, ören yeri, doğal sit ve arkeolojik sit kavramları da yasa kapsamına alınmıştır.

18.10.1982 tarihinde kabul edilen Anayasa'nın 63. maddesinde, devletin, tarih, kültür ve doğal varlıklarını ve değerlerini korumasını, bu amaçla destekleyici önlemler almasını öngörmektedir. Bu madde, türlerin doğal ortamlarında korunmasına da olanak sağlamaktadır. Anayasa'nın 45. maddesiyle tarım arazilerinin, çayır ve meraların amaç dışı kullanımının önlenmesi, 69. maddesiyle de ormanların korunma ve geliştirilmesi ile ilgili hükümlere yer verilerek, dolaylı da olsa, biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik yaptırımlar bulunmaktadır.

1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı "Milli Parklar Kanunu" doğal mirasın korunması yönündeki en önemli yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Ülkemizde Milli Parklar Yasası'nın yürürlüğe girdiği tarihe kadar doğa korumayla ilgili gerçekleştirilen yasal çalışmalar çok etkin değildir. Bu nedenle doğa koruma konusunda ayrıntılı hükümlerin getirildiği ilk yasal düzenlemenin Milli Parklar Kanunu olduğu söylenebilir. Bu yasa ile doğa koruma ile ilgili daha yeni ve daha geniş içerikli yasal düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. 1984 yılında Çevre Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1989 yılında Çevre Müsteşarlığına dönüştürülmüş, 1991 yılından itibaren ise Çevre Bakanlığı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

1983 yılında ayrıca yürürlüğe giren 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile "doğal sit alanı" kavramı ortaya çıkmış, bu alanların tescili ve yapılacak herhangi bir uygulama için sorumlu idare Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve bu genel müdürlüğe bağlı olarak taşrada teşkilatlanmış olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları olmuştur. Ancak 2011 yılında yürürlüğe giren '644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' ile doğal sit alanlarında yetkiler, bu kararname ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir.

1985-1989 yıllarının kapsayan V. Beş Yıllık Kalkınma Planları ve yıllık programlarında çevre ve tarım sektörlerinde biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir korunmasına yönelik politikalar ortaya konulmuştur.

Türkiye doğal mirasın korunmasına yönelik uluslararası çalışmalara da aktif olarak katılmaya başlamış ve bu dönemlerde özellikle biyoçeşitliliğin korunması amacıyla hemen hemen tüm uluslararası sözleşmelere taraf olunmuştur.

Bern Sözleşmesi olarak bilinen Avrupa'nın Yaban Hayatının ve Habitatlarının Korunması Sözleşmesiyle, nesli tehdit ve tehlike altında olan türlerin korunması taahhüt edilmiştir. Söz konusu türler ve habitatların korunması "Barselona Sözleşmesi" ile de koruma altına alınmıştır. Bu sözleşmenin ek protokollerinden birini ise "Akdeniz'de Özel Koruma Alanları Kurulması" protokolü oluşturmaktadır. Bu sözleşmeler neticesinde, 1989 yılında 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluş amacı, Bakanlar Kurulunca "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" olarak tespit ve ilân edilen alanlardaki çevre değerlerini korumak, planlamak, yönetmek ve bunlara yönelik tedbirleri almaktadır. Özel Çevre Koruma Bölgeleri; tarihi, doğal, kültürel v.b. değerler açısından bütünlük gösteren ve gerek ülke gerek dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlardır. Bu alanlar; özelliklerinin geleceğe ve gelecek nesillere ulaştırılmasını ve doğal kaynakların korunarak kullanılmasını teminen 2872 sayılı Çevre Kanununun 9. maddesine ve ülkemizin taraf olduğu "Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına ilişkin"

protokol gereğince Bakanlar Kurulu tarafından ilân edilir. Bu Protokol kapsamında ülkemizdeki ilk Özel Çevre Koruma Bölgesi 1989 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla ilan edilmiştir.

Yasal olarak korunan alanların yönetimi 2003 yılına kadar Orman Bakanlığı bünyesinde yürütülmüştür. 1976 yılında kurulan "Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü", 1982 yılında Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı "Milli Parklar Dairesi Başkanlığı"na dönüştürülmüş; daha sonra da Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Orman Bakanlığına bağlı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 21). 2003 yılında ise Çevre ve Orman Bakanlıkları 4856 sayılı "Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiş; böylece korunan alanlar, bu Bakanlığa bağlı "Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü"ne bağlanmıştır. Türkiye'deki mevcut korunan alanlardan Milli Parklar, Doğa Koruma Alanları, Doğa Parkları ve Doğa Anıtlarının her türlü tayin, tespit, planlama, işletme, bakım ve geliştirilmesinden bu genel müdürlük sorumlu olmuştur.

2003 yılında çıkarılan 4856 Sayılı Yasa ile Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleştirilmesi suretiyle Çevre ve Orman Bakanlığı kurulmuş, Bakanlığın kuruluş amaçları Yasa'da şu şekilde tanımlanmıştır (<http://www2.cevreorman.gov.tr/BakanliginKurulusu.html>):

- Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi,
- Kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması,
- Ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması ve geliştirilmesi,
- Her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Ormanların korunması, geliştirilmesi ve orman alanlarının genişletilmesi,
- Ormanların içinde ve bitişğinde yaşayan köylülerin kalkındırılması ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması,

- Orman ürünlerine olan ihtiyacın karşılanması ve orman ürünleri sanayinin geliştirilmesi.

İlki 1989 yılında koruma altına alınan "Özel Çevre Koruma Bölgeleri", yine 2003 yılına kadar "Çevre Bakanlığı"na bağlı "Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı" sorumluluğu altında olmuş; 2003 yılında "Çevre ve Orman Bakanlığı"nın kurulmasıyla Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, bakanlığın bağlı kuruluşları olarak aynen korunmuş; 04.07.2011 tarih ve 27984 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren '644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' gereği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuş olup bu tarihten itibaren Özel Çevre Koruma Bölgeleri ile doğal sit alanları bu Bakanlık bünyesinde, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü çatısı altında toplanmıştır.

Diğer yandan, 2007-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan 9. Kalkınma Planında ülkemizin biyolojik çeşitliliğinin korunması, geliştirilmesi ve ekonomik değer olarak kazandırılması bir öncelik olarak kabul edilmiştir.

Korunan Alan Statüleri

Doğa Koruma Alanları yönetim rejiminin veya koruma statüsünün içerdiği kuralların niteliğine göre, (Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Koruma Sahası, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Özel Çevre Koruma Bölgesi, Muhafaza Ormanı, Doğal Sit vb.) değişik adlarla anılmaktadır. Bu nedenle, korunan alanlar çeşitli kurumların ve farklı mevzuatların yetki sahası içerisinde bulunabilmektedir.

Ulusal doğa koruma sistemi içerisinde korunan yerlerden bazıları aynı zamanda uluslararası ya da küresel düzeyde de önemli alanlardır. Bu tür yerler aynı zamanda uluslararası sözleşme ve/veya programların kapsamına alınarak küresel düzeyde doğa koruma çabalarına da hizmet etmektedir. Türkiye'deki korunan alanlar, uluslararası düzeyde belirlenen korunan alan kategorileriyle benzerlikler

göstermektedir. Türkiye'deki korunan alanlar, ekolojik denge açısından birçok öneme sahiptir.

1983 yılında yürürlüğe giren ve doğa koruma konusunda ayrıntılı hükümlerin getirildiği ilk yasal düzenleme olarak kabul edilen 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile dört statü ortaya konulmuştur: Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı ve Tabiat Koruma Alanı. Bu alanlar söz konusu Yasa'da şu şekilde tanımlanmıştır:

Milli Park: Bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına tabiat parçalarıdır.

Tabiat Parkı: Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır.

Tabiat Anıtı: Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır.

Tabiatı Koruma Alanı: Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarıdır.

Yine aynı yıl yürürlüğe giren 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile taşınır ve taşınmaz tabiat varlıkları ve doğal sit alanları koruma statüsüne alınmıştır. Yasa'da "**Doğal (Tabii) Sit**; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır." şeklinde tanımlanmaktadır. Doğal Sit Alanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 19.06.2007 tarih ve 728 Sayılı İlke Kararında da benzer şekilde tanımlanmakta olup, ilke kararında yer alan tanımlamada ortaya konulduğu üzere, doğal sit alanı ilan edilen bölgelerde korunmak istenen değerler, insan elinin ve emeğinin ürünü olmayan, özellikleri ve güzellikleri gereği korunması gerekli görülen doğal oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal sit alanı ilan edilmekle tabii olarak, insan etkisi bulunmadan

şekillenmiş bulunan, sıkça rastlanmayan, kendine has özellikler taşıyan taşınmaz tabiat değerleri koruma altına alınmaktadır.

Yine 2863 sayılı Yasa'da "**Taşınmaz Tabiat Varlıkları**; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir."; "**Taşınır tabiat varlıkları**; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerlerdir." Şekline tanımlanmaktadır.

1989 yılında yürürlüğe giren 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamede, Özel Çevre Koruma Bölgeleri "Bakanlar Kurulu tarafından kara ve deniz sınırları belirtilen Özel Çevre Koruma alanını" ifade edilmektedir. Bu kararnamede "**Hassas Zon**; Özel Çevre Koruma Bölgesi içinde yer alan ve Başkanlıkça düzenlenen planlarda özel işaretlerle gösterilen; niteliğine göre tespit edilen tedbirlerle zaman, mekan ve faaliyet türleri açısından çok kısıtlı kullanımlara izin verilen ve gerekli sayı ve nitelikte özel personel tarafından kontrol edilen doğal rezerv alanı" olarak tanımlanmıştır.

1971 yılında İran'ın Ramsar kentinde imzalanan ve sulak alanların korunmasını ve akılcı kullanımını hedefleyen, Ramsar Sözleşmesine Türkiye, 1994 yılında taraf olmuştur. Sözleşme Bakanlar Kurulu kararıyla 17.05.1994 tarihi ve 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'nde **Sulak Alanlar**; "Tabii veya suni, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan su altında kalan yerler" olarak tanımlanmakta; aynı Yönetmelikte **Ramsar Alanı** "Sözleşmenin 2 nci maddesi gereğince ilan edilerek Ramsar listesine dâhil edilen sulak alanlar" olarak ifade edilmektedir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013), Ramsar Kriterlerine göre bir sulak alan; eşine az rastlanır veya sıra dışı biyo-coğrafi bölgedeki sulak alanlara dair özgül bir örnek oluşturuyorsa (nadirlik, tipiklik); kayda değer miktarda nadir, tehlikeye düşebilir veya tehlike altındaki bitki ve hayvan türlerini destekliyorsa veya bu türlerin bir veya daha fazla bireylerini (kayda değer sayıda) içeriyorsa; flora ve faunanın özellikleri ile kalitesinde dolaylı bir bölgenin ekolojik ve genetik çeşitliliğini sürdürebilmek için özel bir değere sahipse veya; bir sulak alan, endemik bitki veya hayvan türleri veya toplulukları açısından özel bir değere sahipse veya; bir sulak alanın değerlerini, verimliliğini veya çeşitliliğini gösterecek özellikteki su kuşu gruplarından önemli sayıda su kuşunu düzenli olarak destekliyorsa; bitki veya hayvanların biyolojik döngülerinin kritik safhalarında bu bitki ve hayvan türlerine habitat olması açısından özel bir öneme sahipse; 20.000 su kuşunu düzenli olarak destekliyorsa; popülasyonlar hakkında veri edinmenin mümkün olduğu yerde bir sulak alan, su kuşlarının bir tür ya da alt türlerinin popülasyonundaki bireylerin %1'ini düzenli olarak destekliyorsa; önemli bir oranda doğal balık alt türlerini, veya ailelerini, yaşamevirelerini, sulak alanın yararları ve/veya değeri, dolayısıyla küresel biyolojik çeşitliliğine işaret eden türler arası ilişkileri ve/veya popülasyonları barındırıyorsa; sulak alanın içinde veya buna bağlı başka bir yerde, balıklar için önemli bir besin kaynağına sahipse, yumurtlama ortamı ise veya yavru balıkların beslenme ve barınma ortamı ve/veya balıkların göç yolu üzerinde bulunuyorsa; sokuşları dışında sulak alana bağlı tür veya alttürlerin dünya popülasyonunun %1 'ni düzenli olarak bulunduruyorsa o alanın uluslararası sulak alan olarak nitelendirilebileceğini belirtmektedir.

Türkiye’de Ramsar Sözleşmesi kapsamında, 1994 yılında Kayseri’de Sultansazlığı, Balıkesir’de Manyas Gölü, Kırşehir’de Seyfe Gölü, Mersin’de Göksu Deltası, Burdur ve Isparta’da Burdur Gölü, 1998 yılında Samsun’da Kızılırmak Deltası, Bursa’da Uluabat Gölü, İzmir’de Gediz Deltası, Adana’da Akyatan Lagünü, 2005 yılında Adana’da Yumurtalık Lagünleri, Konya’da Meke Maarı, 2006 yılında Konya’da Kızören Obruğu ve 2009 yılında da Kars’ta Kuyucuk Gölü olmak üzere toplamda 13 sulak alan (toplam 179.898 hektar alan) Ramsar alanı ilan edilmiş olup bu alanlara

ek olarak 2013 yılı itibariyle Bitlis'deki Nemrut Kalderası 14. Ramsar Alanı olarak listeye ekletilecektir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013).

Günümüzde koruma statüleri itibariyle korunan alanların sayılarına ve brüt toplam alanına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Çizelge 2.2. Türkiye'de farklı kurumların bünyesi içerisinde bulunan korunan alanların 31.12.2013 tarihi itibariyle sayıları ve brüt toplam alanı

Korunan Alanlar (DKMP)	Korunan Alan Sayısı	Brüt Toplam Alanı (Hektar)
Milli Park	40	848.202,57
Tabiat Parkı	192	90.218,30
Tabiatı Koruma Alanı	31	64.242,95
Tabiat Anıtı	112	6.683,72
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	80	1.191.340,22
Sulak Alanlar	135	3.215.500,10
Toplam	590	5.416.187,86
Korunan Alanlar (OGM)		Brüt Toplam Alanı (Hektar)
Bal Ormanı	200	24.861,11
Gen Koruma Ormanı - Klon Parkı	257	47.977,77
Kent Ormanı - Mesire Yeri	128	11.721,93
Muhafaza Ormanları	55	320.450,54
Tohum Mesceresi - Tohum Bahçesi	530	48.476,56
Toplam	1170	453.487,91
Korunan Alanlar (ÖÇK ve DOĞAL SİT)		Brüt Toplam Alanı (Hektar)
ÖÇK	16	2.459.116,06
Doğal Sit	1273	1.322.748,90
Toplam	1289	4.359.466,71
Korunan Alanlar Toplam Alanı, BRÜT (Ayrı ayrı Toplamı)	3049	9.651.540,73
Tek Yüzey Haline Getirilmiş Toplam Alan (Deniz-Kara Alanı Dahil)	3049	7.883.551,07
Tek Yüzey Haline Getirilmiş OSB Toplam Alan (Deniz-Kara Alanı Dahil)	1760	5.373.162,20
Tek Yüzey Haline Getirilmiş ÇŞB Toplam Alan (Deniz-Kara Alanı Dahil)*	1289	2.510.388,87

Kaynak: Doğa Koruma Durum Raporu (2002-2013) sayfa 32.

Çizelge 2.2.'de Türkiye genelindeki korunan alan sayıları ve kara üzerindeki korunan alan büyüklükleri ve oranları verilmiştir. 2000 yılında 964 olan toplam korunan alan sayısı 2013 yılında 3049'a kadar ulaşmış; ancak sayılardaki artış alansal olarak düşünüldüğünde sadece %4'lük bir artıştan söz edilebilmektedir. Bu bağlamda, Tarihi, kültürel ve ekolojik yönden çok zengin olan ülkemizde sayı ve büyüklük bakımından koruma alanlarının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Çizelge 2.3. Ülke genelinde bulunan korunan alan sayısı ve kara üzerindeki korunan alan büyüklüğü ve oranı

Yıl	2002	2012	2013
Korunan Alan Sayıları	964	2821	3049
Kara Üzerindeki Korunan Alan Büyüklüğü ve Oranı	3.385.841,32 ha (%4,34)	5.647.568,45 ha (%7,24)	6.315.233,018 ha (%8,10)

Kaynak: Doğa Koruma Durum Raporu (2002-2013) sayfa 3-5.

Diğer yandan, doğa koruma yatırımlarına ayrılan toplam bütçe, 2012 yılında 2002 yılına nazaran oldukça artırılmış ve 2012 yılından sonraki bir yıllık dönem için de neredeyse ikiye katlanmıştır.

Çizelge 2.4. Doğa koruma yatırımlarına ayrılan yıllık toplam bütçe (TL)

Yıl	2002	2012	2013
Doğa Koruma Yatırımlarına Ayrılan Yıllık Toplam Bütçe	18.412.000 TL	63.798.000 TL	116.654.000 TL

Kaynak: Doğa Koruma Durum Raporu (2002-2013) sayfa 31.

Kaplan'a göre (2003: 32), tüm bu korunan alanlarda yapılacak uygulamalarda uluslararası sözleşmeler, mevcut yasalar ve doğa koruma amaçları gözönüne alınarak doğal ekolojik denge ve doğal ekosistemin bozulmamasına; bu alanların niteliklerinin zarar görmesine neden olabilecek her türlü müdahaleler ile hava, su, toprak kirlenmesine ve benzeri çevre sorunlarına yol açabilecek uygulamalar yapılmamasına; doğal dengeyi bozacak her türlü orman ürünü üretimi ve otlamanın yapılmamasına; yaban hayatın tahrip edilmemesine; kaynakların doğal karakterlerinin korunması, devamlılığının sağlanması ile doğal karakteri bozulmuş alanların restorasyonunun yapılmasına; mevcut dengeleri bozabilecek ve alanın manzara değerine zarar verecek uygulamaların yapılmamasına; Tabiat Koruma Alanı statüsü ile diğer koruma statülerinde ve Mutlak Koruma Zonunda ormanların doğal seyrine bırakılmasına; yapılacak tüm uygulamalarda, doğaya en az zarar verecek özel teknikler ve teknolojilerin kullanılmasının sağlanmasına; bu alanlardaki yaşam kültürlerinin devamını sağlayacak yönde uygulamalarda bulunulmasına; bu özellikli alanlarda bilimsel ve teknik araştırmalar yürütülmesine dikkat edilmelidir.

Türkiye genelinde ekolojik faktörlerin değişkenliği, aynı anda değişik iklim tiplerinin hüküm sürmesi, Dünya'daki bitki gen merkezlerinden üçünün Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan (Euro-Siberian, Mediterranean ve Irano-Turanian) ülkemizden geçmesi ve palearktik biyocoğrafya bölgesi içerisinde biyom tiplerinin zenginliği, başta bitki varlığı olmak üzere diğer ekolojik faktörlere bağlı olarak bütün hayvan türlerinin de zenginliği ve aynı zamanda gerek flora ve gerekse fauna elemanlarının değişik faktörlerin baskısı altında olması, ülkemizin doğa koruma çalışmalarına daha fazla önem vermesini gerektirmektedir (Yücel ve Babuş, 2005: 24).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Alan Yönetimi ve Planlama

Doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel değerlerin kamu yararı odaklı olarak korunabilmesinin en önemli aracı planlamadır. Planlama, koruma ve kullanmanın mekandaki tanımını ve düzenlemesini yapan disiplin olması bağlamında her türlü kaynağın ve varlığın nasıl kullanılacağını veya kullanılamayacağını belirleyici bir öneme sahiptir. Ancak, salt imar planı ile bu sürecin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi mümkün değildir. Bu nedenle, doğal ve kültürel mirasın planlama ve projelendirme sürecinde nasıl ele alındığı koruma açısından oldukça önemlidir.

Doğal ve kültürel varlıkların korunması olgusu diğer uzmanlık alanlarından daha karmaşık ve dinamik bir ele alışı gerektirir. Planlamada doğal ve kültürel varlıkların ele alınışının mevcut yasal düzenlemelerdeki hükümlerle güvence altına alınması için ulusal ve uluslararası pek çok çalışma başlatılmıştır. Korunan alanların planlaması konusu uluslararası düzlemde geniş yer bulan ve tartışılan bir konu olmuştur. Korunan alanların planlanmasına yönelik yapılan çalışmalardan en çok dikkati çeken şüphesiz *yönetim planı* kavramıdır.

Yönetim planı kavramı, UNESCO “Dünya Mirası Merkezi”nin (World Heritage Center-WHC) Dünya Miras Listesindeki alanlar için oluşturulması zorunlu kılınan yönetim alanlarına yönelik hazırlanması şartı koşulan planlar olarak ortaya çıkmış ve önem kazanmıştır. Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin bir arada korunması için ilan edilen yönetim alanlarında yönetim planlarının hazırlanması, bu alanların koruma-kullanma-yaşatma dengesinin kurulmasını amaçlar. Dünya Mirası Merkezi, dünya miras listesindeki her alanın evrensel değerinin nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim planı ve yönetim sistemi olması gerekliliği ilkesini benimsemiştir. Doğal, tarihi ve kentsel alanlarda alan yönetimi ve yönetim planı çalışmaları, bu alanlar üzerindeki olumsuz baskıları azaltmayı, kültürel kaynakların bulundukları çevre içinde daha iyi algılanmasını sağlamayı ve çevresel kaliteyi yükseltmeyi amaçlayan

planlama önlemlerinin bir bileşkesi olarak tanımlanmaktadır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 64).

Yönetim alanlarının yönetilmesinin amacı mevcut alanın değerini ortaya koyarak, alanın sorunlarına çözümler üretmek, alanın korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak; alana ilişkin var olan veya var olması muhtemel tehditlerin yönetilmesi sağlamak; sürdürülebilirlik açısından alanın ihtiyaçlarını tanımlayarak doğanın gelişimi önündeki engelleri, sistem içerisindeki dengesizlikleri belirleyerek çözümler üretmek; alanın muhafazası için ihtiyaç duyulan faaliyetleri tüm taraflarla birlikte belirleyerek uygulamaktır. Aslında bu yönüyle yönetim planı bilimsel bir doküman değil dinamik, alandaki durumu izleyerek gözden geçirilmesi gereken bir rehber niteliği taşır. Bu planlar, kültürel değerler tanımlandıktan sonra, bu değerleri yasal, yönetsel ve mali koruma yöntemlerini uygulayarak koruyan ve belirli stratejileri ve özel eylem planlarını da içeren dokümanlardır.

Korunan alanların yönetiminde kullanılan araçlar Karakoç ve Erkoç (2001: 36) tarafından dört temel başlık altında toplanmıştır:

1. Yasal Araçlar: Toplumun uyması gereken kuralları yönetme, uygulama, denetleme yetki ve yükümlülüklerini yasal araçlar bildirir.
2. Teknik Araçlar: Planlama ve Çevresel Etki Değerlendirmesi teknik araçlar olup yapılması planlanan faaliyetlerin sonucunda çevre ve doğaya olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerin önceden belirlenerek önlem alınması, faaliyetlere devam edilmesi ya da vazgeçilmesini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.
3. Ekonomik Kontroller: Standartlar koymak, kaynak kullanımına düzenlemeler getirerek kurallara uymayanlara cezalar ve kısıtlamalar uygulamak, vergilendirme, sübvansiyon ve krediler ile kullanıcı vergileri.
4. Sosyal Araçlar: Katılım ve bilgilendirme ile halkının katılımının sağlanması ve gerekli eğitimlerin verilmesi oldukça önemlidir.

3.1.1. Alan Yönetimi ve Yönetim Planının Önemi

İş yerlerinin organizasyonel performans sağlamak için gerçekleştirdikleri bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı kavramı son yirmi yılda, kentsel ve doğal çevrenin ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi sürecine de uygulanmaktadır; ancak bu süreç, iş yerlerinin yönetiminden çok daha karmaşık ve dinamik bir süreç içermektedir. Bu anlamda koruma alanlarında alan yönetimi, kaynaklar üzerindeki baskıları azaltacak ve alanın tümünün daha iyi algılanmasını sağlayacak, çevresel kaliteyi ve yaşam kalitesini yükseltecek planlama önlemlerinin bir bileşkesi olarak tanımlanır (Aksoy vd., 2012: 93).

Ulusal ve uluslararası yazında yönetim planları ile ilgili kaynaklar incelendiğinde çok sayıda tanıma rastlamak mümkündür. UNESCO Dünya Mirası Merkezi yönetim planlarını, Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberler olarak tanımlamaktadır. Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulama rehberi niteliğindeki "Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008)"inde, "Her varlık uygun bir yönetim planına veya varlığın üstün evrensel değerinin katılımcı yollarla nasıl korunması gerektiğini belirten bir yönetim sistemine sahip olmalıdır. Bu yönetim sisteminin amacı, bugünkü ve gelecek nesiller için varlığın etkin korunmasını sağlamaktır" denilmektedir. Dünya Miras Merkezi, Dünya Mirası olarak önerilen, ilan edilen ve Dünya Miras Listesi'ne alınan alanlar için bu uygulama rehberi doğrultusunda hazırlanan bir yönetim planı olmasını zorunlu görmektedir (Aksoy vd., 2012: 93).

Lodge ve Terrace (2006) Durham Riverbanks Yönetim Planında bu planları, alanın kullanıcılarının ve ziyaretçilerinin gereksinimleri doğrultusunda "Dünya Mirası Alanının" korunması için strateji belirleyen, yasal açıdan emredici bir belge olarak değil alanın yönetimi ile ilgili kararlar hakkında bilgilendirmeyi amaçlayan tavsiye edici bir taslak olarak ifade etmektedir.

Thomas ve Middleton (Philips, 2003: 4) yönetim planlarını, planlamanın genel disiplininin bir alt kümesi olarak görür. Yönetim planları, 20. Yüzyılın ortalarından itibaren, gelişmiş dünyanın bazı bölgelerinde korunan alanlara uygulanan ve günümüzde dünya genelinde yapılan ancak başarı seviyeleri farklılık gösteren planlardır. Bu planlar, bir alanın bugün ve gelecekte nasıl yönetilmesi gerektiğine dair yöneticilere rehberlik eden, etkileri pek çok faktöre bağlı olan araçlardır.

Yönetim Planları, koruma alanındaki kaynakların ve alanın kullanımını ve yönetimini destekleyici olanakların gelişmesini denetleyip yönlendiren belgelerdir. Bu planlar, alanda uygulanacak tüm gelişme ve yönetim faaliyetlerinin uygulanmasına yardımcı olur ve sürece rehberlik eder. Yönetim hedeflerini ve bu hedefleri gerçekleştirme stratejilerini içeren bir rehber niteliğinde olup sona eren bir süreç değil; yönetim, uygulama ve planlamanın yer aldığı bir şemadır.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere yönetim planı tanımlarının birleştiği ortak nokta, bu planların, yapıldığı alanın özelliklerini ve yönetim hedeflerini ortaya koyan bir rehber olduğu, uygulama planları gibi hazırlanıp, tamamlanıp uygulanan bir plan olmadığı, sürekli revize edilen bir süreç olarak görüldüğü, değişen koşullara ve hedeflere de uyum sağlayabilen organik bir yapıda olması gerektiğidir.

Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporunda (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 197) yönetim planlarının bir yasal çerçevesinin bulunması ve uygulamayı sağlayıcı belirli araçlara sahip olması gerektiği vurgulanmış; bu araçlar, planları hazırlamak ve planı uygulamak için gerekli yönetim yapısı, projeleri finanse etmek için ihtiyaç duyulan mali kaynaklar ile toplumun her kesiminin sürece dahil edilmesini öngören koruma, yönetsel, mali ve sosyal araçlar olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda, yönetim planlarının ayrıntılı analizlere dayalı, korunacak değerlerin ve koruma sınırlarının belirlendiği, arazi ve yapı kullanımının saptandığı, donatımların, altyapının ve diğer gerekli servislerin tanımlandığı, toplumsal ve sosyal gelişimin yönlendirildiği planlamalara dayanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde öncelikle yönetim planı ile ilgili uluslararası alandaki yaklaşımlar, alan yönetimi ve yönetim planlarının ulusal mevzuatta yer alması ve ülkemizdeki yönetim planı değinildikten sonra bu çalışmada örnek alan çalışması olarak seçilen Patara'nın yönetim planı incelenip, eleştirel olarak değerlendirilecektir.

3.1.2. Uluslararası Yaklaşım Modelleri

Yönetim planı için dünya çapında rehber olarak kabul edilen ilk çalışma 1993 yılında ICCROM'un (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi) hazırladığı Dünya Mirası Alanları için Yönetim Rehberi'dir (Management Guidelines for World Heritage Sites). Bu belge, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel rehber olarak kabul edilmektedir. ICCROM'un çalışmasına göre, yönetim planında korunacak kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların gereksinimlerini dikkate alan, yerel, doğal ve iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu olan temel bakım ve onarım seviyesinin tanımlanması; yönetim planında, merkezi ve yerel yönetimlerin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama ve düzenlemelerin bir taslağının hazırlanması; alanı etkileyen diğer planların ve yasal düzenlemelerin yönetim planı içinde tanımlanan Alan Komisyonu tarafından dikkate alınması ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmesi gerekli görülmektedir.

ICCROM'un çalışmasına göre yönetim planı hazırlama sürecinde alanla ilgili ilk inceleme; alanın tanımı ve sınırlarının belirlenmesi; alandaki korunacak değerlerin/kaynakların saptanması; korunacak değerlerin/kaynakların değerlendirilmesi; hedeflerin formüle edilmesi ve kısıtlayıcıların dikkate alınması; eylemlerin ve projelerin açıklanması; çalışma programının ve yıllık planların hazırlanması; eylemlerin ve projelerin/programın uygulanması; alınan sonuçların belgelenmesi, raporlanması ve denetlenmesi/ gözden geçirilmesi; alana ilişkin bilgi ve verilerin saklanması; alan tanımının revizyonu ve tekrar değerlendirilmesi; hedeflerin revize edilmesi, revize edilen hedeflerin formülasyonu ve kısıtlayıcıların tekrar gözden geçirilmesi; geleceğe ilişkin yeni projelerin belirlenmesi; revize edilmiş

Çalışma programı ve gelecek yıllara ait yıllık planların hazırlanması adımlarının izlenmesi gerekmektedir (Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı, 2009: 65).

1993 yılında ICCROM tarafından yapılan bu çalışmaya benzer diğer önemli bir yönlendirici kaynak da 2003 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN-International Union for Conservation of Nature) önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından hazırlanan “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” isimli Koruma Alanları için Yönetim Planı Rehberi’dir. Bu alışma daha çok doğal koruma alanları ile ilgili olmakla beraber tüm koruma alanları için de rehber olabilecek şekilde tasarlanmıştır. IUCN Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi’nde, temel olarak alan yönetiminin, daha genel bir disiplin olan planlamanın bir alt kümesi olarak değerlendirildiği ve 20. Yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ölkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlanan bir süreç olarak kabul edildiği belirtilmekte; korunacak alanın nasıl yönetileceği konusunda yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada yönetim planı, koruma alanının önemini ve değerlerini tanımlayan, açık bir şekilde yönetim hedeflerini belirleyen, uygulanacak eylemi gösteren özlü bir belge olarak tanımlanmakta, ayrıca yönetim planının beklenmedik olaylara karşı esnek olma özelliği de vurgulanmaktadır (Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı, 2009: 65).

Çalışmada yönetim planı hazırlık aşamasının, planlama sürecinin en önemli aşamalarından biri olduğu da belirtilerek bu aşamada alanın bir bütün olarak ele alınması; alanın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi; planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi; yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının ve benimsenmesinin sağlanması; disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması; planlama takımının oluşturulması; detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması; uzmanlar, hükümet çalışanları gibi planlama takımında olmayan insanların da katılabileceği sürecin belirlenmesi; izleme ve gözden geçirme aşamasının üzerinde durulması gerektiği hususları belirtilmektedir (Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı, 2009: 66). Rehberde yönetim planı içinde en önemli aşamalardan biri olarak tanımlanan izleme sürecinde; planın etkili bir şekilde

uygulanıp uygulanmadığı ve hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı, yönetim etkinliklerinin ve yönetim eylemlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği kontrol edilmekte; izleme süreci sonrası değerlendirme aşamasında ise yönetim planının yeniden gözden geçirilmesi veya güncellenmesi ile ilgili kararların alındığı belirtilmektedir. Bu çalışmada planlar için yasal olarak, genellikle beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmiştir.

İngiltere Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi'nin (ICOMOS) 2005 yılında hazırladığı Tarihi Çevrelerin Yönetimi (Management of the Historical Environment) çalışması da yönetim planları için oluşturulmuş bir diğer kaynaktır. Çalışma *İlkeler ve Yönetim Stratejisi veya Planının Hazırlanması İçin Rehber* olarak iki bölüm halinde ele alınmakta; ilk bölümde temel ilkeler, yönetim stratejileri ve çalışmaya kimlerin katılacağı konuları değerlendirilmekte, ikinci bölümde ise yönetim stratejisinin geliştirilmesi, alanın tanımlanması, alanın kültürel değer ve öneminin değerlendirilmesi, sit alanını etkileyen baskılar ve değişim güçleri, koruma politikasının açıklanması, seçeneklerin değerlendirilmesi, genel yönetim, eylem ve sürekli bakım için planlama, uygulama, izleme ve gözden geçirme, araştırma ve belgeler, proje bütçeleri, maliyetler, iş planları, projelerin hazırlanması başlıkları incelenmektedir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 66). Bu çalışmada yönetim planı sürecinin aşamaları tarihsel çevrenin tanımı, kültürel değer ve önemin belirlenmesi, koruma politikalarının açıklanması, yönetim seçeneklerinin ve hedeflerinin değerlendirilmesi, iş planlaması, yönetim ve aşamalar için öneri, uygulama, izleme ve gözden geçirme olarak belirlenmiştir.

Dünyada korunan alanlar için yapılmış ve halen yapılmakta olan pek çok yönetim planı bulunmaktadır. Bu planlar her alanın koruma statüleri ve özelliklerine göre kendi özelinde hazırlanmaktadır. Bununla beraber, hemen hemen tüm yönetim planları belirli ölçütler doğrultusunda hazırlanmaktadır.

UNESCO'nun 2008 yılında yayınladığı "Management Plans for World Heritage Sites - A Practical Guide" isimli yayında yönetim planlarının nasıl hazırlanacağı, ne gibi kriterlere dikkat edilmesi gerektiği sıralanmıştır. Bu yayında bir yönetim planı için

resmi bir UNESCO şablonu/kalıbı olmadığı, çünkü her yönetim planının içeriğinin o Dünya Mirası Alanının özgün nitelikleri dikkate alınarak hazırlanması gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, yönetim planı hazırlanırken dikkate alınması gereken temel göstergeler 5 ana başlık altında toplanmıştır:

1. Yönetim Yapısı (Management Structure)
2. Planlama ve Uygulama için Temel İlkeler (Basic Principles for Planning and Action)
3. Tehditler ve Önleyici Koruma (Threats and Preventive Protection)
4. İzleme ve Kalite Kontrolü (Monitoring and Quality Control)
5. Uzlaştırma/Arbuluculuk (Mediation)

Diğer yandan, 2003 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN-International Union for Conservation of Nature) önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından hazırlanan "Guidelines for Management Planning of Protected Areas" isimli Koruma Alanları için Yönetim Planı Rehberi ile 2012 yılında UNESCO / ICCROM / ICOMOS / IUCN tarafından ortak hazırlanan "Doğal Dünya Miras Alanları Yönetimi (Managing Natural World Heritage)" rehberinde de benzer ölçütlere yer verilmiş olup ek olarak yönetim planının finansal boyutuna ve bütçe organizasyonuna da ölçütler içerisinde yer verilmiştir.

2012 yılında "Sub- Regional Workshop for World Heritage National Focal Points in the Central, Eastern and South-Eastern Europe" isimli atölye çalışması sonucu hazırlanan raporda da Avrupa ülkelerindeki korunan alanların yönetim planları için UNESCO ve IUCN tarafından hazırlanan Yönetim Planı Rehberlerinde belirtilen ölçütler kabul edilmiştir.

3.1.3. Ulusal Yönetim Planı Örnekleri

Sit alanlarının korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde alan yöneticileri için bir yol haritası ve rehber olarak tanımlanan yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek önem kazanmıştır.

Alan Yönetimi ve Yönetim Planı kavramları, Türkiye'nin doğal ve kültürel değerlerini koruma konusundaki gündemine, Doğal Koruma Alanlarından Sulak Alanlar için 1993 yılında taraf olduğu Ramsar Sözleşmesi (Ramsar Convention, 1971) ile; kültürel değerlerin korunması konusunda ise UNESCO Dünya Miras Alanları için Dünya Miras Merkezi, Dünya Mirası Komitesi (UNESCO World Heritage Committee)'nin aldığı kararlar doğrultusunda yayınladığı ve Türkiye'nin de 1983 yılında taraf olduğu Dünya Miras Sözleşmesi ve Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008) ile girmiştir.

Ramsar Sözleşmesi, Taraflar Konferansında kabul edilerek sulak alanların yönetim planlaması için tüm taraf ülkelere önerilen Sulak Alan Yönetim Planlaması Rehberi, Türkiye'de Çevre ve Orman Bakanlığı öncülüğünde 1990'lı yılların ortalarından itibaren sulak alanların planlamasında kullanılmaktadır. 2002 yılında yürürlüğe konan ve 2005 yılında revize edilen Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğinin 26. Maddesi ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nca, Ramsar Sözleşmesi Sulak Alan Yönetim Planı Rehberi esas alınarak, uluslararası öneme sahip her bir sulak alan için yönetim planı yaptırılması hükme bağlanmıştır. Valilikler, mahalli çevre kurulları ve yerel sulak alan komisyonları vasıtası ile yönetim planlarının uygulanmasını, sürekli ve etkin izlemenin yapılmasını sağlamak için gerekli önlemleri almakla yükümlendirilmiştir (Aksoy vd., 2012: 94).

Ülkemizde koruma konusunda yönetim alanı ve yönetim planı kavramları 2004 yılında, 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"nda değişiklikler öngören 5226 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile yasal mevzuat girmiştir. Kanunu'nun Ek-2a maddesi ve 3. maddesine ilave edilen tanımlar ile yönetim alanı ve yönetim planı kavramları ulusal hukuk mevzuatının içinde ilk kez yer almışlardır. Bu kapsamda Türkiye'de yönetim planlarının sadece "Dünya Miras Alanları" için değil, tüm sit alanları için hazırlanması zorunlu hale gelmiştir. Bu kanuna, 2005 yılında Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve

Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile açıklık getirilmiş ve uygulama koşulları belirlenmiştir.

2863 sayılı Kanunda, Yönetim Alanı “...sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler...” olarak; Yönetim Planı ise “...Yönetim Alanı’nın korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planı dikkate alınarak oluşturulan koruma ve gelişme projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar...” olarak tanımlanmıştır.

Yönetim planı, Koruma Amaçlı İmar Planı veya Çevre Düzenleme Projesi dikkate alınarak ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir plan oluşturulması amacıyla yapılmaktadır.

Kanunda yapılan değişiklik neticesinde yasal mevzuatta yer alan yönetim planının hazırlanması, değerlendirilmesi, onaylanması ve denetlenmesinin sağlanması amacı ile Kanunda bir de organizasyon yapısı öngörülmüştür. Bu yapı içinde Alan Başkanı, Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi gibi görev tanımları yapılmıştır.

Kanunda, danışma kurulunun alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşarak hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla kurulması öngörülmektedir.

Ülkemizde yönetim planları daha çok korunan kültürel alanlar için yapılmış, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan alanlardan sadece İstanbul Tarihi Yarımada için Yönetim Planı hazırlanmıştır. Ayrıca, Edirne Selimiye Camii Külliyesi Yönetim Planı ile Bursa (Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyesi) ve Cumalıkızık Yönetim Planları da bulunmaktadır. Bunun dışında, korunan doğal alanlar ölçeğinde hazırlanan Yönetim Planları arasında 1997 yılında hazırlanan ancak hiçbir zaman uygulamaya koyulamayan ve bu çalışmanın örneklem alanı olan Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı ile 2013 yılında hazırlanan Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı yer almaktadır.

3.2. Alan Yönetimi ve Yönetim Planındaki Genel Ölçütler

Tezin bu bölümünde yönetim planına ilişkin ulusal ve uluslararası yazında ele alınan genel ölçütlere değinilecektir. Bu ölçütler tezin örnek alanında ele alınan yönetim planının irdelenmesine olanak sağlayacaktır.

Yönetim planının irdelenmesine yönelik ölçütler şu şekilde belirlenmiştir:

- Yönetim ve Organizasyon

Yönetim ve Organizasyon, Yönetim Planı'nın hazırlanması, uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve denetlenmesi süreçlerini içeren yönetim sisteminin organizasyonunu tanımlamaktadır. Burada tanımlanan alt göstergeler:

- Kurumlar arası Koordinasyon
 - Uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar (Aktörler ve Paydaşlar)
- Eşgüdüm
- Yasal Mevzuat

Bu çerçevede ele alınacak noktalar;

Yönetim Planı'nın başarıyla uygulanması için Koruma ve geliştirme süreçlerinde Alan'la ilgili tüm paydaşlar arası ve kurumlar arası eşgüdüm, iletişim ve sürekli katılımın sağlanması (Yetki ve sorumluluk sahibi kurumlar, kuruluşlar, uzman STK'lar ve meslek odaları, özel sektör, sivil toplum) ve kamu ile sorumluluk paylaşımının yapılması,

İlgili kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılacak etkin bir bilgi sisteminin sağlanması,
Yönetim Planı'nın sürekliliğini sağlayacak hukuki altyapının sağlanması,
Yönetim Planı Alanı'ndaki ilgili tüm kurum ve kuruluşların bağlı oldukları mevzuat arasında eşgüdümün sağlanması,
Yönetim Planı sınırları içinde yetkili olan kurumların görev alanlarında bağlı oldukları mevzuatlar arasındaki çakışmaların; benzerlik, farklılık, uyumsuzluk, eksikliklerin giderilmesinin sağlanması,
Yönetim Planı Alanı ile ilgili koruma mevzuatındaki eksikliklerin/sorunların giderilmesinin ve gerektiği hallerde mevzuat önerileri geliştirilmesinin sağlanması,
Bu kapsamda Danışma Kurulu'nun oluşturulması.

- Katılım Kapasitesi
 - Eğitim Bilinçlenme ve Katılım
 - Kamu bilincinin artırılmasına yönelik programlar
 - Katılımlı Planlama yaklaşımı

Bu göstergelerde ele alınacak noktalar;

Şeffaf, açık ve katılımcı planlama yapılması,

Planı'nın başarıyla uygulanması için Yönetim Alanı ile ilgili Koruma, planlama ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşların eşit ve şeffaf katılımının sağlanması,

Toplumsal bilinçlendirme programlarının geliştirilmesi,

Alandaki yaşayanların, çalışanların ve kullanıcıların bilgi altyapılarının geliştirilmesi,

Yönetim Katılımının ölçülmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili bir sistemin kurulması.

- Uygulanabilirlik Kapasitesi
 - Gerçekleştirme
 - Finansal Kaynaklar (Ulusal, Uluslararası, Özel Sektör, Sivil Toplum vs.)
 - Bütçe

Bu göstergelerde ele alınacak noktalar;

Yönetim Planı uygulama sürecinde yeterli kaynak sağlanması,

Projenin yürütülmesinde mali kaynakların hangi kurum veya kurumlardan karşılanabileceğine ilişkin bir çerçeve belirlenmesi.

- Uygulama Süreci
 - Çalışma Programı (Etaplama)
 - Uygulamaların Denetimi / İzleme

Bu göstergelerde ele alınacak noktalar;

Planlama çalışmalarında aşırı yükleme getirmeyen işlevlerin seçilmesi,

Planlamanın evrensel değerdeki hukuk normlarında insanların barınma, yaşam ve mülkiyet haklarına saygılı olunması,

Planlama kararlarına ve öngörülen sürelerle sadık kalınması,

Uygulama süreci etaplarının belirlenmesinde, tüm projelerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, projeler arasındaki ilişkiler, projelerce gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyetler ve proje süreleri açısından irdelenmesi, projelerin kısa, orta ve uzun erimli olarak etaplanması,

Yönetim Planı'nın uygulama sürecinde izleme mekanizmalarının geliştirilmesi,

- Güncellenebilirlik
 - Gözden Geçirme ve Değerlendirme
 - Güncelleme

Bu göstergelerde ele alınacak noktalar;

Yasal, yönetsel, kurumsal ve planla ilgili uygulama süreci ve uygulanabilirlik kapasitesi açısından gerekli güncellemelerin yapılması,

Alan'ın verilerine dayalı olarak Alana ilişkin Yönetim Planı'nın gözden geçirme ve güncelleme sürecinin tasarlanması,

Yönetim Planı'nın uygulama sürecinin izlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde, ilgili mevzuat gereği, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun oluşturulması.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

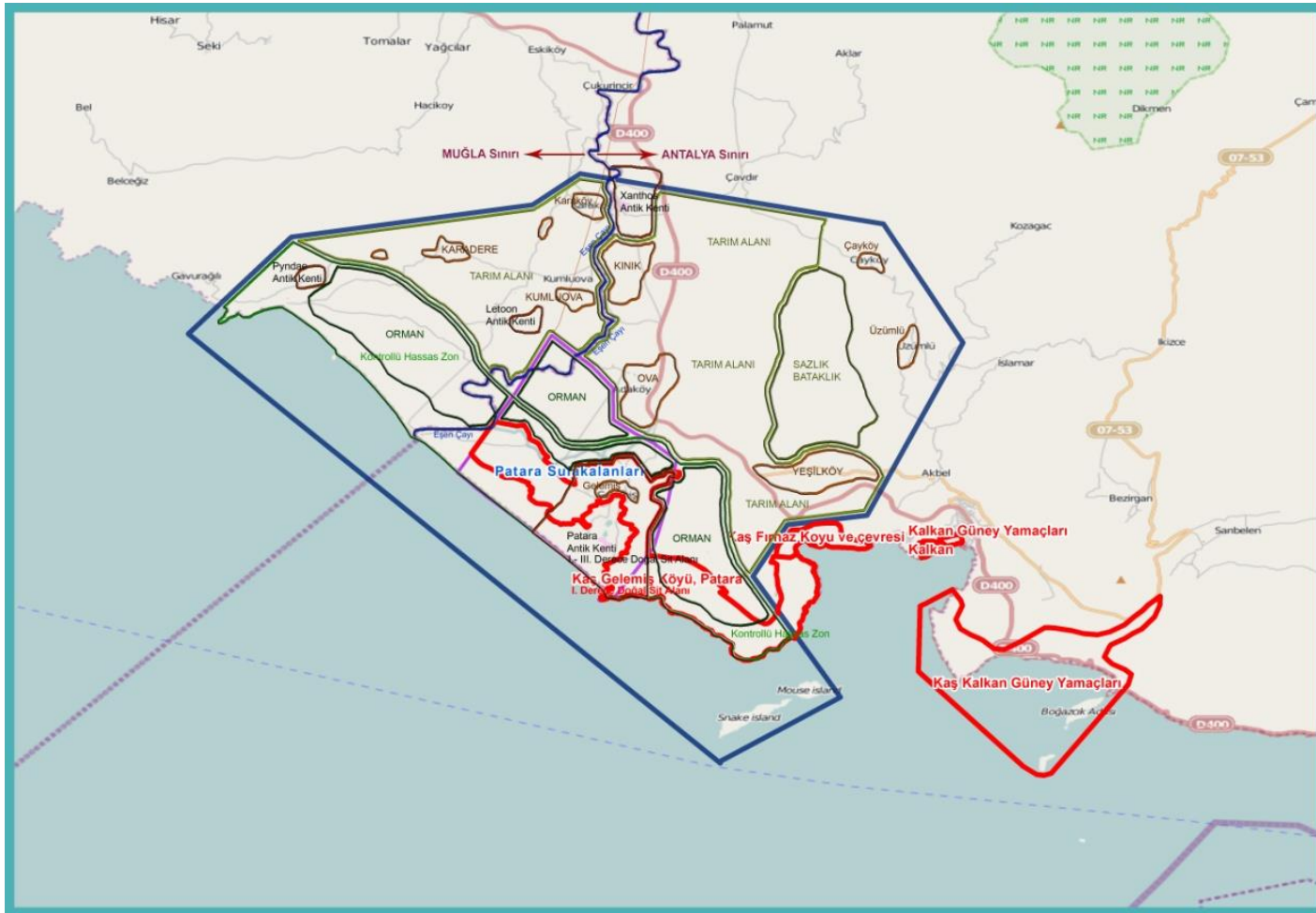
4.1. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının İrdelenmesi

4.1.1. Araştırma Alanı ve Özellikleri

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇK), Türkiye'nin güneybatı kesiminde, idari olarak bir kısmı Antalya İli Kaş İlçesi, diğer kısmı ise Muğla İli Fethiye İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Bölge, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak 18.10.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilmiştir. Özel koruma alanı olarak listede yer alan Patara, IUCN listesinde Kategori IV'e karşılık gelmektedir.

Bölgenin büyüklüğü yaklaşık 193 km² olup, boyu 19 km, genişliği ise 10 km'dir. Patara ÖÇK bölgesi sınırlarına Antalya İlinde Kınık ve Ova Beldeleri ile Gelemiş, Üzümlü ve Çayköy, Muğla İlinde ise Kumluova, Karadere ve Karaköy yerleşimleri girmektedir.

Bölge'nin güneydoğu-kuzeybatısında, Akdeniz'in hemen gerisinde, yer yer 500 metre genişliğe ulaşan ve yaklaşık 18 km uzunluğundaki Patara Kumulu yer almaktadır. Davlun Tepesinin eteklerinden başlayan bu sahil, Fırnaz iskelesine ve Kalkan'a dek yer yer koylardan oluşmuş doğal bir zenginliktir. Bölgenin bir diğer önemli coğrafi elemanı ise Patara Kumsalı kesiminde alüvyonel birikintiyi sağlayan ve kumulun hemen ortasından Akdeniz'e dökülen Eşen Çayıdır. Bu çay aynı zamanda Antalya ve Muğla illerinin sınırını da oluşturmaktadır.

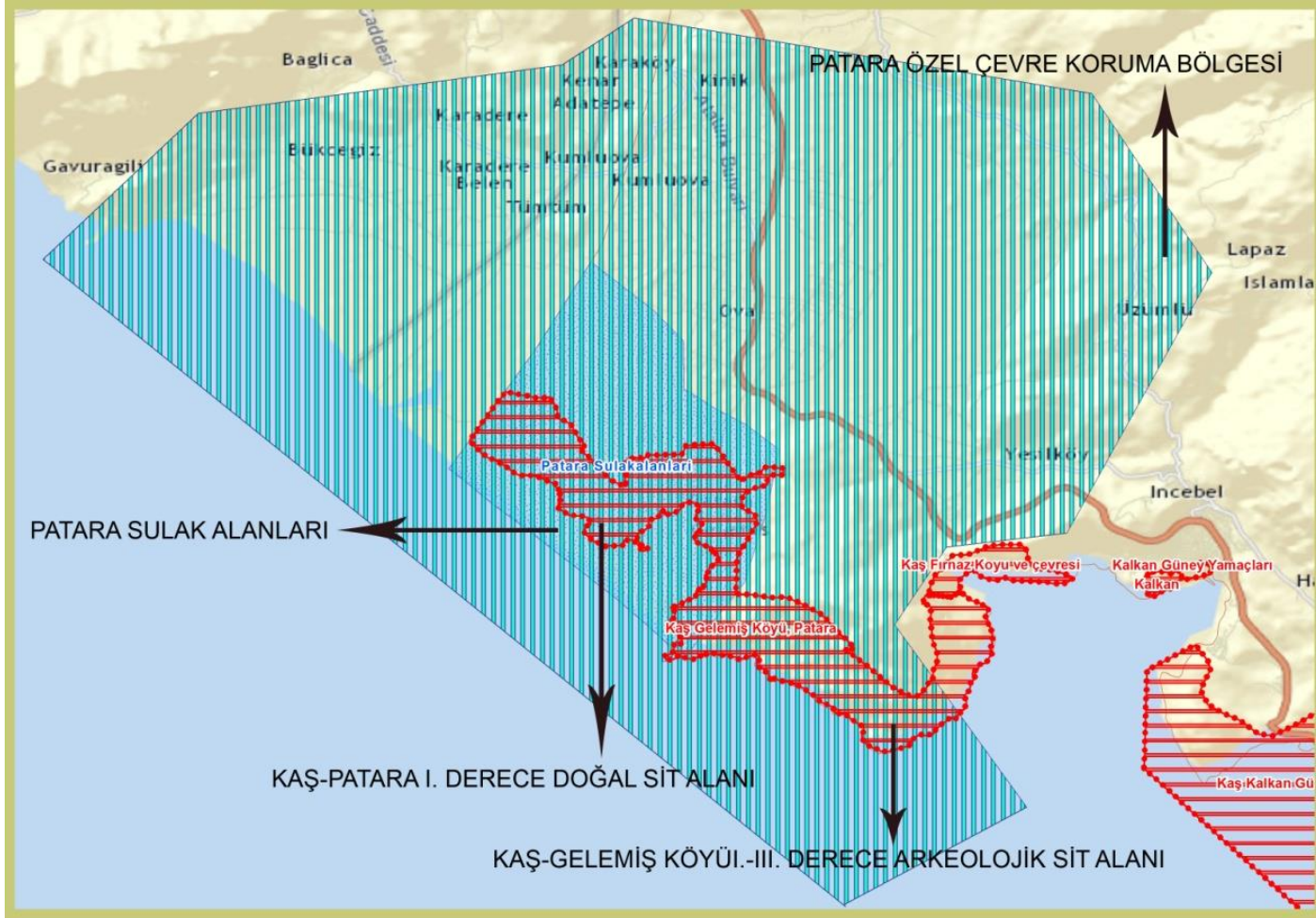

Bölgede DSİ kurutma kanallarıyla kurutulmuş Ova Gölü bulunmaktadır. Gelemiş Köyü civarında oluşan bataklık, yağışlı dönemde bir göl halini almaktadır. Patara Antik Kenti'nin orta kesimlerinde bataklığa dönüşmüş olan Gelemiş Gölü hem Antik Kent kalıntılarını hem de özel bir ekosistemi içermesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Düzlükler; doğuda günümüzde kısmen kurutulmuş bulunan "Ova Gölü" ile son bulmaktadır.

Bölge'nin Akdeniz kıyısı dışındaki tüm yönlerdeki çeperi hafif eğimli yamaç alanlardan oluşmaktadır. Planlama alanında kentsel nitelikte büyük yerleşme birimleri bulunmamaktadır. Bölgede kırsal yerleşme deseni hakimdir.

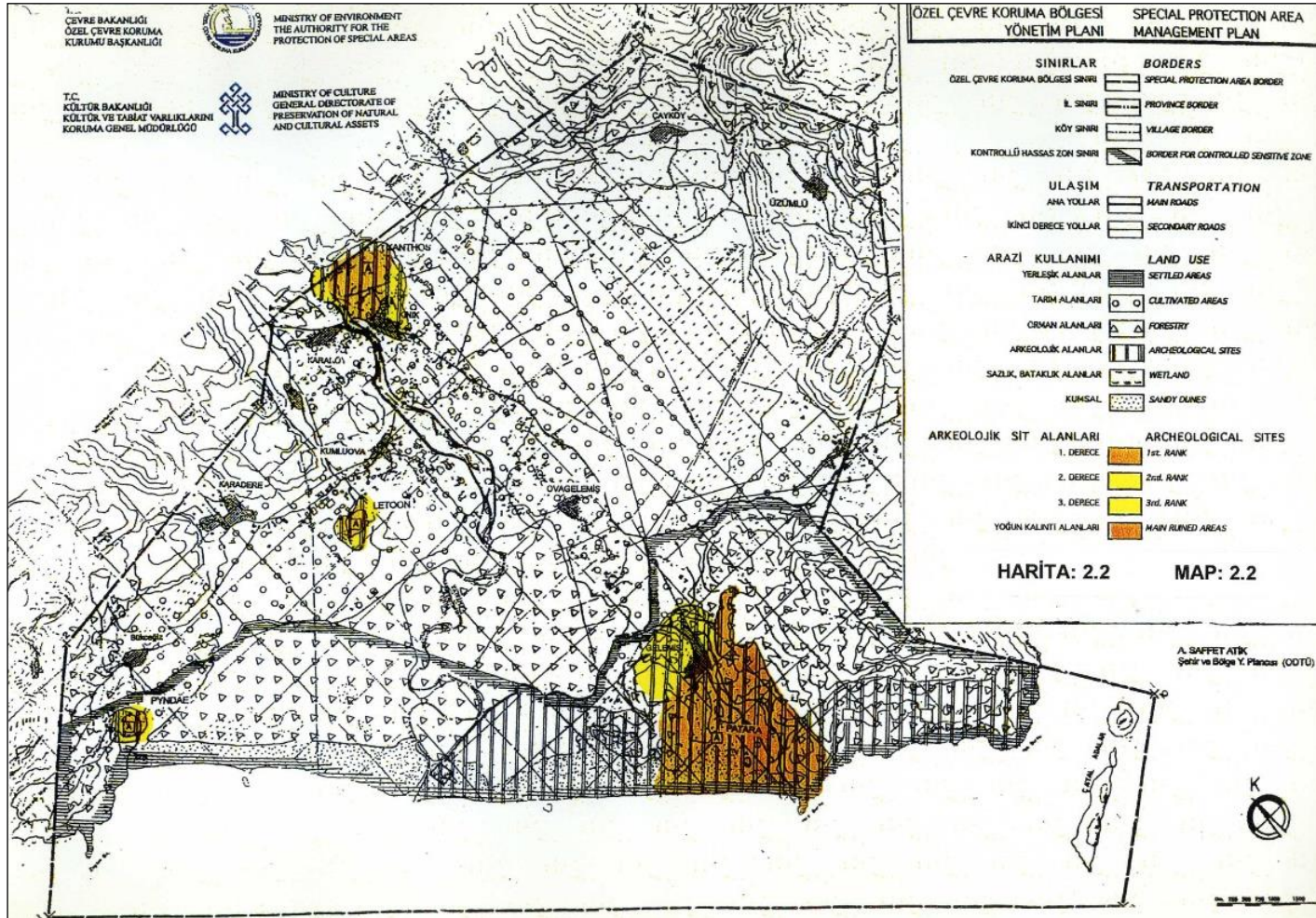
Patara, antik dönemde bir Likya kentidir ve Likya Birliğinin başkentliğini yapmıştır. Likya birliğinin üç oy hakkına sahip altı kentinden biri ve belki de en önemlisidir. Likya birliği toplantıları kentte bulunan birliğin meclis binasında yapılmaktaydı. Patara, Roma döneminde de çok önemli bir kent olmuş ve Likya-Pamphilya eyaletlerinin başkentliğini yapmıştır. Patara limanı, hububat deposu ve sevki açısından önem taşımıştır, bu nedenle doğu Akdeniz'de bulunan 3 hububat deposundan biri (Granarium) Patara'da bulunmaktadır. Bizans döneminde de gelişmesini sürdüren kent, Hristiyanlarca da önemli sayılmıştır. 400 metre genişliğinde ve 1600 metre derinliğindeki Patara limanının kumla dolmaya başlaması ve teknelerin yanaşmakta güçlük çekmeleri, Patara'nın giderek önemini yitirmesine neden olmuş, rüzgarın savurduğu kumlar zamanla limanı doldurmuş ve kenti büyük ölçüde örtmüştür. Kent günümüzde halen arkeolojik kazıların devam ettiği önemli bir antik kent olma özelliğini korumaktadır.

Patara kumsalı, deniz kaplumbağalarının (Caretta caretta) I. derece önemli yumurtlama kumsalıdır ve Akdeniz sahillerinin ülkemizdeki en uzun kumsalı olma özelliğine sahiptir. Sabit ve hareketli kum tepelerinde bulunan kumul vejetasyonu birçok endemik bitki türü içermekte, kumulun gerisinde orman alanları bulunmaktadır. Akdeniz'den yamaç alanlara geçişte en önemli öge zengin tarım topraklarını oluşturan alüvyonel düzlüklerdir.

Şekil 4.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi ve korunan alanlar

Patara ÖÇK Bölgesinde, bu korunmaya değer doğal zenginliklerinin yanında Antalya İli, Kaş İlçesi, Gelemiş Köyü sınırları içerisinde bulunan ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun 8.9.1978 tarih ve A-1292 sayılı kararı ile tescil edilen *Patara Antik Kenti*; Antalya İli, Kaş İlçesi, Kınık Beldesi sınırları içerisinde bulunan ve Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.07.1992 tarih ve 1521 sayılı kararıyla tescil edilen *Ksanthos Antik Kenti* ile Muğla İli, Fethiye İlçesi, Kumluova Beldesinde yer alan ve Ksanthos ile birlikte Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) tarafından 9.12.1988 tarih ve 484 liste sıra numarası ile kültürel miras olarak "UNESCO Dünya Miras Listesi"ne alınan *Letoon Antik Kentleri* yer almaktadır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Patara ÖÇK Bölgesi arkeolojik sit alanları (Çevre Bakanlığı vd, 1997)

Patara Antik Kenti

Likya'nın en önemli ve en eski şehirlerinden biridir. Likya Birliği'nin başkentliğini yapmıştır. Likya birliğinin üç oy hakkına sahip altı kentinden biri ve belki de en önemlisidir. Antik dönemde, Likya birliği toplantıları kentte bulunan birliğin meclis binasında yapılmıştır. Hititçe'de Patara, Likya dilinde Patara olarak anılan kentin MÖ 8. yüzyılda var olduğu yapılan kazılar sonucu ele geçen somut verilerle kesinleşmiştir ve İskender'in kuşattığı kentler arasında yer aldığı bilinir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Patara>).

Kent İ.Ö. 3. Yüzyıl ile birlikte Ptolemaios egemenliğine girmesiyle Likya'nın önder kenti konumuna gelir. İ.Ö. 2. Yüzyılın hemen başında Likya'nın Seleukos Krallığı tarafından kontrol edilmeye başlamasıyla Patara Likya Birliğinin başkenti olur. İ.S. 43 yılında İmparator Claudius ile birlikte Likya bir Roma Eyaleti olur. İ.S. 74 yılında İmparator Vespasian tarafından Likya ile Pamphilya birleştirilerek tek bir eyalet haline getirilirken Patara'nın başkentliği devam eder. Bu önemini bütün Ortaçağ boyunca sürdüren Patara, kente Türklerin gelmesiyle de önemli bir merkez olarak günümüze kadar ulaşmıştır (Antalya Valiliği, 2004: 56-57).

400 metre genişliğinde ve 1600 metre derinliğindeki Patara limanının yoğun kum fırtınaları nedeniyle kumla dolmaya başlaması, teknelerin yanaşmakta güçlük çekmelerine, bunun sonucunda da Patara'nın giderek önemini yitirmesine neden olur. Rüzgarın savurduğu kumlar zamanla limanı doldurur ve kenti büyük ölçüde örter. Kentte görülebilecek kalıntıların bir bölümünün kumlar altında kalır. Ancak son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarla kent, üzerini örten kumlardan arındırılarak pek çok yapı gün yüzüne çıkarılmıştır.

Ksanthos Antik Kenti

İ.Ö. 2. Yüzyılda Likya Birliği'nin gerçekleştiği dönemde Ksanthos, Birliğin başşehri durumundadır. Birlik içerisinde üç oy hakkına sahip altı şehirden biridir. Bizans egemenliği sırasında piskoposluk merkezi olan Ksanthos bu dönemde birçok yapıya kavuşur. Kentte ele geçen en eski kalıntılar İ.Ö. 8. yüzyıla kadar gitmektedir. Ancak İ.S. 7. Yüzyıldaki güneyden gelen akınlar şehrin terk edilmesine sebep olmuştur.

1838 yılında İngiliz bilim adamı Charles Fellows tarafından yeniden keşfedilen kente 1838-1844 yılları arasında ilk kazılar yapılmış, bu kazılarda ele geçen pek çok önemli eser yurt dışına kaçırılarak British Museum'da sergilenmeye başlanılmıştır. Sonrasında yapılan arkeolojik kazılar Fransız bir kazı ekibi tarafından yürütülmüştür (Antalya Valiliği, 2004: 32-33).

Letoon Antik Kenti

Kent, Zeus'tan hamile kalan Leto'nun adına kurulmuştur. Kentte en eski yerleşim izleri İ.Ö. 7. yüzyıla kadar gitmektedir. Kalıntılar ve ele geçen kitabeler buranın dinsel ve politik bir alan olduğunu göstermektedir. Ören yeri merkezinde yan yana üç tapınak bulunmaktadır. Bunlardan en kuzeydeki Leto, ortadaki Artemis, güneyindeki Apollon'a adanmıştır. Tapınakların güneybatısında bir çeşme, hemen doğusunda kilise yer almaktadır. Kentin kuzeyinde Stoa ile arkasını kısmen doğal yamaca dayamış Helenistik Döneme ait tiyatro bulunmaktadır. Letoon M.S. 7. yüzyılda terk edilmiştir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Letoon>).

4.1.2. Araştırma Alanının Kurumsal Yapılanması

Birçok korunan alan niteliğinin bir arada bulunduğu Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi çeşitli kurumların ve farklı mevzuatların yetki sahası içerisindedir. Alanın özel çevre koruma bölgesi olması nedeniyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, alanda yer alan arkeolojik sit alanlarından dolayı Kültür ve Turizm Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı, doğal sit alanlarından dolayı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve taşra teşkilatı olan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile bu Müdürlük bünyesinde çalışmalarını sürdüren Antalya Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu, sulak alan olması nedeniyle Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü VI. Bölge Müdürlüğü yetkili olup her kurum kendi mevzuatı çerçevesinde çalışmalarını yürütmektedir.

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi aynı zamanda doğal ve arkeolojik sit alanlarını da içermesi nedeniyle 23.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gereği bu alanların tescili ve yapılacak her türlü uygulama için sorumlu idare Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı olarak çalışan ve taşrada teşkilatlanmış olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları iken doğal sit alanları 04.07.2011 tarih ve 27984 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 644 sayılı 'Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' doğrultusunda kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkisi altına alınmış olup arkeolojik sit alanlarındaki yetki ve sorumluluk Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde devam etmektedir.

Patara'nın da içinde bulunduğu bölge, 08.01.1990 tarih ve 90/77 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi" (ÖÇKB) olarak belirlenmiş; 02.03.1990 tarih ve 20449 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Özel Çevre Koruma Bölgelerinden sorumlu kurum olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ilk kurulduğu yıllarda doğrudan Başbakanlığa bağlı bir kurum iken 1990'ların sonuna doğru Çevre Bakanlığına, 2000'li yılların başında Çevre ve Orman Bakanlığına ve son olarak da 644 sayılı 'Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' gereği kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi ayrıca "Patara Kıyı Ekosistemleri" olarak Türkiye'nin uluslararası öneme sahip sulak alanları arasında yer almaktadır. Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, 2872 sayılı Çevre Kanununun 9. Maddesi, 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 13. Maddesi, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 4. Maddesine dayanılarak, 3958 sayılı Kanunla uygun bulunan ve 17.5.1994 tarihli ve 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 'Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme Hükümleri'ne paralel olarak hazırlanmış olup 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereği oluşturulan Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü yetki alanı içerisinde bulunmaktadır.

Alanda ayrıca taşra kurumlarının ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğu bulunmakta olup her kurum kendi mevzuatları çerçevesinde işlemlerini yürütmektedir.

Bütün bu doğal, kültürel ve tarihi çeşitlilikleri ve zenginlikleri ile çok yönlü ve kurumlu koruma statüleri içinde Patara ÖÇK bölgesi yetkili kurumlar arasında eşgüdüm sağlayacak ve gelişmeleri yönlendirecek bir oluşumun gerçekleşmesi için yönetim planı hazırlanması karara bağlanmış; yapılan çalışmalar sonucunda 1997 yılında, mülga Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ve Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü başta olmak üzere ilgili diğer bakanlık ve yerel yönetimlerin yönlendirme ve denetimi altında Patara Yönetim Planı hazırlanmıştır. Planın finansmanı METAP ve Avrupa Birliği adına Dünya Bankası tarafından sağlanmıştır (Çevre Bakanlığı vd, 1997).

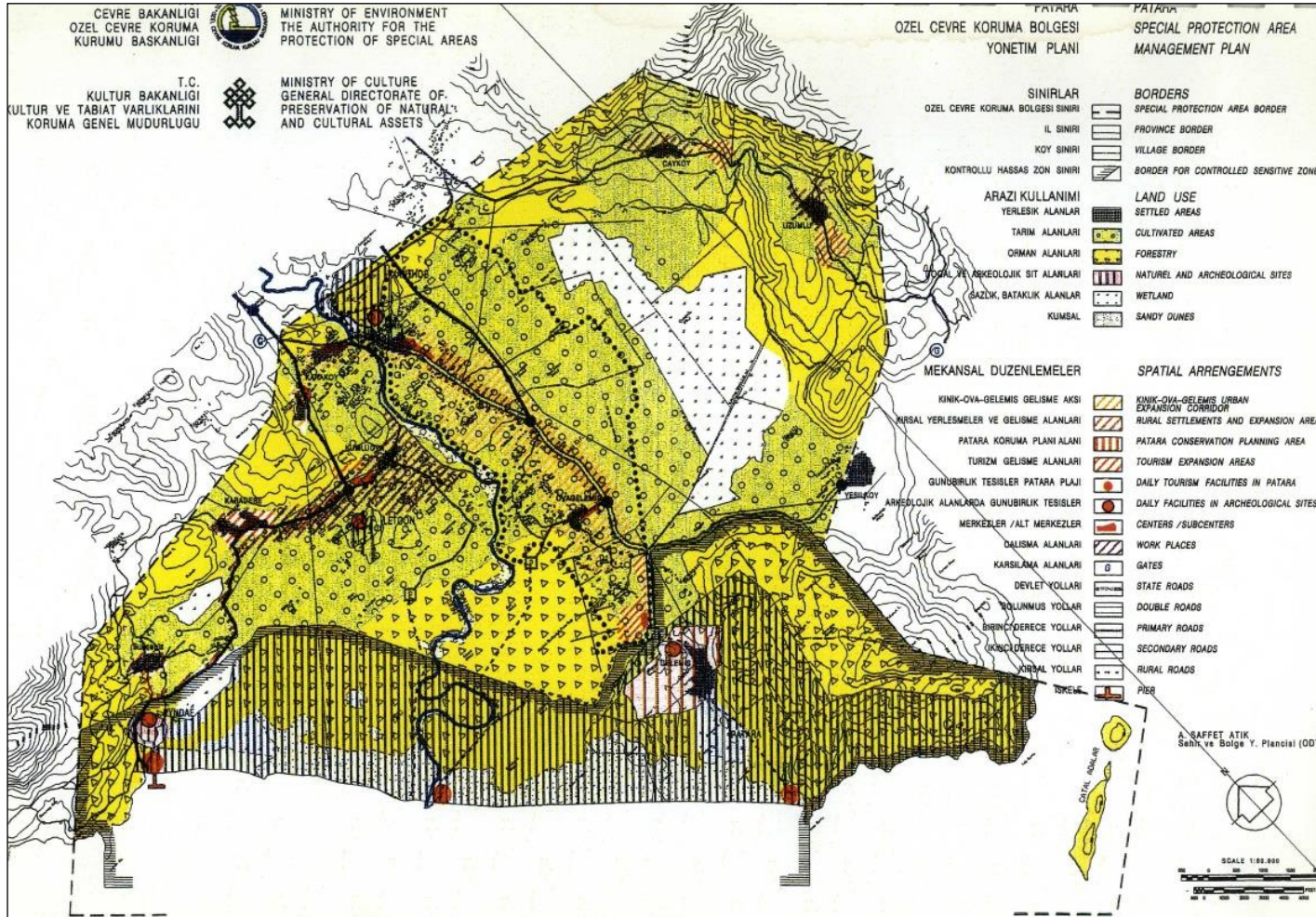
4.1.3. Yönetim Planında Getirilen Öneriler

Patara ÖÇK Bölgesi Yönetim Planı Nihai Raporu giriş bölümünden sonra üç temel başlıkta değerlendirilmiş, bunlardan ilkinde Patara'nın konumu ve ana sorunları üzerinde durularak doğal fiziksel, kültürel miras ile sosyal, ekonomik ve kurumsal yapılar ele alınmıştır. İkincisi, Patara ÖÇK Bölgesi yönetim stratejisini irdeleyerek stratejik hedefler ve sektörel öneriler geliştirilmiştir. Son bölümde ise Patara ÖÇK Bölgesi eylem planları vurgulanmış, bu bağlamda eylem öncelikleri, kurumsal öneriler, maliyetler ve finansmanlar ile çalışmaların izlenmesi, denetlenmesi ve yönlendirilmesi konularına yer verilmiştir.

Patara Yönetim Planında getirilen *eylem planı*, mekânsal olarak üç ana ve farklı kullanım alanı öngörmektedir. Bunlar; *koruma bölgesi*, sürdürülebilir gelişme bölgesi ve gelişme bölgesidir. Koruma bölgesi, doğal ve kültürel değerlerin yoğunlaştığı kıyı kesiminin mutlak korunmasını öngörmektedir. *Sürdürülebilir gelişme bölgesi*, nüfusun ve tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı koruma bölgesinin arkasında kalan bu kuşakta varolan kültürel ve doğal değerlerin korunması kaydı ile genelde koruma/kullanma dengesi kurulmasını öngören alanlar olarak tanımlanmıştır.

Gelişme bölgesi ise, sürdürülebilir gelişmenin arkasında yer alan bu kesimin yamaç alanlardan oluştuğu ve bölgenin en gelişmiş yerleşmelerini barındırdığı, kültürel ve doğal değerlerin en az bulunduğu bu kesimin alternatif yerleşme ve turizm alanı olarak kullanılmasının ve bu kesimde yapılacak yatırımların özendirilmesinin öngörüldüğü alanlardır (Çevre Bakanlığı vd, 1997).

Buna göre plan çerçevesinde getirilen mekansal düzenlemeler ise Şekil 4.6.'da yer alan plan paftasında görülmektedir.

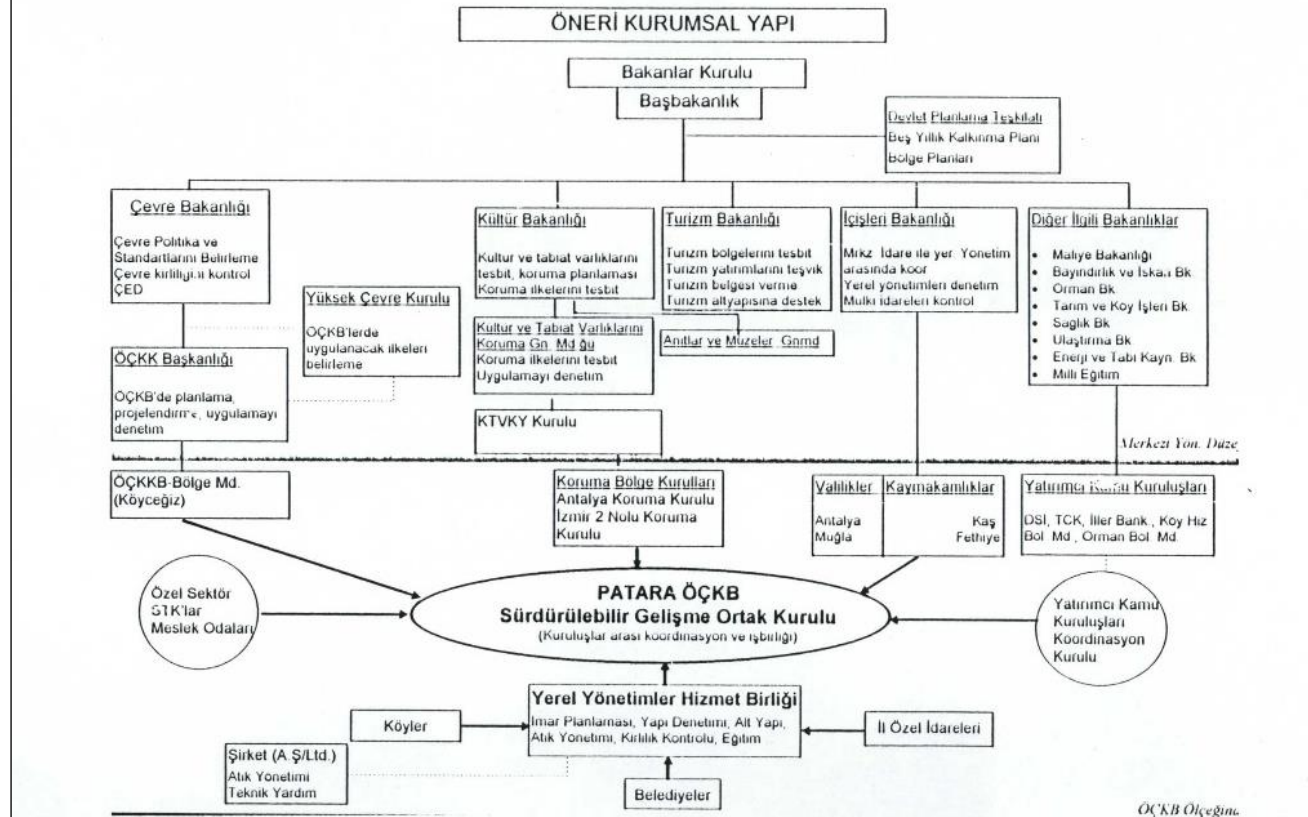
Şekil 4.6. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı mekansal düzenlemeler (Çevre Bakanlığı vd, 1997)

Yönetim planında beş yıllık kısa dönemde öncelikli olarak alınması gerekli önlemlerden bazıları; Patara ÖÇK Bölgesi ile ilgili tüm taraflar arasında eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması, arkeolojik alanların sınırlarının ve derecelerinin kesin olarak tanımlanması ve bu bağlamda Koruma Amaçlı İmar Planının öncelikle sonuçlandırılması, ilgili Bakanlıklar arasında Patara Eşgüdüm Komitesi'nin kurulması, Patara Çevre Koruma Yerel Yönetimler Birliği'nin kurulması, arkeolojik alan yönetiminin gerçekleştirilmesi amacıyla yönlendirici yönetmelik ve uygulama esaslarının yazılması, biyoçeşitlilik açısından önem taşıyan alanların ve endemik türlerin bilimsel araştırmalarının yapılması, belgelenmesi ve tanımının sağlanması, bölgenin kırsal yerleşmelerinin tümünün gelişme planlarının hazırlanması olarak belirlenmiştir.

Yönetim planı ayrıca kurumsal yapıda reformlar da öngörmektedir. Bu bağlamda, merkezi hükümet düzeyinde yapılan "Patara Karar ve Eşgüdüm Komitesi"nin kurulması, bu komitenin üyelerince düzenli aralıklarla yapılacak toplantılarda gündemdeki maddelerin ortaklaşa kararlara bağlanması önerilmektedir. Diğer yandan, il düzeyindeki kamu kurum ve kuruluşları arasında özellikle yatırımlar konusunda eşgüdümü sağlayacak "Patara Ortak Gelişme Kurulu"nın oluşturulması ve yerel düzeyde Patara ÖÇK Bölgesinde yer alan tüm yerel yönetimlerin yer alacağı altyapı sunumları ve çevre yönetiminden sorumlu "Patara Çevre Koruma Yerel Yönetimler Birliği"nin hayata geçirilmesi belirtilmektedir.

PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ YÖNETİM PLANI NİHAİ RAPORU

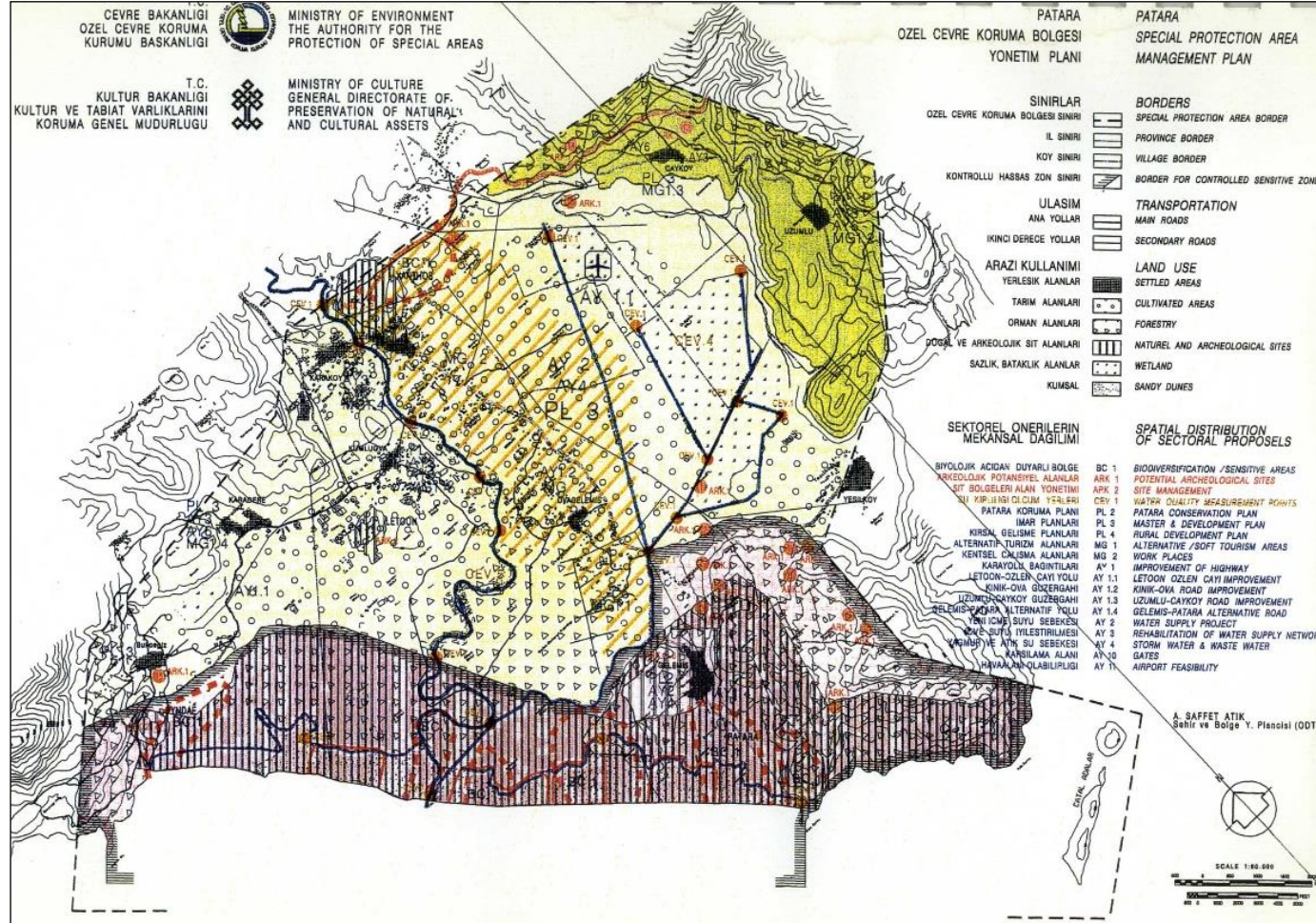
Şema: 4.1. Öneri Kurumsal Yapı

Şekil 4.7. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı öneri kurumsal yapı (Çevre Bakanlığı vd, 1997)

Planın altyapı ve diğ er mali giderleri için mevcut kaynakların daha verimli kullanılması, yeni mali kaynakların harekete geçirilmesi ve belediye mali kaynak yönetiminin güçlendirilmesi önerilmektedir. Bu sürece finansman olanakları bulunan uluslararası ve ulusal kuruluşların da katılımının sağlanması üzerinde durulmaktadır.

Yönetim planı çerçevesinde oluşturulan sektöre raporlarında önerilen mekânsal dağılım ise  ekil 4.8.'de yer alan paftada belirlenmiştir.

Şekil 4.8. Patara ÖÇK Bölgesi yönetim planı sektörel önerilerin mekansal dağılımı (Çevre Bakanlığı vd, 1997)

Patara ÖÇK Bölgesine ilişkin hazırlanan Yönetim Planından sonra Patara Antik Kenti I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve I. Derece Doğal Sit Alanına yönelik hazırlanan ve mülga Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı Antalya Koruma Kurulunun 29.06.2004 gün ve 6349 sayılı kararıyla uygun bulunmuş; plana askı sürecinde yapılan itirazlar, onaylı planda 2B alanlarına yönelik sınırlardaki hatalar, orman lehine sonuçlanan davalar nedeniyle Patara Koruma Amaçlı İmar Planının III. Derece Arkeolojik Sit Alanında kalan kısmı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca yeniden ele alınmıştır. Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca yeniden düzenlenerek 06.03.2008 tarihinde onaylanan koruma amaçlı imar planları Antalya Koruma Bölge Kurulunun 31.10.2008 tarih ve 2772 sayılı kararıyla uygun bulunmuş (Şekil 4.9) olup halen bölgede bu plan doğrultusunda uygulamalarda bulunmaktadır.

Şekil 4.9. Patara koruma amaçlı imar planı (UTTA Ltd. 2006)

4.2. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Belirlenen Ölçütlerle Karşılaştırılması

Yönetim ve Organizasyon

Yönetim Planı'nda "Yönetim ve Organizasyon" sorunlarına bağlı hedefler, stratejiler, eylemler ve bu eylemleri gerçekleştirmesi öngörülen kurum ve kuruluşlar bu başlık altında ele alınmıştır. "Yönetim ve Organizasyon", Yönetim Planı'nın hazırlanması, uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve denetlenmesi süreçlerini içeren yönetim sisteminin organizasyonunu tanımlamaktadır. Bu gösterge, kurumlar arası koordinasyon (uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar; aktörler ve Paydaşlar), eşgüdüm ve yasal mevzuat çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı için saptanan sorunlar, bu sorunlara karşı geliştirilen hedefler ve stratejiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4.1. Yönetim ve organizasyon

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Yönetim Planı Alanı sınırları içinde çok sayıda kurumun plan, proje uygulama yetkisinin olması, yetki alanlarının net olarak sınırlandırılmış olması, yetkili olan kurumlar arasında eşgüdüm olmaması	Yönetim Planı'nın başarıyla uygulanması için Alan'da yetkili olan kurumlar arasında eşgüdümün sağlanması	Yönetim Planı sınırları içinde yetkili olan kurumların görev alanlarındaki çakışmaların/ benzerlik/ farklılık/ uyumsuzluk/ eksikliklerin giderilmesinin sağlanması	Yönetim Planı sınırları içindeki ilgili ve yetkili kuruluşların yetki, sorumluluk ve görev alanlarında çakışmaları/ benzerlik/ farklılık/ uyumsuzluk/ eksiklikleri saptamak	Alan Yönetimi Başkanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi
			Yönetim Planı sınırları içindeki ilgili ve yetkili kuruluşların yetki, sorumluluk ve görev alanlarını tanımlamak		
		Yönetim Planı'nın uygulama sürecinde izleme mekanizmalarının geliştirilmesi	Yönetim Planı Alanı içinde Alan Yönetimi Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'nun düzenli ve verimli çalışmasını sağlamak	Alan Yönetimi Başkanlığı	
			İzleme mekanizmaları oluşturmak		
			İlgili kurum ve kuruluşları bir araya getirecek rutin/düzenli/programlı toplantılar düzenlemek		
			Koruma ve geliştirme süreçlerinde Alan'la ilgili tüm paydaşlar arası ve kurumlar arası eşgüdüm, iletişim ve sürekli katılımı sağlamak		
			Her kurumda Yönetim Planı kararlarının uygulanmasını izleyecek sistemler kurmak		

Çizelge 4.1. Yönetim ve organizasyon (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Yönetim Planı Alanı'ndaki ilgili ve yetkili kurumların mevzuatları arasında uyumsuzluklar olması	Yönetim Planı Alanı'ndaki ilgili tüm kurum ve kuruluşların bağlı oldukları mevzuat arasında eşgüdümün sağlanması	Yönetim Planı sınırları içinde yetkili olan kurumların görev alanlarında bağlı oldukları mevzuatlar arasındaki çakışmaların; benzerlik, farklılık, uyumsuzluk, eksikliklerin giderilmesinin sağlanması	Yönetim Planı Alanı ile ilgili koruma mevzuatındaki eksiklikleri/sorunları tespit ederek giderilmesi için mevzuat önerileri geliştirmek	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alan Yönetimi Başkanlığı	Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi
	Alanda yetkili kurumların bağlı olduğu mevzuatın analiz edilmesi ve geliştirilmesi	Yönetim Planı'nın sürekliliğini sağlayacak hukuki altyapının sağlanması	Bu kapsamda Danışma Kurulu oluşturmak İlgili Kurum ve kuruluşların ortaklığına dayalı yeni bir yerel yönetim modeli kurulması konusunda gerekli yasal düzenlemeleri önermek		

Katılım Kapasitesi

Yönetim Planı'nda "Katılım Kapasitesi" sorunlarına bağlı hedefler, stratejiler, eylemler ve bu eylemleri gerçekleştirmesi öngörülen kurum ve kuruluşlar bu başlık altında ele alınmıştır. "Katılım Kapasitesi", Yönetim Planı'nın başarıyla uygulanması için yönetim alanı ile ilgili Koruma, planlama ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşların eşit ve şeffaf katılımının sağlanması, toplumsal bilinçlendirme programlarının geliştirilmesi, alanda yaşayanların, çalışanların ve kullanıcıların bilgi altyapılarının geliştirilmesi, katılımın ölçülmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili bir sistemin kurulması çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı için saptanan sorunlar, bu sorunlara karşı geliştirilen hedefler ve stratejiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4.2. Katılım kapasitesi

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Koruma, planlama ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşlar arasında etkin ve sürdürülebilir katılım mekanizmalarının kurulmamış olması, yasalarla güvence altına alınmamış olması	Katılım konusunun koruma mevzuatı içinde yer almasının sağlanması	Koruma mevzuatının katılım boyutunu ele alacak şekilde yeniden düzenlenmesi	Katılım konusunun koruma mevzuatı içinde yer alması için öneriler geliştirmek Katılımın sürdürülebilirliğini sağlayacak birimi kurmak ve prensiplerini oluşturmak	İlgili Bakanlıklar, Alan Yönetimi Başkanlığı	Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi
	Koruma, planlama ve uygulama süreçlerinde tüm paydaşların eşit ve şeffaf katılımının sağlanması	Katılımda eşitlik, şeffaflık ve sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasının sağlanması	Tüm paydaşların sürece, etkin eşit ve şeffaf katılımının sağlanması, web sitesinin ve medyanın etkin kullanılması, denetlenebilir bir sürecin oluşturulması için, katılımı ölçmek ve değerlendirmek		
	Yönetim Planı'nın başarıyla uygulanması için Alan ile ilgili tüm paydaşların sürece etkin katılımlarının sağlanması		Yıllık çalışma programı yapabilmek amacıyla paydaşlar arası koordinasyon toplantıları düzenlemek		

Çizelge 4.2. Katılım kapasitesi (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Alan'da karar verici ve uygulamacı kurumlarda çalışanların ve alanda yaşayanların doğal ve kültürel miras ve bu mirasın korunması ile ilgili bilgi birikimlerinin yeterli olmaması	Doğal, tarihi ve kültürel çevreyi bütüncül olarak sürdürülebilir bir yaklaşımla korumak ve yaşatmak	Tüm paydaşların Patara Yönetim Planı hakkındaki bilgisinin ve farkındalığının artırılması	Patara'nın korunması gerekli kültürel ve doğal değerleri ile ilgili tüm paydaşlara katılım yöntemleri konusunda sistematik ve sürekli eğitim programı uygulamak	Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya ve Muğla Valilikleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri	Sivil Toplum Kuruluşları, Odalar, Uluslararası Kuruluşlar (UNESCO, ICROM, ICOMOS, UNDP, WWF)
			Tüm paydaşları Yönetim Planı hakkında bilgilendirmek üzere bilgilendirme ofisleri kurmak, web sayfası düzenlemek, yayınlar yapmak		
			Alan ile ilgili kurumlarda görev yapan yöneticiler ve çalışanlar için Yönetim Planı ve Alanı'nı konu alan eğitim programları geliştirmek ve yürütmek		
	Kamu kurumlarında çalışanların, alanda yaşayanların ve kullanıcıların doğal ve kültürel miras konusundaki bilgi altyapılarının geliştirilmesi ve farkındalığın artırılması	Kamu kurumu yöneticilerinin, çalışanların, öğretmenlerin ve yaşayanların kültür mirası konusunda sistematik olarak bilgilendirilmesi	Kamu kurumu yöneticilerini, çalışanlarını ve öğretmenleri kültür mirası konusunda bilgilendirmek üzere bir eğitim birimi kurmak, bilgilendirme programları hazırlamak		
			Koruma ile ilgili kurum ve kuruluşlarda görevli personel için, ulusal ve uluslar arası düzeyde koruma konusundaki etkinliklere kurum düzeyinde katılımın artırılması		
			İlk ve orta öğrenimde kültürel miras konusundaki bilgi altyapısının güçlendirilmesi için eğitim programları hazırlamak, tanıtım gezileri, kompozisyon ve fotoğraf yarışmaları düzenlemek		
			Kültürel miras ve korunması konusunda Alan'da yaşayan her yaş grubu için eğitim programları oluşturmak, konferans, seminer, müze ve sergileri desteklemek, tanıtım gezileri düzenlemek		
			Kültür mirası konusunda her yaş grubuna uygun görsel ve yazılı materyal üretmek ve dağıtmak		

Çizelge 4.2. Katılım kapasitesi (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Alanda kültürel ve doğal değerlerin korunması ile bütünleştirilmiş, sürdürülebilir bir sosyal ve ekonomik koruma, sağlıklılaştırma yaklaşımının olmaması	Kültürel ve doğal değerlerin fiziki, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte korunmasının, sağlıklılaştırılmasının gerçekleştirilmesi	İlgili tüm kurum ve kuruluşların belirtilen boyutlarıyla araştırma yapmaya, kaynak geliştirmeye, proje üretmeye teşvik edilmesi	Alanda fiziki, sosyal ve ekonomik yapıyı birlikte ele alan plan ve programlar hazırlamak Alanda yer alan arkeolojik mirasın ve doğal değerlerin korunması ve planlaması için araştırma ve uygulama rehberi hazırlamak, bu rehber kapsamında uygulamaları yönetmek	Alan Yönetimi Başkanlığı	Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi
Alanda nitelsiz, boş ve denetimsiz yapıların ve sera gibi tarımsal faaliyetlerin yer alması gibi nedenlerle alanın görsel bütünlüğünün ve algılanabilirliğinin olumsuz etkilenmesi	Alanın görsel bütünlüğünün geliştirilmesi, tarihi ve doğal karakterinin korunması, iyileştirilmesi ve ön plana çıkarılması	Alanın öneminin ve değerinin algılanmasını zayıflatan tüm	İzinsiz uygulamalara yönelik koruma mevzuatına göre cezai yaptırımların ve yargısal denetimin gerçekleştirilmesi	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri	Antalya ve Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Alanda yaşayanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli nitelikte kentsel ve sosyal donatının bulunmaması	Koruma-kullanma dengesini kurularak, sürdürülebilir kentsel çevre kalitesine yönelik, yaşam kalitesinin yükseltmek ve hizmet sunumu etkinliğini	unsurların ortadan kaldırılması	Alanı izinsiz, nitelsiz, boş, atıl ve denetimsiz yapılardan arındırmak, boş yapıları kullanılır hale getirmek Yönetim Alanında alt yapı sorunlarının, çevre kirliliğinin ve donatı eksikliklerinin tespit edilerek bunların giderilmesi için kurumlar arası eşgüdümün sağlanması		

Çizelge 4.2. Katılım kapasitesi (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Kentsel altyapı eksikliği, çevre kirliliği, görsel kirlilik ve bakımsızlık	Doğal çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak	Alanın doğal değerlerinin ön plana çıkarılarak ekoturizmi özendirmek	Alanda yer alan kültür varlıklarının kapsamlı ve sürdürülebilir bir programla bakım ve onarımlarını	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya Büyükşehir Belediyesi	Antalya ve Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
			Çevre bilincinin geliştirilerek, çevre kirliliğini önleyici programların oluşturulması		
			Doğal kaynakların ve kaplumbağa üreme alanlarının korunması konusunda proje geliştirilmesi		
Alanın ziyaretçiler ve kullanıcılar tarafından algılanması için yazılı ve görsel, kolay anlaşılabilir ve ulaşılabilir yeterli dokümanın olmaması	Alan'ın imajı, karakteri, ayırt ediciliği ve estetik kalitesinin tanınması, korunması ve geliştirilmesi	Ulusal ve uluslararası düzlemde Alan'ın imajının güçlendirilmesi ve tanınırlığının artırılması	Ziyaretçiler ve kullanıcılara yönelik Alanın algılanması ve öneminin kavranması için yazılı ve görsel dokümanlar basmak ve bunları yaymak	Kültür ve Turizm Bakanlığı (Tanıtma Genel Müdürlüğü), Antalya ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri, Antalya ve Muğla Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri	Sivil Toplum Kuruluşları, Odalar, Vakıflar (Çekül gibi), Özel Sektör ile Uluslararası Kuruluşlar (UNESCO, ICROM, ICOMOS, UNDP, WWF)

Uygulanabilirlik Kapasitesi

Yönetim Planı'nda "Uygulanabilirlik Kapasitesi" sorunlarına bağlı hedefler, stratejiler, eylemler ve bu eylemleri gerçekleştirmesi öngörülen kurum ve kuruluşlar bu başlık altında ele alınmıştır. "Uygulanabilirlik Kapasitesi", Yönetim Planı'nın uygulama sürecinde yeterli kaynak sağlanması, projelerin yürütülmesinde mali kaynakların hangi kurum veya kurumlardan karşılanabileceğine ilişkin bir çerçeve belirlenmesi konuları kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı için saptanan sorunlar, bu sorunlara karşı geliştirilen hedefler ve stratejiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4.3. Uygulanabilirlik kapasitesi

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Alandaki uygulamaları gerçekleştirmek için sürdürülebilir bir finansal modelin olmaması	İlgili kurum ve kuruluşların eşgüdümü ile katılımlı ve sürdürülebilir bir finans modelini oluşturmak	Plan ve projeler ile diğer uygulamaların yürütülmesinde mali kaynakların hangi kurum veya kurumlardan karşılanabileceği ne ilişkin bir çerçeve belirlenmesi	Bakanlıklar, belediyeler ve üniversitelerden finansal ve teknik desteğin sağlanması	İlgili Bakanlıklar, Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Üniversiteler	Sivil Toplum Kuruluşları, Odalar, Vakıflar (Çekül gibi), Özel Sektör ile Uluslararası Kaynaklar (UNESCO, ICROM, ICOMOS, UNDP, WWF)
			Bölgenin, ekonomik yapısının düzenlenmesine katkı sağlamak amacı ile uzman kuruluşlar ve yerel halk ile kurumsal anlayışın arttırılmasına ve mekana uygun ticari işlevlerin belirlenmesine yönelik yapılanmanın geliştirilmesi		
			Oluşturulacak finans modeli içinde kültürel ve sanatsal etkinliklerle ilgili hibe ve sponsorluk imkanlarının sağlanması		

Çizelge 4.3. Uygulanabilirlik kapasitesi (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Alan'ın tüm kültür varlıklarının ve doğal değerlerin etkin olarak korunması için mali kaynak yaratılmaması ve yaratılan kaynakların verimli olarak kullanılamaması	Yönetim Planı uygulama sürecinde yeterli kaynak sağlanması	Yönetim Planı uygulama sürecinde kaynak araştırması yapılması ve sağlanan kaynakların yönetiminin etkinleştirilmesi ve verimli kullanımının sağlanması	Uluslararası yeni kaynakları araştırmak ve Patara'ya aktarılmasını sağlamak Koruma ve sağlıklılaştırma uygulamalarına yönelik uygun finansman modellerini geliştirmek Mülk sahiplerini ve özel sektörü koruma ve sağlıklılaştırma yatırımları yapmaya teşvik etmek, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasına yönlendirmek	Başbakanlık, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi	Sivil Toplum Kuruluşları, Odalar, Vakıflar (Çekül gibi), Özel Sektör ile Uluslararası Kaynaklar (UNESCO, ICROM, ICOMOS, UNDP, WWF)

Uygulama Süreci

Yönetim Planı'nda "Uygulama Süreci" sorunlarına bağlı hedefler, stratejiler, eylemler ve bu eylemleri gerçekleştirmesi öngörülen kurum ve kuruluşlar bu başlık altında ele alınmıştır. "Uygulama Süreci", planlama kararlarına ve öngörülen sürelerle sadık kalınması, uygulama süreci etaplarının belirlenmesinde, tüm projelerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, projeler arasındaki ilişkiler, projelerce gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyetler ve proje süreleri açısından irdelenmesi, projelerin kısa, orta ve uzun erimli olarak etaplanması, Yönetim Planı'nın uygulama sürecinde izleme mekanizmalarının geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı için saptanan sorunlar, bu sorunlara karşı geliştirilen hedefler ve stratejiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4.4. Uygulama Süreci

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Uygulamalardaki denetim eksikliği	Alanda yetkili kurumlar arasındaki mevcut örgütlenmenin analiz edilmesi ve geliştirilmesi	Paydaşlar arasında iletişim platformu kurulması sağlanarak çalışmalardaki kurumlar arası koordinasyonun ve işbirliğinin artırılması, izleme ve denetleme mekanizmasının geliştirilmesi	Yönetim planının izlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun oluşturulması	Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, KUDEB	Antalya ve Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri
			Uygulamaların izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'nca belirlenecek izleme ve denetim birimi oluşturulması		
	Kurumlarca alanlarda yürütülen her türlü uygulama çalışmasının interaktif harita üzerinde belirli periyotlarda (aylık, üç aylık, altı aylık vb.) çalışma programlarına göre işlenmesi için bir sistem oluşturulması				
	Alanda bakım ve basit onarımlar için sorumlu kurum ve kuruluşların saptanması, buna yönelik interaktif kontrol ve iletişim çizelgesinin oluşturulması				

Çizelge 4.4. Uygulama Süreci (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Uygulamaların etkin ve zaman tanımlı olmaması, bürokrasinin ağır işlemesi	Planlama kararlarına ve öngörülen sürelerle sadık kalınması	Uygulamaların zamanında hayata geçirilebilmesi için yasal ve yönetsel araçların doğru kullanılmasının sağlanması	Yönetim Planına işlerlik kazandırılması, var olan yasal yetkilerin etkin olarak kullanılması	İlgili Bakanlıklar, Alan Yönetimi Başkanlığı, Antalya ve Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri	Antalya ve Muğla Büyükşehir Belediyeleri, KUDEB

Çizelge 4.4. Uygulama Süreci (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Alanda plan bütünlüğünün sağlanamaması ve birbirinden bağımsız uygulamalar yapılması	Yönetim Planı ile ilgili planlama ve projelendirme çalışmaları arasında eşgüdümün sağlanması ve plan bütünlüğünün oluşturulması	Planlama ve projelendirme süreçlerinin ilgili kurumlar arası katılımlı ve şeffaf süreçler içerisinde gerçekleştirilmesi	Patara'da planlamadan ve uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşların koruma ve planlama ile ilişkili kurumsal strateji ve politikalarını tartışmak ve planlama faaliyetleri hakkında bilgi paylaşımını sağlamak üzere periyodik çalışma toplantıları gerçekleştirmek	Alan Yönetimi Başkanlığı, (veya Danışma Kurulu), bünyesinde oluşturulacak komisyon	Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, KUDEB
	Çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesinin sağlanması		Planlamadan ve uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar arasında düzenlenecek periyodik toplantıları raporlamak ve Alan Yönetimi Başkanlığı aracılığıyla kamuoyu ile paylaşmak		
			Uygulama süreci etaplarının belirlenmesinde, tüm projelerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, projeler arasındaki ilişkiler, projelerce gerçekleştirilmesi öngörülen faaliyetler ve proje süreleri açısından irdelenmesi, projelerin kısa, orta ve uzun erimli olarak etaplanması		

Güncellenebilirlik

Yönetim Planı'nda "Güncellenebilirlik" sorunlarına bağlı hedefler, stratejiler, eylemler ve bu eylemleri gerçekleştirmesi öngörülen kurum ve kuruluşlar bu başlık altında ele alınmıştır. "Güncellenebilirlik", yasal, yönetsel, kurumsal ve planla ilgili uygulama süreci ve uygulanabilirlik kapasitesi açısından gerekli güncellemelerin yapılması, Alan'ın verilerine dayalı olarak alana ilişkin Yönetim Planı'nın gözden geçirme ve güncelleme sürecinin tasarlanması, Yönetim Planı'nın uygulama sürecinin izlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde ilgili mevzuat gereği, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun oluşturulması çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı için saptanan sorunlar, bu sorunlara karşı geliştirilen hedefler ve stratejiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4.5. Güncellenebilirlik

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Yasal, yönetsel ve kurumsal yapılanmanın sürekli değişiyor olması	Alanda yetkili kurumlar arası koordinasyonun sağlanarak bu alanları kapsayan yönetim alanı sınırlarının belirlenmesi ve alana özgü yönetim modelinin ve buna bağlı yasal altyapının oluşturulması	Yasal, yönetsel ve kurumsal yapılanmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması	Yasal, yönetsel ve kurumsal değişiklikler doğrultusunda gerekli güncellemelerin yapılması	İlgili Bakanlıklar, Alan Yönetimi Başkanlığı	Antalya Valiliği, Muğla Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi

Çizelge 4.5. Güncellenebilirlik (devam)

SORUN	HEDEF	STRATEJİ	EYLEM	SORUMLU KURUM	DİĞER KURUMLAR
Korunacak alanlarda Koruma Amaçlı İmar Planlarının eski, yetersiz ve gelişen günün ihtiyaçlarını karşılayamıyor olması	Koruma Amaçlı İmar Planlarının yeniden revize edilmesinin sağlanması	Yönetim Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planının gözden geçirilerek güncelleme sürecinin tasarlanması	Yönetim planı kararlarının üst ve alt ölçekli planlara yansıtılması	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alan Yönetimi Başkanlığı	Antalta ve Muğla Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Şube Müdürlükleri, Antalya ve Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri
Koruma ve geliştirme kararlarının uygulanmaması	Koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlamak		Yönetim Alanının yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren Yönetim Planının her beş yılda bir gözden geçirilmesi ve revize edilmesi		
Bütüncül bir koruma planı yapımı ile ilgili kurum ve kuruluşların ortak veri tabanının olmaması, birbirleri ile uyumlu standart verilere ulaşılamaması			Alanla ilgili Koruma Amaçlı İmar Planlarının, Yönetim Planı kararları ile uyumunun sağlanması için revize edilmesi		

4.3. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Uygulanmama Nedenleri

Yukarıda karşılaştırılan genel ölçütler doğrultusunda Patara Yönetim Planındaki eksik noktalar tespit edilerek, bu eksikliklerin ve planın uygulanamamasının nedenleri tartışılmadan önce alana ilişkin SWOT analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.6. SWOT analizi

GÜÇLÜ YANLAR (Strengths)	ZAYIF YANLAR (Weaknesses)
• Zengin doğal, kültürel ve fiziki yapısı • Dünyaca tanınan ve değer verilerek koruma altına alınan nitelikli alanlar olması • Likya Birliğinin Başkentliğini yapmış olan ve Likya Birliği toplantılarının yapıldığı Meclis Binasının bulunduğu Patara Antik Kenti'nin bu bölgede yer alması • Farklı uygarlıkların merkezi olması, tarih ve kültür birikimini bir arada barındıran anıtsal yapıların mevcudiyeti, zengin kültürel mirası • Bölgenin ormanlar, hassas ekolojik zonlar, sulak alanlar, su havzaları ve akarsular ile kıyı gibi doğal kaynaklar bakımından zengin olması • Bölgede sulak alan, tabiat parkı, tabiatı koruma alanları gibi farklı koruma alanlarının bulunması • Endemik bitki türleri açısından zengin, önemli bir flora ve faunaya sahip olması, eşsiz plajının kaplumbağa yuvalama alanı olarak önemli olması • Doğal ve ekolojik çevrenin bozulmadan varlığını sürdürebilmiş olması • Kültür turizmi açısından önemli bir merkez olması • Halen devam etmekte olan arkeolojik kazı çalışmaları ve restorasyon uygulamaları • Birden fazla koruma statüsüne sahip önemli bir alan olması • UNESCO Dünya Miras Alanları Listesine aday olacak birikiminin bulunması • Alandaki doğal ve kültürel değerlerin yasal koruma altında olması (sit alanı, Özel Çevre Koruma Alanı vs.) • Korumaya yönelik kurumların, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının ve uluslararası kuruluşların varlığı ve bu alana olan	• Farklı nitelikteki korunan alanların mevzuatları arasındaki uyumsuzluk • Birden fazla koruma statüsüne sahip olmasından ötürü alanı koruyan, planlayan ve kaynak sağlayan birden çok kurum ve birbirinden farklı mevzuatlara tabii olması nedeniyle çok başlılıktan kaynaklanan yetki ve koordinasyon/eşgüdüm sorununun yaşanıyor olması • Bütünsel yaklaşım ve bütüncül bir koruma yaklaşımının sağlanamıyor olması • Mevcut mevzuatın korumayı güçlendirecek yeterlilikte olmaması • Yönetim Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı olmasına karşın hiçbir zaman tam olarak hayata geçirilememiş olması • Alan Başkanlığının kurulamamış olması • Koruma-kullanma dengesi ile ilgili sorunlar olması • Bölgeye özgü özel bir yasal ve yönetsel birimin olmaması • Korumaya yönelik uygulama araçlarının yetersizliği • Bölgenin turizm açısından çekim merkezi olması nedeniyle koruma ve güvenlik sorunlarının oluşması • Alana yönelik çok sayıda projenin olması ve eşgüdüm eksikliği ve sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk • Yetki sahibi idare ile yerel idare ve yöre halkı arasındaki iletişimsizlik, sürece halkın ve yöneticilerin etkin katılımcılığının sağlanamaması • Yenilenebilir enerji kaynaklarına yeterli önemin verilmemesi, korumaya yönelik uygulama araçlarının yetersizliği

ilgileri • Bu alanı da içerecek şekilde ülkemizin ulusal ve uluslararası pek çok sözleşmeye taraf olması	
FIRSATLAR (Opportunities)	TEHDİTLER (Threats)
• Turistik, kültürel, sosyal çekicilik • Yönetim Planı ve Koruma Amaçlı İmar Planı ile Patara Antik Kenti Çevre Düzenleme Projesinin olması • Antik kente erişilebilirliği • Ekoloji ve doğa turizmi için uygun sulak alan, milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanları gibi alanların varlığı • Bölgenin doğal olarak sahip olduğu zenginliğin sürdürülebilir olması • Sürdürülebilir kentsel gelişimle ilgili merkezi ve yerel yönetimlerdeki duyarlılığın artıyor olması • Yönetim Planlaması ile yetkili ve yerel idarelerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da katılımını sağlayan katılımcı bir yönetim anlayış bilincinin oluşması • Alanda pek çok çakışan koruma statüsünün bulunduğundan yetkili kurumlarla birlikte bir yönetim alanı tanımlanması ve alan yönetim birimleri ile bölgede etkin bir kurumsal yapılanma oluşturulabilme imkanı	• Niteliksiz ve çoğu izinsiz yapı stoğu • Halen kazı çalışmaları yapılan I. Derece Arkeolojik sit alanı içerisinde çok sayıda özel mülkiyete ait taşınmazın bulunması ve bunların takas, kamulaştırma gibi korumaya yönelik uygulama araçlarıyla halen çözülememiş olması • Halkın farkındalık eksikliği, bilinçsizlik ve eğitimsizlik • Gerek turizm gerekse yerleşim amaçlı yapılanma taleplerinin korunan alanlar üzerinde yarattığı rant baskısı • Yetkili kurumlar tarafından yeterli denetimin sağlanamaması

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi korunan alanlar açısından oldukça zengin ve özellikli bir bölge olmasına karşın henüz pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların baştan çözülememiş olması da bu alan için hazırlanmış olan Yönetim Planının uygulanamamasına zemin hazırlamıştır.

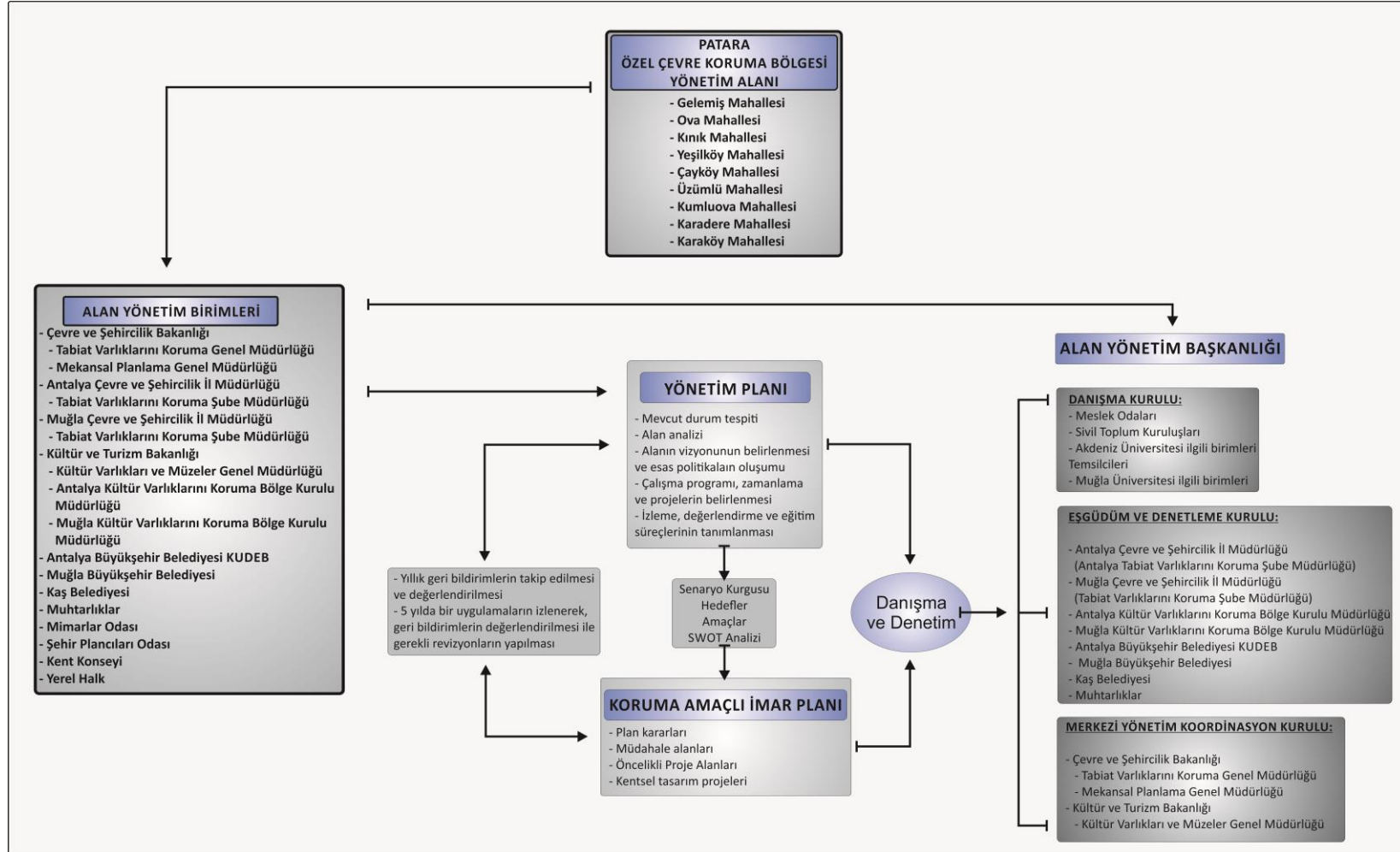
Bu sorunların başında koruma hattı sınırlarının genellikle kültürel, doğal ve/veya ekolojik hatlar olarak değil siyasal hatlar olarak algılanmasıdır. Bu durum, alanda yapılacak uygulamalarda korumaya yönelik uygulamalara öncelik verilmemesine neden olmaktadır. Bir diğer sorun, korunan alanların bulunduğu yerlerde halkın her türlü sürecin dışında tutulması, yeterli ve gerekli bilgilendirmelerin sağlanamamasıdır. Oysa korumanın ekonomik yükünü halk taşımakta, koruma

alanının kaynaklarını yıllarca idare eden halk dışlandığında bazen tahrip edici faaliyetlere yönelebilmektedir. Diğer yandan, hedefe ulaşmak için gerekli etkili idare ve maddi kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi pek çok farklı koruma statüsüne sahip olması nedeniyle alanda sorumlu pek çok kurum bulunduğundan idareler arasında yetki karmaşası yaşanmaktadır. Ayrıca, devlet bütçesinden gelen mali kaynakların çok az bir bölümü korumaya tahsis edilmekte, bu durum uygulamaları hayata geçirmek için olumsuzluklar yaratmaktadır.

4.4. Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının Uygulamaya Geçirilebilmesi için Çözüm Önerileri

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının uygulamaya geçirilebilmesi için öncelikle üst ölçekte ülkenin planlama yaklaşımı kapsamında sürdürülebilir kalkınma olgusu gözönünde bulundurularak doğa koruma ve turizm politikaları belirlenmelidir. Bu kapsamda, doğal kaynak kullanımı politika ve planlamalarında bir an önce sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı benimsenmelidir.

Kurumlar arası çatışma ve örtüşmelerin ortadan kaldırılması için yetki ve sorumluluklar yeniden belirlenerek kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği sağlanmalıdır. Bu doğrultuda, alanda pek çok koruma statüsü bulunması nedeniyle bu alana özgü bir yasa ve buna bağlı bir yönetim modeli oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda, önceki bölümde tanımlanan genel ölçütler çerçevesinde Patara Yönetim Planının uygulanabilir bir plan olabilmesi için oluşturulan öneri kurumsal yapılanma modeli Şekil 4.10.'da belirtilmiştir.

Şekil 4.10. Patara yönetim planı öneri kurumsal yapılanma modeli

IUCN Kategori IV'e dahil olan Patara ÖÇK Bölgesi yaban hayatın korunması, doğal ve kültürel özelliklerin korunması, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin uygulama potansiyeli taşıdığı, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, eğitim ve bilimsel araştırmanın ikincil hedef kabul edildiği, tür ve genetik çeşitlilik koruma ile çevresel hizmetlerin sürdürülmesinin birincil hedef kabul edildiği alanlar olduğu söylenilebilir. Paydaşlar arasındaki görev dağılımı bakımından bu alanlara yönelik planlama faaliyetlerinde hükümet ve yöre halkının rolü birinci sırada, hükümet dışı organizasyonlar ve araştırma enstitülerinin rolü ikinci sırada, özel sektör ise üçüncü sırada geldiği söylenebilir.

Korunan alanlarının etkin yönetiminin sağlanabilmesi için merkezi yönetimin yanında yerinden yönetim birimlerinin de sürece doğrudan dahil edilmesi gerekmektedir. Alanda Yönetim Planlaması anlayışı yerleştirilmeli ve katılımcı anlayışla yerinden yönetimler sağlanmalıdır.

Alanda, kültürel ve doğal değerlerin korunmasının sağlanması için her alanda bilinç düzeyinin artırılması, bilinç düzeyinin yükseltilmesi için iletişim araçlarının etkin kullanılması bu bağlamda eğitim politikalarının geliştirilmesi önemlidir çünkü yöre halkının bilinç düzeyi ile katılım olgusu arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Alanın planlama ve yönetim sürecine yöre halkının kısmen ya da tamamen aktif katılımı sağlanmalı, temsil edilen kısma ilişkin yönetim uzmanlar, halk, hükümet dışı örgütler ve bilimsel topluluklarca gerçekleştirilmelidir.

Bu kapsamda ilgili mevzuat ve politikalar doğrultusunda yetkili kurumlar tanımlanarak yapılacak işlerin organizasyonu sağlanmalı, amaçlar ve hedefler ortaya konulmalıdır. Alanda detaylı arazi çalışmaları yapılarak alanın potansiyelleri ortaya konulmalı, bölgeleme ve zonlama haritaları hazırlanmalıdır.

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesindeki potansiyeller doğrultusunda öneri bir gelişim şeması oluşturulmuştur (Şekil 4.11). Bu doğrultuda bölge içerisinde farklı alanların özellikleri ve potansiyelleri dikkate alınarak üç gelişme aksı belirlenmiştir.

Tüm bu belirtilenler doğrultusunda Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planının yeniden etüt edilerek uygulanabilir ve gerçekçi bir plan olabilmesi için gerekli revizyonlar yapılmalıdır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomik kalkınma modellerinde yaşanan değişimler sonucu ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ekonomi-çevre-toplum dengesinin kurulması gereklidir. Ekonomik kalkınma sağlanırken doğal kaynakların etkin kullanımı dikkate alınarak çevre merkezli sürdürülebilir kalkınmaya önem vermek gerekir. Burada esas konu, doğanın insanlara sunduğu kaynakları tüketmeden, bir sonraki nesillerin de hayatlarını devam ettirmesine olanak sağlayacak şekilde bugünkü ihtiyaçların karşılanmasının sağlanmasıdır.

Sahip olduğumuz doğal ve kültürel değerlerimizin korunarak, gelecek nesillere bozulmadan aktarılması ve onlara yaşanabilir bir dünya bırakılması hem ulusal hem de uluslararası bir zorunluluk ve sorumluluktur. Ekonomik gelişmeler sonucu ortaya çıkan çevre sorunlarının, yine çevre sorunlarının oluşmasında birinci aktör olan insan tarafından önleneyeği açıktır. Nüfus, sanayileşme, kentleşme, turizm ve benzeri gibi sebeplerle hızla bozulan, yok olan çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için bozduğundan çok daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Sürdürülebilir planlama için temelde ekonomi, çevre ve sosyal eşitlik arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu önemlidir. Bahse konu bu maddelerin arasındaki uyumu, planlaması yapılan alanın önemi de dikkate alınarak, maksimum düzeyde kurmayı başaran planlar başarılıdır.

Bu noktada, uluslararası düzeyde koruma çabaları neticesinde ortaya çıkan, korumaya odaklı yönetim planlarının öncelikli olarak ülke ölçeğinde oluşturulması gerekir. Çevre merkezli sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için, yetkili kurumlar arasındaki koordinasyon sağlanarak temel hedef ve stratejiler oluşturulmalı, bu doğrultuda politikalar üretilmeli ve hayata geçirilmelidir.

Türkiye’de 2000’li yılların başında Dünya Miras Alanları Listesinde yer alan alanlar için yönetim planı talep edilmesi ile alan yönetimi ve yönetim planı konuları planlama ve koruma gündemine alınmış ve ilgili çevrelerde tartışılmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda, 2004 yılında 2863 sayılı Yasaya alan yönetimi ve yönetim planı kavramları eklenmiştir.

Yönetim planları, korunması gerekli kültürel, doğal, tarihi varlıkların ve sit alanlarının özgün yapılarına uygun olarak akılcı, sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla, ilgili tüm paydaşlarla birlikte korunmasını, varlığın üstün evrensel değeri yanında gelişiminin ve canlılığının muhafaza edilmesini, bunlar arasında bir denge kurulmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir yol haritasıdır. Bu anlamda, koruma planları gibi fiziki bir plan değil, korumanın nasıl yapılacağıının tanımlandığı stratejik planlardır.

Doğal, tarihi ve kültürel alanların korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde koruma alanı yöneticileri için bir yol haritası ve bir rehber olarak tanımlanan alan yönetimi ve yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek önem kazanmıştır. Ne var ki ülkemizde alan yönetimi ve yönetim planı kavramlarının ilgili çevrelerde bile yeterince bilinmeyişi ve ilgili yönetmeliğin yeterince açıklayıcı olmayışı nedeniyle koruma alanlarında alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarında henüz istenilen düzeye gelinememiştir.

Patara ÖÇK Bölgesi Yönetim Planı 1997 yılında hazırlandığında, mevzuatta henüz yer verilmemiş, henüz ne olduğu tam anlaşılamamış ve ülke ölçeğinde örneği olmayan ya da çok kısıtlı olan bir plan olarak üretilmeye çalışılmıştır. Bu özelliğiyle son dönemlerde hazırlanan ve UNESCO tarafından Dünya Miras Alanları için zorunlu tutulan yönetim planlarından oldukça farklıdır. Bu bölgede pek çok farklı kurumun yetkili olması, her kurumun kendi mevzuatının farklı nitelikte uygulamalara olanak tanınması, korumaya ilişkin farklı yaklaşımların benimsenmesi, ayrıca mevzuatın ve kurumların kısa dönemlerde sürekli bir değişime maruz kalması, oturmuş ve sistemli bir teşkilatlanma altyapısının olmaması nedenleriyle alandaki yetki karmaşası bir anlamda güç savaşına dönüşmüş; bunun neticesinde yönetim planında tanımlanan öneri kurumsal yapı bir türlü kurulamamış; alan yönetimi başkanı, danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi gibi herhangi bir birim oluşturulmamıştır.

1997 yılında hazırlanan Yönetim Planı sonrasında Patara I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile I. Derece Doğal Sit Alanına yönelik mülga Özel Çevre Kurumu Başkanlığınca hazırlatılan Koruma Amaçlı İmar Planı 2008 yılında onaylanmış, koruma amaçlı imar planı yönetim planının bir ürünü olarak ortaya çıkmamış, uygulamalar imar planı doğrultusunda yürütüldüğünden zaten hiçbir zaman uygulama alanı bulamayan yönetim planı tamamen hükmünü kaybetmiştir. Alanda neredeyse salt altyapı uygulamalarına dönüşen gerekli düzenlemeler kısa vadede Koruma Amaçlı İmar Planı tarafından sağlanabildiği için uzun erimde neler yapılması gerektiği konusu sürekli göz ardı edilmekte, günü kurtaran bir yaklaşımla alandaki koruma uygulamalarına devam edilmektedir.

Patara ÖÇK Bölgesi Yönetim Planının uygulanamamasından hareketle ülkemizde alan yönetimi ve yönetim planı hazırlama konusunda karşılaşılan temel sorunları şu şekilde genellemek mümkün olabilir: yönetim alanı ve yönetim planı kavramları çok yeni ve pek fazla bilinmeyen planlardır. Bu konuda plancılar, ilgili uzmanlar ve yöneticiler de yeterli bilgiye ve deneyime sahip değildir. Ayrıca, örnek oluşturacak çalışmalar da oldukça yetersizdir. Diğer yandan, yönetim planı organizasyonel yapısı planlama sistemi içine oturtulamamıştır. Plan hazırlık ve uygulama aşamasında ilgili yönetimler, merkezi ve yerel yönetimler arasında ve yönetimler içinde eşgüdüm eksikliği yaşanmaktadır.

Bu durumdan hareketle bütüncül olarak ele alındığında koruma, anayasa ile güvence altına alınmış olmasına rağmen ne yazık ki ülkemizde, bir devlet politikası haline dönüşmemiş; bütüncül bir doğal ve kültürel çevre koruma politikası üretilmemiş, koruma ülke önceliği haline gelememiştir. Doğal ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin kavramlar farklı kurumların ve/veya yetki organlarının beklentilerine bağlı olarak farklı yorumlanmakta, içerikleri farklı doldurulmakta ve uygulamalar da bu noktada farklılaşmaktadır. Kültürel ve doğal varlıkların korunmasına ilişkin mevzuatın çok dağınık ve karmaşık olması, uygulamada yetki ve sorumluluklarda çakışma ve çelişkiler yaratmakta, mevzuatta sık sık değişikliklere gidilmesi nedeniyle de korumanın kurumsallaşması sağlanamamaktadır.

Diğer bir nokta ise korumaya ayrılan kaynakların yetersizliğidir. Türkiye’de doğal ve kültürel kaynakların korunması, geliştirilmesi ve devamlılıklarının sağlanması için ayrılan yatırım ödenekleri yetersiz kalmakta, bu durum gerek sahanın kaynak değerlerinin korunması, gerekse hizmetlerin istenilen düzeyde yapılamamasına neden olmaktadır. Doğal ve kültürel kaynakların korunması ve değerlendirilmesi için devlet bütçesinden yeterli ödenek ayrılmalı, ulusal ya da uluslararası projelerle korunan alanlar için yeni kaynaklar yaratılmalıdır.

Yukarıda sayılan pek çok olumsuzluk gerek Patara ÖÇK Bölgesi Yönetim Planı özelinde, gerekse de genel ölçekte ele alındığında neler yapılması gerektiği konusunda çözüm önerileri üretilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öncelikle, her ölçekteki planlama sürecinde koruma-kullanma ilkesinin gözetilmesi bir zorunluluktur; koruma, salt koruma amaçlı imar planları çerçevesinde ele alınmamalıdır. Kentin tümünden kopuk koruma amaçlı imar planları üretilmesi önlenmelidir.

Korumaya ilişkin dağınık, karmaşık ve çeşitli olan mevzuatın tek bir çatı altında toplanıp bütün kurumların uygulamakla yükümlü oldukları bir üst yerleşme, planlama ve koruma konularını kapsayan temel yasal çerçeve oluşturularak, sorumlu kuruluşlar belirlenmesi ve kurumlar arası karmaşanın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Böylece, tarihi, kültürel ve doğal çevrenin bütünleşik korunmasına yönelik düzenlemeler sağlanmış olacaktır. Diğer yandan, korumadan sorumlu birimlerin kademeli birlikteliği sağlanarak uygulamada yaptırım ve denetleme mekanizmaları etkinleştirilmelidir. Koruma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının nicelik ve nitelik olarak etkinliğini arttırıcı hukuki altyapının oluşturulması ile yönetim planları sadece pek çok bilginin toplandığı, analiz ve sentez çalışmaları yapılarak stratejilerin belirlendiği yazılı dokümanlar olmaktan çıkarak hayata geçirilebilir planlar haline dönüşecek, yönetim planlarının yol göstericiliğinde hazırlanacak olan koruma amaçlı imar planları ise sadece günü kurtaran uygulamalar için gerekli yasal bir altlık olmaktan kurtulacaktır.

Bir bölgenin birden fazla korunan alan statüsünde olması, o bölgenin çok sıkı bir şekilde denetlendiğinin ve korunduğunun göstergesi olmakla beraber, bölgede yapılacak bir rehabilitasyon çalışması, yörede yaşayanlar için yapılacak teknik altyapı vb. hizmetlerin farklı kurumlarca değerlendirilmesi gerektiğinden süreci uzatan bir prosedürdür. Farklı koruma statüsüne bir arada sahip alanlarda birtakım idari sorunlar yaşanmaktadır. Bu gibi alanlar diğer bölgelere göre çok daha sıkı korunması gereken bölgeler olduğu için, farklı kurumlar arasında eşgüdüm sağlanması oldukça önemlidir.

Bu kapsamda birçok koruma alanı niteliğine sahip bu gibi bölgelerde o bölgenin korunmasından sorumlu yetkili idarelerin yanında, yerel idareler (belediye, muhtarlık vb.), koruma anlayışının bilincine sahip sivil toplum kuruluşları vb. yönetim birimlerinin bir arada bulunduğu bir yönetim planlaması anlayışının oluşturulması gerekmektedir.

Buraya kadar yapılan değerlendirmeler ışığında doğa koruma konusuna Türkiye açısından baktığımızda, ülkemizde farklı bakanlıkların uyguladıkları farklı kanunlarla çok başlılık görülmektedir. Kültür ve Turizm ile Çevre ve Şehircilik Bakanlıklarının ayrı ayrı tescil, plan hazırlama, plan inceleme ya da onama ve plan uygulamalarını denetim yetkileri vardır. Söz konusu bakanlıkların sadece birbirleriyle değil, diğer merkezi yönetim birimleri, valilikler ve belediyeler ile de yer yer çakışan görev ve yetkileri koruma uygulamalarını yönlendirme, izleme ve denetlemede önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Merkezi yönetimin karar alma ve yürütme sürecinde korumaya ilişkin konu ile ilgili diğer paydaşlara oranla yaptırımının yüksek olması sonucunu da beraberinde getirmektedir. O nedenle ulusal koruma politikalarının bölgesel koruma yönetimi ve politikalarıyla desteklenerek bu yetkinin dağılımının sağlanması gerekmektedir. Bunun için öncelikle doğa koruma ile ilgili konular tek bir bakanlık ve genel müdürlük bünyesinde toplanıp, yerel yönetim düzeyinde bir yönetim birimi oluşturulur ve alandaki koruma statüleri dikkate alınarak yasalar yeniden düzenlenmelidir.

Ülkemizin doğal ve kültürel yönden zengin yerlerinin etkin bir şekilde korunabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için, ülkemizin genel politikaları, stratejileri, hedef ve amaçları ile bütünleşerek, koruma kullanma dengesi çerçevesinde bakanlıklar arası işbirliğinin sağlanması ve sorumlulukların paylaşılması, korunan alanların sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için entegre yönetim planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bu çalışmalarda üniversiteler, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimlerin ve halkın katılımının sağlanması da büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

2863 sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 21.7.1983, Yayın Tarihi: 23.7.1983.

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu.

383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname (1989).

Aksoy, A. Enlil, Z., Ünsal, D., Pulhan, G., Dinçer, İ., Zeren GÜLERSOY, N., Ahunbay, Z., Köksal, G. (2012) Dünyada ve Türkiye’de Alan Yönetimi Tanımı ve Örnekleri, AKSOY, A. ÜNSAL, D. (Eds.) Kültürel Miras Yönetimi içinde (92-122), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2573, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1543, Eskişehir.

Aksu, C. (2011) *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*, Güney Ege Kalkınma Ajansı.

Altunbaş, D. (2006). Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Türkiye’deki Kurumsal Değişimlere Bir Bakış, <http://www.biibf.comu.edu.tr/daltunbasmakale.pdf>

Antalya Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2004) Kaş İlçesi Kültür Envanteri, İl Özel İdaresi Kültür Yayınları, 2004/2, Envanter Dizisi 4.

Arda, S.S. (2003) Türkiye’de Doğa Koruma Alanı Uygulamaları ve Avrupa Birliği Mevzuatı ile Karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Çevre Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 118, Ankara.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009) Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporu Kentleşme Şurası, Ankara-2009.

Beyhan, E. (2008) *Sürdürülebilir Kalkınma -Çevre ve Yerel Yönetimler*, Yerel Siyaset Dergisi, <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/kasim2008/4.pdf>, Erişim Tarihi: 23.04.2013.

Campbell, S. (1996) *Green Cities, Growing Cities, Just Cities? - Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development*, Journal of the American Planning Association, 62:3, 296-312.

Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ve Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (1997) Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı Nihai Raporu.

Çevre Kanunu, Kanun No: 2872, Kabul Tarihi: 1983.

Çevre ve Orman Bakanlığı Remi Web Sitesi, <http://www2.cevreorman.gov.tr/BakanliginKurulusu.html>, Erişim Tarihi: 05.11.2014

Demirayak, F. (2002) *Biyolojik Çeşitlilik-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Kalkınma*. TÜBİTAK VİZYON 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, Aralık 2002.

Doğa Koruma Durum Raporu (2002-2013), T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, <http://www.milliparklar.gov.tr/kitap/90/?sflang=tr#p=1>, Erişim Tarihi: 04.11.2014

Eğre, M. (2006) Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Yönetim Sorunları: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Erten, S. (2007) *Ekosentrik, Antroposentrik ve Çevreye Yönelik Antipatik Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama Çalışması*, Eurasian Journal of Educational Research, 28, pp: 67-74.

Fisunoğlu, M. (1998). "Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi", Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması -Tartışma Toplantısı- 11-12 Aralık 1997, Ankara: TÇV Yayını.

Gönel, F. (2002) *Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma*, Birikim Dergisi, 158, 72-80.

Gürlük, S. (2010) *Sürdürülebilir Kalkınma Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanabilir mi?*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2010, 5(2), 85-99.

Harris, J.M. (2000) *Basic Principles of Sustainable Development*. Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University, USA.

Kaplan, S. (2003) Doğa Koruma Çalışmaları ve Yasalarımız. Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, Yıl 4, Sayı 16.

Karakoç, G. ve Erkoç, F. (2001) Türkiye'de ve Dünyada Çevre Korumacılık ve Koruma Statüleri. Çevre, Bilim ve Teknoloji Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, 32-39.

Kejanlı, T., Akın, C.T. ve Yılmaz, A. (2007) *Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerin Bir İnceleme*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış 2007, Cilt 6, Sayı 19, 179-200.

Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: İmge Kitabevi.

Kiper, P. (2004) Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Türkiye-Bodrum Örneği, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5226, Yayın Tarihi: 27.7.2004, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/07/20040727.htm>

Lodge, B. ve Terrace, H. (2006) Durham Riverbanks Management Plan, Durham City Council, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142 - 26k, (30.03.07).

Mengi, A. (1998) Çevre Koruma Yöneltileri, İlkeleri ve Araçları. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 3, 65-71.

Mengi, A. K. ve Algan, N. (2003). Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, AB ve Türkiye Örneği, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü, 2013. Türkiye'nin Önemli Sulak Alanları RAMSAR ALANLARIMIZ. Erişim Tarihi: 05.11.2014, <http://www.turkiyesulakalanlari.com/wp-content/uploads/Turkeys-Ramsar-Sites.pdf>

Özdemir, İ. (1998) *Çevre Sorunlarının Antroposentrik (İnsan-Merkezli) Karakteri*, Felsefe Dünyası, Sayı: 27, 68-80.

Özmehmet, E.(tarihsiz) *Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları*, Yaşar Üniversitesi.

Phillips, A. (Ed.), (2003) Guidelines for Management Planning of Protected Areas, UCN – The World Conservation Union, World Commission on Protected Areas (WCPA) Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 10.

Report of the World Commission on Environment and Development (1987) *Our Common Future*, United Nations, http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf, Erişim Tarihi: 15.04.2013.

Tankut, G. (2004) *Koruma Siyasal Bir Silahtır*, Planlama Dergisi, Prof. Dr. Gönül Tankut ile Söyleşi, 2004/2, 4-13. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara.

TEKELİ, İ. (1988) *Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler*, Planlama Dergisi, 1988/1, 19-22, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını: Ankara.

Torlak, S. E. (2004). “Yerel Gündem 21: Yerel İnisiyatiflerin Kentsel Ekonomik Kalkınmadaki Yeri”, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt: 2.

Patara Koruma Amaçlı İmar Planı, UTТА Ltd. (2006)

Vuruşkan, A. ve Ortaçaşme, V. (2009) Antalya Kentindeki Doğal Sit Alanlarına İlişkin Sorunların İrdelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 22 (2), 179-190.

Yıkmaz, R.F. (2011) *Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi.

Yılmaz, M. (2010) Özel Çevre Koruma Bölgeleri Yönetimi ve sürdürülebilir Çevre Koruma Anlayışının Oluşumuna Etkisi: Datça-Bozburun Örneği. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Çevre Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yücel, M. ve Babuş, D. (2005) *Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler*, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi, Sayı: 11 Sayfa: 151-175.

Zafer, B. (1991) Türkiye'de Doğa Koruma Araçları ve Doğal Sitlerin Belirleme ve Sınıflandırılmasında Kullanılacak Kriterlerin Saptanması Amacıyla İzmir/Kemalpaşa Örneklemesine Dayalı Yöntem Araştırması, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Lisans Tezi, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Erdem SATILMIŞ
Doğum Yeri ve Yılı : Malatya, 1982
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : herdem44@yahoo.com

Eğitim Durumu

Lise : Malatya Fen Lisesi, 2000
Lisans : ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama

Mesleki Deneyim

EMSAL Proje-Planlama Ltd. Şti.	2006-2008
İşlem CBS Ltd. Şti.	2008-2009
Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı	2009-2011
Antalya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	2011-..... (halen)